

NUR

ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKE TEME

VOL 31 • NO 74/75 • GODINA 2017

UDC 008+297 • ISSN 1450-555X

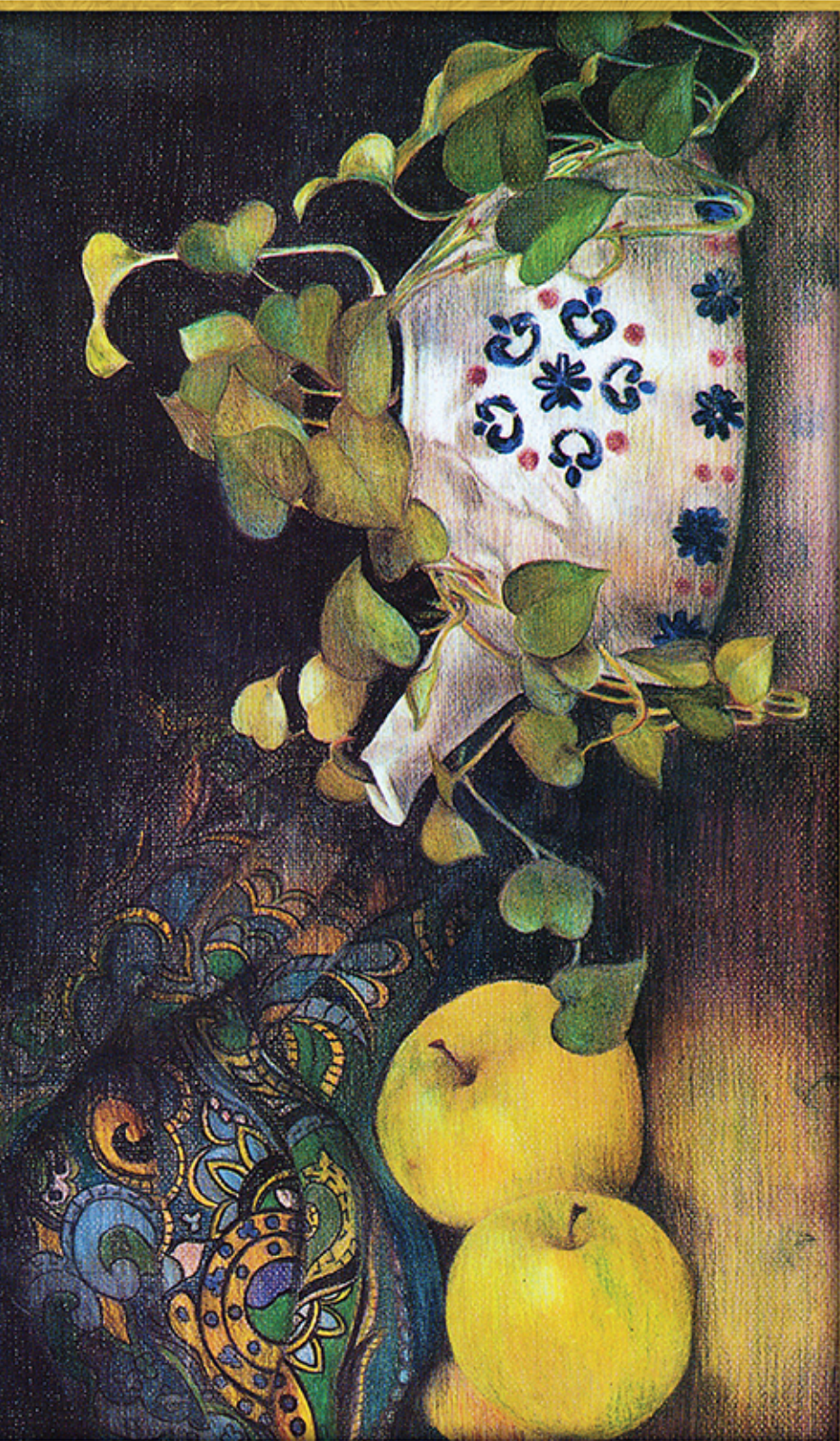
www.iran.rs

SAVREMENA IRANSKA KRATKA PRIČA

74/75

Marijam Dacarjar, Mrtva priroda

74/75

SADRŽAJ

- 2 Reč urednika
- 5 Kratka priča u Iranu
Mohsen Soleimani
- 9 Afrički papagaji
Adnan Gurejfi
- 21 Potpis
Sejed Mahdi Šodžaji
- 28 Bandar Anzali
Mustafa Mastur
- 39 Novogodišnja poseta
Mohsen Soleimani
- 47 Ja sam ubica vašeg sina
Ahmad Dehkan
- 53 Gospođa Nar i njeni sinovi
Goli Taraki
- 71 Baka
Zahre Hatami
- 77 Uramljeni život
Ali Moazani
- 86 Naš tihi otac
Madžid Kejsari
- 89 Ja sam pogrešio
Džafar Modares Sadeki
- 95 Priča o mojim naočarima
Rasul Parvizi
- 101 Tuđinsko dete
Džalal Ale Ahmad
- 109 Književnost za decu i mlade
u Iranu
Farhad Hasanazade
- 118 Savremena književna fikcija
u Iranu
Muhamed Kešavarz
- 125 Tokovi savremene književne
fikcije u Iranu
Mustafa Mastur
- 129 Od dečijeg do ratnog pisca
Muhamed Reza Bajrami

NUR

ČASOPIS ZA KULTURU I
ISLAMSKE TEME
Vol. 31 • № 74/75
GODINA 2017.

UDC 008+297 ISSN 1450-555X
www.iran.rs

Glavni i odgovorni urednik
Mohsen Soleimani

Urednik
Aleksandar Dragović
nur@iran.rs

Lektura i korektura
Mirjana Abdoli

Tehnički i likovni urednik
Mario Lampić

Časopis izlazi tromesečno
u izdanju Kulturnog centra
Islamske Republike Irana.

Mišljenja i gledišta izneta
u objavljenim člancima
ovog časopisa ne moraju
da predstavljaju gledišta
Kulturnog centra
Islamske Republike Irana.

Objavljivanje članaka i
ilustracija dozvoljeno je sa
obaveznim navođenjem
izvora. NUR toplo dočekuje
mišljenja i gledišta svojih
čitalaca.

Adresa redakcije
Časopis NUR
Poštanski fah 431
11001 Beograd, Srbija
Tel: 011/2660-386
011/367-2564
Fax: 011/2666-980
E-mail: nur@iran.rs

U ime Boga, Milostivog, Samilosnog

Reč urednika

S velikim zadovoljstvom i posebnom radošću stavljamo vama, dragim čitoacima, na raspolaganje specijalno izdanje časopisa *Nur*, koje smo u celini posvetili kratkoj, savremenoj iranskoj priči, temi koja je, budući više nego nepoznata, upravo zbog toga zaslužila da bude obrađena i predstavljena u ovom broju.

Krećući se dugi niz godina na neki način zacrtanim i donekle podrazumevanim koordinatama predstavljanja iranske kulture i književnosti, trudili smo se da prezentujemo dela klasične persijske književne tradicije, gde su, po prirodi stvari, najviše bili zastupljeni različiti poetski žanrovi i forme koje su upravo velikani poput Mevlane, Hajjama ili Hafiza približili savršenstvu. Postoji mišljenje da su dela ovih pesnika, koji su pisali dubokoumnu – filozofski i gnostički obojenu poeziju, ponajviše dala pečat persijskom duhu i stvaralaštvu i postala njihov neodvojivi deo. S druge strane, na taj način su – svakako neopravdano – ostavljena po strani moderna strujanja u iranskoj književnosti i zanemarena dela mnogih maštovitih, talentovanih, lucidnih i nagrađivanih autora. To je razlog što smo ovaj broj posvetili savremenoj iranskoj priči. Treba napomenuti da autori zastupljeni u ovom zborniku predstavljaju samo jedan deo ogromne porodice savremenih iranskih pisaca i da ovde nije dat opšti, već samo delimičan prikaz savremene iranske književne scene. S druge strane, takođe treba napomenuti da nam pažljivi izbor autora i njihovih dela – možda neskromno – daje za pravo da ustvrdimo kako smo uspeali da predstavimo najznačajnije ličnosti druge i treće generacije savremenih iranskih pisaca.

Mali je broj dela savremene iranske književne fikcije koja su prevedena na srpski. Tačnije, mogla bi se nabrojati prstima jedne ruke. Ti sporadični naslovi uglavnom su iz

domena popularne literature. Izvan toga, Kulturni centar IR Iran je 2011. godine objavio zbirku kratkih priča pod naslovom „Plavo, ali boje sumraka” Sejeda Mahdi Šodžaija, popularnog autora koji je zastupljen i u ovom zborniku. Pomak u ovom pogledu svakako predstavlja roman „Priča sa Sabalana” Muhameda Reze Bajramija, koji je ove godine izašao u izdanju „Geopoetike”, a ista izdavačka kuća u planu i pripremi ima i roman „Partija šaha s Mašinom sudnjeg dana”, Habiba Ahmadzadea, čije se objavljivanje očekuje uskoro.

Kada se govori o prevodilaštvu srpskih dela na persijski jezik, situacija ni tu nije za veliku pohvalu. Tako bi otprilike glasila konstatacija izrečena na jednom od književnih skupova održanih na prošlogodišnjem Sajmu knjiga u Beogradu, kada je IR Iran bila počasni gost. Ili još preciznije: Iran i Srbija se književno ne poznaju. Osim par naslova („Na Drini ćuprija”, Ive Andrića, „Derviš i smrt”, Meše Selimovića, „Grobница za Borisa Davidovića”, Danila Kiša, Albaharijeve zbirke kratkih priča „Krava je usamljena životinja”), potencijalno znatiželjnom iranskom čitaocu srpska savremena književnost je i dalje nedostupna. Imajući to u vidu, nadamo se da ćemo ovim brojem dati mali prilog u izgradnji iransko-srpskog književnog mosta i doprineti širem kulturnom upoznavanju srpske javnosti sa savremenim tokovima iranske književne fikcije.

Nakon uvodnog priloga o kratkoj priči, sledi dvanaest radova, a zatim, četiri teorijska priloga o savremenoj iranskoj književnosti. Sve tekstove koji su pred vama, sa persijskog jezika su preveli srpski prevodioci.

۲/ مقدمه

۵/ داستان کوتاه در ایران/ محسن سلیمانی

۹/ مرغ عشق/ عدنان غریفی

۲۱/ امضا/ مهدی شجاعی

۲۸/ بندر انزلی/ مصطفی مستور

۳۹/ عید دیدنی/ محسن سلیمانی

۴۷/ من قاتل پسران هستم/ احمد دهقان

۵۳/ انار بانو و پسرهایش/ گلی ترقی

۷۱/ مادر بزرگ/ زهره حاتمی

۷۷/ زنده در قاب/ علی مؤذنی

۸۶/ پدر ساکت ما/ مجید قیصری

۸۹/ اشتباه از من بود/ جعفر مدرس صادقی

۹۵/ قصه عینکم/ رسول پرویزی

۱۰۱/ بچه مردم/ جلال آله/ احمد

۱۰۹/ مروری بر ادبیات کودک و نوجوان ایران

فرهاد حسن زاده

۱۱۸/ ادبیات داستانی امروز ایران درنگاهی گذرا

محمدکشاورز

۱۲۵/ جریان شناسی داستان معاصر ایران

مصطفی مستور

۱۲۹/ از داستان نویسی کودکان تا آثار جنگی

محمد رضا بایرامی

فصلنامه فرهنگی، اسلامی نور

• مدیر مسئول: محسن سلیمانی، مدیر مرکز فرهنگی سفارت ج.ا.ایران در بلغراد • سردبیر: آکساندر دراگوویچ

• ویراستار: میریانا عبدلی • صفحه‌بندی و آماده‌سازی برای چاپ: ماریو لایبیچ • جایگاه: قیصرگراف

• نشریه نور هر سه ماه یک بار از سوی نمایندگی فرهنگی ج.ا.ایران در بلغراد منتشر می‌شود. • مطالب نور لزوماً نظر

نمایندگی فرهنگی ج.ا.ایران در بلغراد نیست. • اقتباس مقاله‌ها و تصاویر با ذکر منبع مجاز می‌باشد.

• آدرس: صربستان، بلغراد، خیابان نژنوک یوناکا ۳۲

• تلفن: ۳۶۷۲۵۶۴ و ۳۸۱-۱۱-۲۶۶۰۳۸۶ • نمابر: ۲۶۶۶۹۸۰-۱۱-۳۸۱

• پست الکترونیکی: nur@iran.rs

Kratka priča u Iranu

Mohsen Soleimani

Prvu modernu kratku priču na persijskom jeziku napisao je pre oko sto godina Sejed Muhamed Ali Musavi Džamalzade (1892–1997). On je u svojoj satiričnoj zbirci *Nekada davno* [Jeki bud va jeki nabud, 1921], objavio pet kritički nastrojenih i realističnih priča u modernoj formi, ni sam ne znajući da njegovo delo ima obeležje kratke priče. U tim pričama napisanim prostim jezikom obilato su bile zastupljene poslovice i žargoni iz svakodnevnog govora, pri čemu se nije mnogo vodilo računa o tehničkim elementima svojstvenim savremenoj kratkoj priči. Nakon njega u Iranu se pojavljuju i drugi autori, kojima su evropski jezici, pa samim i tim i evropska književnost, bliži, i koji sa više svesti o ovim tehničkim elementima, počinju i sami da pišu kratke priče. Neki od najvažnijih, koji su zapravo bili osnivači moderne iranske priče su:

Sadek Hedajat (1903–1951), koji u svojim zbirkama *Živ sahranjen* [Zende be gur, 1930], *Tri kapi krvi* [Se qatre khun, 1932], *Svetlost i senka* [Saje roušan, 1933], prikazuje život koji u sebi nosi realizam, pesimizam, satiru i romantizam, izvršio je značajan uticaj na kasniju generaciju pisaca. Lajtmotiv većine njegovih priča je promišljanje o smrti, kritika tadašnjeg iranskog društva opterećenog tiranijom i sujeverjem. Hedajat je u svojim pričama detaljno opisao unutrašnju psihologiju karaktera i njihovo spoljašnje životno okruženje.

Bozorg Alavi (1904–1997), napisao je zbirke priča *Kofer* [Ćamadan, 1934], *Pocepane beleške iz zatvora* [Varaq pareha-je زندان, 1941] i *Mirza* [Mirza, 1979]. U mlado-

sti je bio marksista i u vreme režima Muhamed Reze Pahlavija jedan period života proveo u zatvoru. U njegovim kratkim pričama primetna je sklonost ka kritičkom realizmu, romantizmu i levičarskim stavovima, s druge strane, njegov jezik je bogatiji i razvijeniji nego kod Hedajata i Džamalzadea. U mnogim kratkim pričama oštro kritikuje društvene poremećaje. Zbog opusa koji je nastao u vreme tamnovanja pod pahlavijskim režimom smatra se osnivačem „zatvorske fikcije“, književnog žanra koji je izvršio uticaj na druge levičarske autore, kao što su Ahmad Mahmud (1931–2001) i Ali Ašraf Darvišijan (1941).

Sadek Čubak (1916–1998), napisao je zbirke priča *Lutkarska predstava* [Khime šab bazi, 1945], *Zašto je more postalo olujno* [Ćera darja tufani šod, 1949], *Majmun čiji je*

Muhamed Ali Džamalzade

dobročinitelj umro [Antari ke loutieš morde bud, 1949], *Prvi dan u grobu* [Ruze avale qabr, 1949] i *Poslednja svetiljka* [Čerag-e akhar, 1965]. Slično Hedajatu, bio je pesimista iz čijih realističnih priča provejava snažan naturalizam. U svojim pričama uglavnom sa pesimističnog stanovišta kritikuje anomalije, tradicije i sujeverje u iranskom društvu, a ističe veliko gnušanje u odnosu na njih. Glavne ličnosti njegovih priča najčešće su pripadnici najnižih slojeva – grobari, luralice, siromašne žene. Imao je retku sposobnost u beleženju detalja iz života i narodnog jezika svojih likova. U odnosu na prethodnike, njegov jezik je bogatiji fikcijom. Preplitanjem persijskog govornog sa književnim jezikom uspeo je da stvori jasan i prepoznatljiv izraz.

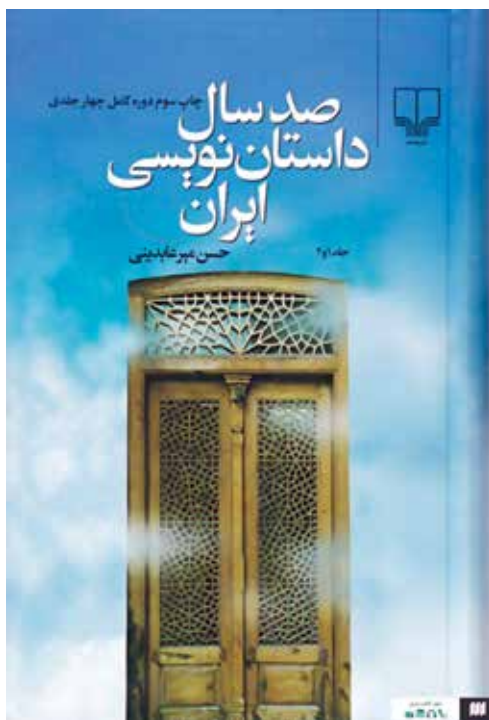
Džalal Ale Ahmad (1923–1969), autor zbirki priča *Poseta* [Did va bazdid, 1945], *Setar* [Setar, 1948], *Nepotrebna žena* [Zane zijadi, 1952] i *Pet priča* [Panđ dastan, 1971], jedan je, u odnosu na književnike i u političko-društvenom pogledu, od najuticajnijih iranskih pisaca i intelektualaca svog vremena. Borio se protiv pahlavijskog režima kao pristalica marksizma, da bi se okrenuo nacionalnom, a kasnije i verskom opredeljenju. Koristeći svoje dobro poznavanje stare persijske književnosti postao je rodonačelnik jednostavne, koncizne i „slomljene” proze, kolokvijalnog govora sa ponavljajućom i brzom ritmikom. Ipak, u svojim pričama više se zanima za spoljašnji nego unutrašnji svet svojih junaka. U većini realističnih i humanističkih priča provejava precizno osmišljena kritika života i tradicionalnih stavova ljudi u Iranu. U nekim od svojih romana, kao što je *Hleb i pero* [Nun va qalam], po prvi put je pokušao da u pisanju modernog romana upotrebi tehnike i način tradicionalnog pripovedanja.

Uopšteno, ozbiljni autori koji su došli posle ovih pionira persijske fikcije, odnosno druga i treća generacija pisaca, uvek

Poštanska markica sa likom Džalal Ale Ahmada, 1998.

su nastojali da kritički preispitaju društvene ili političke teme, a razlike koje su među njima postojale više su se ticale načina, odnosno oblika izlaganja samih priča. U tom smislu, u opštoj podeli, iranski pisci kratkih priča mogu se podeliti na realiste, moderniste i postmoderniste, iako neki pisci istovremeno mogu biti svr-

Publikacija „Sto godina književne fikcije u Iranu”

stani u najmanje dve kategorije, jer su stvarali u obe. Kao što se vidi, istorija moderne književne fikcije u Iranu datira najmanje 100 godina unazad, i od samog njenog nastanka iranski pisci nastojali su da, sledeći tokove fikcije u svetu, pored realističnih pišu i moderne priče, a kasnije i postmodernističke.

U drugu generaciju pisaca, koji su osim nekoliko modernističkih priča uglavnom pisali realistično o temama iz iranskog života, spadaju Nader Ebrahimi (1936–2008), Mahšid Amiršahi (1937), Mahmud Kijanuš (1934), Esmail Fasih (1935–2009), Amin Fakiri (1943), Džamal Mirsadegi (1933), Rasul Parvizi (1919–1977), Hušang Moradi Kermani (1944), Ahmad Mahmud (1931–2002), Feridun Tankaboni (1937), Šahrnuš Parsipur (1946), Ali Ašraf Dervišijan (1941), Simin Danešvar (1921–2012), Golamhusein Saedi (1936–1985), Adnan Gurejfi (1944), Mahmud Doulat-Abadi (1940), Mahmud E'temadzade (1915–2006).

Najznačajniji pisci nove generacije koji su dali svoj doprinos u stvaranju žanra kratke priče su Amirhosein Čeheltan (1956), Abu Turan Hosravi (1956), Džafer Modares Sadeki (1954), Muhamed Muhamed Ali (1948), Zoja Pirzad (1952), Ahmad Golami (1961), Mohsen Mahmalbaf (1957), Sejed Mahdi Šodžaji (1960), Ali Mozani (1958), Husein Sanapur (1960), Abas Marufi (1956), Farhande Agaji (1956), Moniru Ravanipur (1952), Ahmad Dehkan (1966), Madžid Kejsari (1966), Mustafa Mastur (1964).

Modernistički opus savremene iranske fikcije uključuje sve raznovrsne trendove modernizma među kojima su nadrealizam Kafkinog i egzistencionalizam Kamijevog tipa, naracija toka svesti koja je najzapaženija u delima Džojse i Foknera, dela tzv. anti-fikcije, uglavnom francuske književnosti (Prust, impresionisti i ekspresionisti), minimalizam tipa Rejmo-

Mahmud Doulat-Abadi (1940)

da Karvera, zatim dela magijskog realizma (slična Markesu ili Borhesu).

Uprkos tome, iranski pisci su sa tehnikom fikcije više eksperimentisali na polju romana nego kratke priče. Na samom početku ovog perioda, Sadek Hedajat je napisao nadrealni roman *Slepa sova* [Bufekur, 1936], koje govori o osobi opterećenoj priviđanjima, umišljajima i psihozom, koji je, bez ikakve sumnje nastao pod Kafkinim uticajem. Isti metod koristio je Hušang Golširi (1938–2000), u delu *Princ Ehtedžab* (1969), pod uticajem pisaca kao što su Džojse i Fokner. Delo se bavi mentalnom uobraziljom i razmišljanjima jednog od preostalih prinčeva dinastije Kadžar. U romanu *Simfonija mrtvih* (1956), Abas Ma'rufi je, koristeći Foknerov roman *Buka i bes* i postupak toka svesti, ispričao priču o propasti iranske porodice u iranskom gradu Ardebilu. Koristeći impresionistički postupak u opisivanju, poput Hemingveja, Ebrahim Golestan (1922), trudio se da u izražavanju koristi pesnički i modernistički jezik. Bahram Sadeki (1937–1985), je svoje imaginarne junake uveo u iransku kratku priču zajedljivom i gorkom satirom što podseća na neke Borhesove priče. Šahrnuš Parsipur (1946), i Moniru Ravanipur (1952), su, takođe, nastojale da svojim romanima *Tuba i značenje noći* (1976) i *Utopljenici* (1989), koristeći metode magijskog realizma svojstvenog Markesu u romanu *Sto godina samoće*, napišu romane o životima savremenih Iranaca.

Časopis za književnost „Adabijat“

Epoha postmodernizma u iranskoj književnosti predstavlja pojam relativno novijeg datuma. Zbog toga su iskustva postmodernističke fikcije u Iranu još uvek sveža i nova. I na ovom polju napisano je nekoliko uspešnih romana među kojima su svakako oni Reze Barahenija (1935), pod naslovom *Gospođa Azade i njen pisac* i *Moguća noć* (2009), Muhamed Hasana Šahsavarija (1971).

Nakon pobede islamske revolucije iz priča su uklonjeni elementi ekstremnog vulgarizma, naturalizma i erotike, ali su se u njima i dalje zadržali aspekti društvene kritike. Međutim, ozbiljno stvaralaštvo nove generacije iranskih pisaca više se poistovetilo sa modernističkim, a ponekad i postmodernističkim trendovima. Ipak, u pričama odabranim za ovaj broj više je realističnog nego modernističkog materijala, iako se među njima nalaze jedan ili dva modernistička rada, kao što je priča Mustafe Mastura *Bandar Anzali*. Razlog njihove manje zastupljenosti je i taj što je

prevod modernističkih dela veoma težak zbog lingvističkih tendencija i dvosmislenosti samih priča. Što se tiče sadržaja, rukovodili smo se time da u ovom broju predstavimo više onih priča koje se tiču pitanja koja su aktuelna danas, dakle ovovremenskih pitanja koja se bave ratom, životom u emigraciji ili svakodnevnim životnim problemima. Zastupljena su i dela pisaca starije (Ale Ahmad, Rasul Parvizi, Goli Taraki, Adnan Gurejfi), ali i nove generacije iranskih pisaca (Džafar Modares Sadeki, Moazeni, Mastur, Šodžai, Kejsari...). Glavnina priča napisana je nakon islamske revolucije u Iranu, osim priča *Ničije dete* (Džalal Ale Ahmad), i *Moje naočare* (Rasul Parvizi), koje su nastale pre revolucije. U ovu zbirku iranske kratke priče uvrstili smo i kratku satiričnu priču *Moje naočare*, pa se nadamo da ćemo u narednom broju, koji ćemo posvetiti satiri, moći da predstavimo više satiričnih radova.

Mohsen Soleimani

Afrički papagaji

Adnan Gurejfi

Moja žena reče: „Verovatno će da uquine.“

Moj sin reče: „Sa naučnog aspekta, takve reči su baljezgarija.“

Po stoti put sam objasnio sinu da se ne izražava tako: „Reci, ovo nije ispravan način govora.“

Sin, ubeđen da je u pravu, reče: „Baš tako.“

„Ne, to nije baš tako, to je baljezgarija, nekulturno. Tako se ne priča sa rođenom majkom.“

„To sam i mislio“, reče i zastade. Potom, ubeđen da je u pravu, ali bezazleno, reče: „Dobro, i to je, a i baljezgarija je.“

Nije imalo vajde. Što sam više insisitirao, to je efekat bio slabiji.

Učitelj osnovne škole, koji je bio Holanđanin, u poslednjoj godini osnovne škole mog sina rekao nam je da je naš sin od one dece koja teško prolaze kroz period odrastanja. Zato je bolje da mu se ne suprotstavljamo. Govorio je: „On je jedno nemirno dete, neiskvareno i osetljivo.“ Zar i ja u tom uzrastu nisam bio vragolan, ali mi nikada nije padalo na pamet da ocu ili majci kažem da su njihove reči „baljezgarija“.

Rekoh sebi: „P.....em se na zapadnjački sistem, s...m se na zapadnu psihologiju.“

Ali to nije uticalo na način govora našeg deteta. Kada sam insistirao i ukazivao da to nije pravilan način govora, to je samo pogoršavalo stvar.

Sada je skoro godina kako sam shvatio šta mi je činiti: sa ovim nesrećnim izbeglištvom, ne samo da sam izgubio domovinu, već i dvoje dece.

Već je tri godine otkako mi je učitelj mog sina dao onaj savet, sin sada ide u treći razred srednje škole a način kako priča svakim danom sve je gori; njegov govor se nije promenio, bilo da govori persijski ili holandski. Holandski govori sto puta bolje od persijskog, govori ga sa stotinu akcenata. Dobro, to je prirodno, kao i ja kad sam napunio sedam godina i pošao u školu u kojoj se govori persijskim jezikom, on mi je svakodnevno postajao bolji od arapskog. To je normalno, ali nisam promenio način govora. Ocu i majci nisam govorio „baljezgarija“ ni na persijskom ni na arapskom. Nisam verovao u ono što govori učitelj mog sina iz osnovne škole. Po mom mišljenju, to ponašanje nije imalo nikakve veze sa prirodom moga sina, već je bilo posledica života u ovoj zemlji. „Po našem učitelju, reč ‘baljezgarija’ ni na koji način nije pogrešna, ukoliko je nešto zaista baljezgarija.“

Ponovo rekoh u sebi: „Po..... ti se na učitelja i na obrazovni sistem na Zapadu, a posebno u Holandiji.“

U isto vreme, da bi nam objasnio da nije imao nameru nikoga da uvredi, moj sin reče: „Sa naučnog stanovišta, to je pogrešno.“

Moja žena, u stanju utučenosti, reče: „Dušice moja, ptice nisu naše, već onih ljudi. Ako im se nešto desi, moramo da im kupimo novi par.“

„Sa naučnog stanovišta, ništa im se neće desiti.“

Tri dana ranije naši prijatelji su nam doneli dve ptice, kućne ljubimce, i ostavili nam ih u amanet na neko vreme. Ptice su bile u kavezu, a prijatelji su išli u Kuvajt kako bi tamo proveli uskršnje praznike i videli se sa rodbinom. Naravno, oni nisu bili hrišćani. Ali su bili primorani da poštuju zakone ove hrišćanske zemlje, i za Novu godinu nisu dobili čak nijedan slobodan dan, i da bi nam smanjila glavobolju, žena je ostavila hranu dovoljnu za tri meseca, iako su oni išli na samo jedan mesec.

Nesreća je počela trećeg dana.

Sedeli smo za ručkom kad se odjednom začu vika ptica.

Moja žena nervozno reče: „Kako smo se zarobili!”

Onda sin iznenada reče: „Daj da vidim da možda ne žele da jedu ono što mi jedemo.”

Za ručak smo imali ostatke jučerašnjeg paprikaša sa zelenišem. Obično za ručak jedemo ono što preostane od večere prethodnog dana.

Sin je umočio vrh kašike u paprikaš, i iz tanjira izvadio malo povrća i zrno pasulja i ustao. Išao je prema kavezu kada moja žena reče: „Dušice, nemoj to da radiš.”

„U čemu je problem?”

„Možda to nije dobro za njih.”

„Sa naučnog aspekta, to je baljezgarija.”

„To je pogrešno”, rekoh.

Sin ponovi: „To je pogrešno”, i vrh kašike spokojno provuče kroz rešetke kaveza.

U poslednjih par meseci stalno smo se svađali sa našim sinom, i od njega doživeli toliko tvrdoglavosti da su nam na kraju popustili živici i više nismo imali strpljenja za ozbiljan ukor. Zapravo, ni naša ljutnja više nije davala rezultate, i ja, koji sam mu bio otac, trebalo je ili da ga isteram iz kuće, (što njegova majka nije dopuštala, iako on sam, moj sin, nije bio gadljiv na to), ili da držim jezik za zubima i ne govorim ništa.

Plava ptica je došla do kašike. Prvo ju je pogledala, a zatim okrenula glavu na jednu pa na drugu stranu. Isto kao da je razmišljala i u sebi govorila: „Daj da vidim.” Zatim je kljucnula. Moj sin se nasmejao. Opet je kljucnula. Ovog puta snažnije i onda još jednom. Tada je došla zelena ptica i počela da kljuca. U trenu su poključale komadić zeleniša iz paprikaša. Kada je na red došao pasulj, obe su lagano ključale dok ga nisu pojele.

Kada su sve pojele sin je ponovo prišao tanjiru i ovaj put je kašiku napunio skoro do vrha.

„Dušice, dosta je, dovoljno im je samo pola kašike.”

Sin se na to samo nasmeja i reče: „Svidelo im se, zar ne vidiš?”

„Ne može da bude, dušice.”

„Ništa im se neće desiti.” Provukao je kašiku između metalnih žica na kavezu. Ptice su nestrpljivo počele da ključaju.

Moja žena je na silu zadržala vrisak, a ja sam svim srcem pozeleo da naš sin što pre napuni osamnaest godina i ode od nas. Da nestane.

Prošlo je pola sata. Moj sin je bio u pravu: ništa im se nije desilo. Međutim, desilo se nešto smešno. Ptice su dobile dijareju. U kavezu su do tada bile ljuspice od zrnavlja i gust izmet koji nije mogao da se razlikuje od ljuspica. Ali sada je zrnavlje bilo posuto nečim vodnjikavim zelenkaste boje. Videli smo da ptice sada manje prilaze zrnavlju.

Uveče dok smo sedeli za večerom, moj sin je ponovio isto što i za ručkom. Ovaj put je kašiku napunio pirinčem. Ptice su, isto kao i u vreme ručka, navalile na pirinač. Kada su sve pojele, ponovo je napunio kašiku. Opet su pojele. On je veoma uživao u tome, a takođe i ptice, a ja i žena smo odlučili da opet ne kažemo ništa, jer smo računali, ako

Agdas Eslamdust, Žena i ljubav

izbije svađa, živci bi nam čitavu nedelju bili napeti. Rekao sam sebi, u najgorem slučaju, ptice će da dobiju srčku, a tada bismo morali da kupimo novi par.

Posle par dana moj sin im je dao komadić kobasice koje su one takođe pojele sa apetitom, na sledeće parče namazao je majonez, a ptice su to pojele sa još većom slašću. Međutim, njihov izmet postao je vodnjikaviji, iako spolja nisu pokazivale nikakve znake, već im je, naprotiv, apetit postao veći.

Posle nekoliko dana kod njih sam zapazio neznatnu promenu. Izgledalo je kao da je njihov odnos postao nekako neprijateljski. U prvim danima, kada bi počinjale da cvrkuću, ja sam uživao. Setio bih se naše bašte na jugu Irana, gde smo dolazili iz Teherana da u njoj provedemo novogodišnje praznike, i gde nas je ujutro budio poj ptica.

A onda sam zapazio još nešto, kao da im je glas postao nekako hrapaviji.

„To je baljezgarija.”

„To je neprikladna reč.”

„To je neprikladna reč.”

„Ti znači ne primećuješ da im se promenio glas?”

„Ne, mislim da im se glas uopšte nije promenio.”

Posle nekoliko dana moj sin je ponovo uradio nešto novo. Iz aparata za mlevenje mesa uzeo je komad sirovog mesa. Moja žena je uzviknula praveći grimasu: „Šta to radiš sine?”

Kao da uživa u majčinom poviku, moj sin reče: „Idem da im dam meso.”

„Sve što želim je da ništa ne kažem, kao da se ništa nije desilo.”

Moj sin se nasmeja kao ljudi koji uživaju u tuđoj patnji i reče: „Šta ima veze?”

„Budalo, to je sirovo meso, shvataš?”

Lukavo se smešeci, moj sin reče: „Neka je sirovo. Životinje ne jedu kuvano meso.”

„Životinje da, ali ptice ne.”

„Šta to pričaš? Kao da ptice nisu životinje!”

Dvoumeći se moja žena mirnije reče: „Jesu, ali su male. Želudac ne može da im svari sirovo meso.”

„Kako mogu da svare manji kamen, a ne mogu sirovo meso?”

Umesto odgovora moja žena reče: „Zašto smaraš? Životinjo! Što ih mučiš? Zašto ne ideš da se igraš sa drugovima?”

Mene je obuzeo smeh, zato što je to rekao neko ko je govorio da više voli da mu deca sede kući, nego da se druže sa Holanđanima. Govorila je da od njih može da se nauči samo pušenju hašiša, divljaštvu, svađi i mržnji, preranim seksualnim odnosima, gađenju od škole i slično tome.

„Idi igrati se s društvom”, a onda, nakon kraće pauze, kako bi objasnila šta misli pod „društvom”, dodala je: „Sa Rafijem, Tarkom, Usamanom...”, i nabrojala još nekoliko imena od kojih su sva bila neholandska. Jedan je bio Turčin, jedan Marokanac, jedan Pakistanac, jedan Holanđanin. Smešno u tome bilo je to što je moja žena ta imena izgovorila onako kako ih je izgovarao naš sin: „Raf’i je tako postao Rafi, Tarik Tark, a Osman Usaman.”

„Idi, gubi se.”

Smejući se, moj sin reče: „Evo baš sad idem, samo da im dam meso.”

„Nemoj, dete; ovi beslovesni će uginuti od mesa.”

„Šta znači uginuti?”

„Umreće.”

„Ma šta pričaš!”

I pođe ka kavezu sa onim podmuklim osmehom na licu.

Dao sam ženi znak da ga pusti, i nekako joj natuknuo zar je zaboravila učitelja osnovne škole koji je rekao da ova deca imaju teškoće u periodu odrastanja. „Neka njegov učitelj jede govna, kao da mi nismo odrastali.”

Ali je ipak, sa velikim komadom mesa u levoj i velikim ostrim nožem u desnoj ruci, usled zabrinutosti i možda radoznalosti, zajedno sa mnom i sa našim sinom pošla prema kavezu.

Pomoću dve žice moj sin je uzeo komad mesa i čekao ispred kaveza. Ptice su hitro napale meso i počele da ga kljucaju. Usta mog sina su se razjapila od jednog do drugog uha, i bio je prosto oduševljen ovim prizorom uzvikujući „Yes!“ Ovakvu reakciju ovde su naučili iz američkih filmova. Moja žena se namrštila. Očigledno da je pticama meso prijalalo više od svake druge hrane.

„Mama, vidiš li kako jedu?“

Moja žena je sa prezirom, gađenjem i besom posmatrala svog sina.

Ja sam ženi opet dao znak da ostane mirna. Ako umru, do vraga, kupićemo komšijama novi par, i moja žena, koja se zaista plašila svađe i rasprave, ništa nije rekla. Jer ako bi nešto rekla, više ne bi bila u stanju da se zaustavi i počela bi da vrišti i nedelju dana bi bila nervno rastrojena, dok bi njen sin nastavio da radi sve po starom. Zbog toga jedino što je mogla da uradi bilo je to da besno gleda svog sina.

Počev od tada moj sin je svakog dana davao pticama sirovo meso. Trudio se da ih hrani pilećim i ribljim mesom, ali one nisu pokazale nikakvu želju za tim i ispljuvavale bi komadiće mesa.

„Mama, vidi! Ne dopada im se pileće meso i riba, isto kao i meni!“, govorio je.

Moja žena koja je bila sita dečijeg podrugivanja na račun piletine i ribe, odgovorila je: „I zato su i oni magarci kao ti i tvoj brat.“

Sa neobičnom zlobom moj sin se ponovo nasmejao i vragolasto rekao: „Nisu magarci, mama, ptice su, ptice“, imitirajući majčine pokrete koja je kada bi govorila o nečemu lepom uvek igrala očima i koketirala.

Bilo je prošlo oko desetak dana otkako su naši prijatelji otputovali, i kao što sam rekao, bio sam svedok neznatne promene u ptičjem ponašanju. Međutim, ozbiljne promene nastupile su pet-šest dana nakon uvođenja sirovog mesa u njihovu ishranu. Promene su sada bile sasvim primetne i više nego očigledne.

Čini se da je raznobojno perje ptica svakim danom postajalo nekako zagasito i tmurno. Telo im je postajalo mišićavo a perje polako otpadalo i na njihovim telima se pojavljivale tačkice. Usled učestalog rata i svađe između njih, njihovo elegantno perje sa glava i vratova iz dana u dan je opadalo. Ta svađa je usledila nakon što im je moj sin uveo nov režim ishrane i izgledalo je da im kosti na kandžama debljaju i postaju mišićave.

Prvih dana kada su jeli samo zrnevlje jedna od njih počinjala bi da cvrkuće, a druga se odazivala, pa bi obe ptice u paru zajedno neko vreme cvrkutale; međutim, posle dva-deset dana taj sklad se poremetio, i još se desilo nešto drugo strašnije od svega.

Sada nisu više zajedno cvrkutale. Ako je jedna cvrkutala, druga bi začutala i samo gledala kroz rešetke kaveza kao da je htela drugoj da saopšti da joj njeno cvrkutanje uopšte nije zanimljivo i da zapravo ništa ne čuje.

To strašno što se desilo bilo je to što se glas ptica promenio, onaj opojni glas koji me je vraćao u bašte i vrtove mog juga, sada je davao hrapavi zvuk. Bilo je potpuno jasno da više ne mogu da cvrkuću, već da samo ispuštaju neprestan ružan zvuk koji je izazivao užas.

Žena vidno besna i sa gnušanjem reče: „Sada je dobro, sranje?“

Sin sa istom tvrdoglavošću od ranije reče: „Ne psuj, ne psuj, te reči nemaju nikakvu naučnu potvrdu!“

„Opet jedeš govna?“

„Pazi na svoje dostojanstvo, mama, shvataš li? Ako opet opsuješ, i ja ću da opsujem.“

„Neka ti se poseru na glavu, sranje.“

Sin uzviknu: „Nemoj da psuješ, mama!“

Da bih to okončao stegao sam ženu za mišicu kako bi učutala, ali kao i obična moja žena me nije poslušala i pala je u trans razmišljanja o ranijem, drugačijem i boljem vremenu, i onda me opsovala zašto sam je doveo u ovu „civilizovanu štalu“. U poslednjih godinu-dve dana nezadovoljstvo moje žene nije se ograničavalo samo na Holandiju, već je obuhvatalo čitavu Evropu i ceo civilizovani zapadni svet. Po njoj, čitav Zapad je „civilizovana štala“. Iako je do pre nekog vremena prihvatala njihov naučni i materijalni progres, sada je isti izvirgavala podsmehu i ruglu: „Ne bih želela ni sto godina da bude-mo ovako civilizovani. Kao četvoronožac natovaren knjigama...¹ Ni jedno iransko kuće ne bih dala za ceo Zapad.“

Ovo nije govorila samo u nastupima besa, već je i u običnim okolnostima vređala i ponižavala čitav Zapad. Verovatno je dugo razmišljala o ovoj konstrukciji „civilizovana štala“, pa je ubrzo to postala njena parola. Nažalost, više nije prihvatala ni moja naučne analize i svaki put kada sam govorio da ova društva za nas nisu idealna, i da su te stvari rezultat kapitalističke civilizacije Zapada, prekidala me je na pola reči i govorila: „Dobro, dobro, ali ne menja se konj usred trke. Ni socijalizam nije ništa bolji, ista septička jama kao i kapitalizam.“

Osećao sam da sam pocrveneo kao cvekla. Ali kao i obično, jezik mi se zavezao. Šta je trebalo da kažem, osim da prokunem Gorbačevog oca sa njegovom perestrojkom koja je postala naša Ahilova peta. Tačno je da sam se slagao sa mnogim kritikama, ali neka priča ko šta hoće, međutim, reći da je kapitalizam majka zločina i nepravde...

Septička jama? Socijalizam i septička jama? To je nepravедno, ali u svakom slučaju nije bilo vreme za ovakve rasprave. Ostao sam bez reči. Sada smo oboje priželjkivali da ptice što pre uginu. Zato što, po našem mišljenju, to više nisu bile ptice, one su čak povredile i svetost naših uspomena. Prvih dana budili smo se uz njihov cvrkut, i bar nekoliko trenutaka mislili smo da je praznik i da spavamo u našoj seoskoj kući usred bašte, i u tih nekoliko trenutaka užitka, naš glupavi život na Zapadu činio se kao dobar. Zadovoljavali smo se sa tih nekoliko trenutaka, ali šta sada? Sada smo se budili kao iz noćne more i slušali ružan isprekidan glas i strahovali. Da ne bude zabune, svet je pun stvorenja sa lepim i ružnim glasovima. Ali sve ima svoje mesto. Mi smo mnoge nelepe zvuke mogli da smatramo prirodnim. Ali ovi su se razlikovali, oni su bili mali afrički papagaji i smatralo se da imaju prijatan i mio cvrkut.

Zaista, priželjkivali smo da možemo jednog jutra da se probudimo i vidimo da su obe ptice uginule, jer ako bi uginule, mogli bi našim prijateljima lažno da kažemo da ptice na primer nisu bile dobro i da su uginule, i umesto njih kupimo drugi par ptica. Dva afrička papagaja, a ne ove dve noćne more, šta je trebalo da uradimo? Jedino što mi je palo na pamet bilo je da predložim da se vrate na pređašnji režim ishrane, to jest da ponovo počnemo da im dajemo zrnevlje.

„Sa stanovišta nauke takvo rezonovanje nije logično.“

„Nosite se i i tvoja logika...!“

1 Deo poznatog Sadijevog stiha koji u celini glasi: *Ne može učenjak niti znalac postati, četvoronožac na koga se gomi-la knjiga stavi*, koji se u iranskom jeziku koristi kao poslovice za jalovo nagonilavanje znanja.

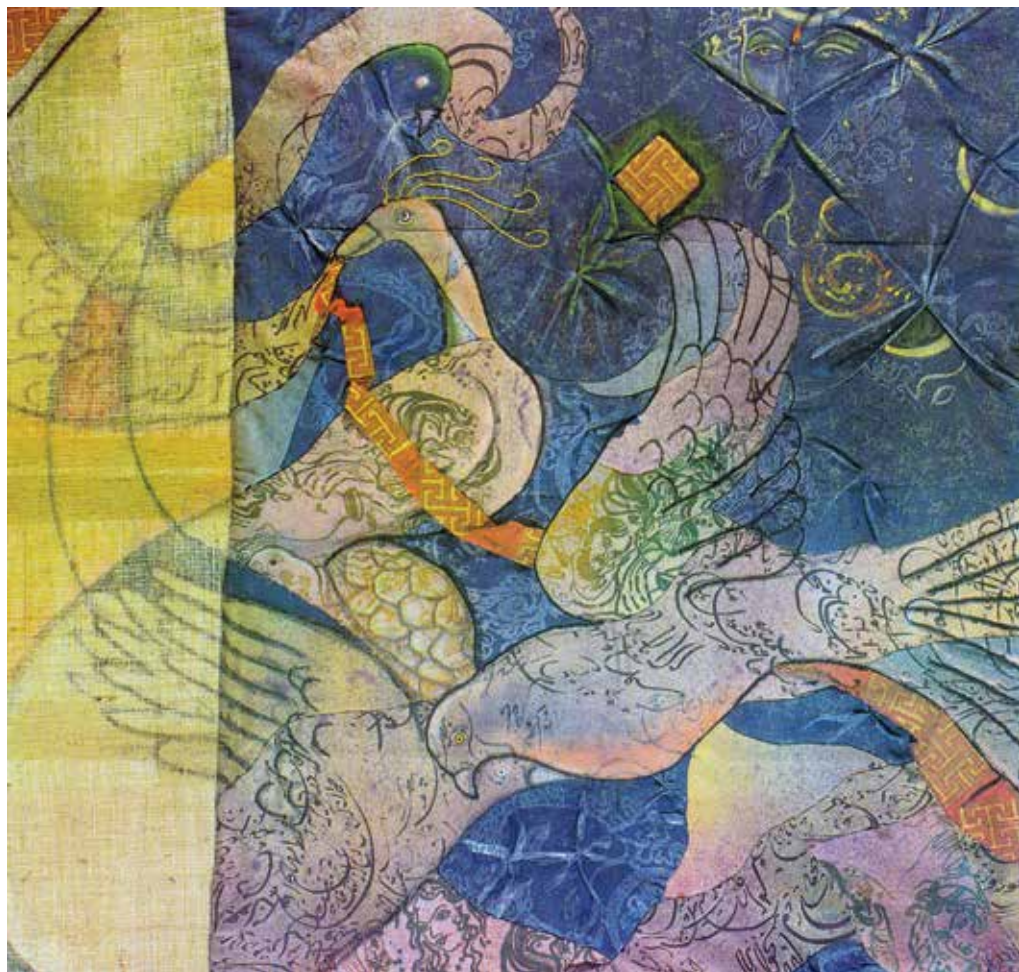
A na primedbu moje žene „da je sve to Zapad“, moj sin je s prezirom pogledao u majku i rekao: „Ja više ne pričam s tobom, jer ti si neuka i staromodna žena. Ništa ne znaš o nauci. Ali dobro, iako su tvoje reči sa naučnog aspekta trućanje, ja prihvatam.“

Ja ovog puta nisam ni pokušao da ispravim to što je rekao. Već sam bio umoran i istovremeno sam znao da me više ne bi poslušao i da bi insistirao da i dalje koristi onu njegovu nepristojnu reč. Baljezgarija.

„Jer u potpunosti izražava moju nameru.“

(U svoj toj agoniji shvatio sam da je persijski mog deteta nekako postao bolji i zbog toga čitavo moje biće obuzela je zaboravljena radost).

Mislili smo da će se sve nekako popraviti za par dana; ptice su počele da jedu zrnevlje, a mi smo se nadali da će im se njihovo lepe perje uskoro povratiti i ogrubeli mišići istopiti, i da ćemo ponovo uživati gledajući ta izvajana tela, koja se sa svakim cvrkutom, poput Marije Kalas, izvijaju nagore, i da im grla budu ispunjena pojem, a mi se ponovo setimo naše zaboravljene bašte.

Mandana Barkešli, Jesen

Nurin Motamed, Tkači

Uveče, pre nego što je moja žena prebacila čaršaf preko njihovog kaveza kako bi mogli da spavaju, (jer ako nije mračno oni ne mogu da zaspu, pa samo zbog toga imali naviku da ostanemo budni do kasno u noć), moja žena je, sva radosna, napunila sud s vodom, i u sud za hranu sipala šezdeset i jednu šaku svežeg zrnevlja. Potom, sa nadom da će ujutro biti bolje, kao u prva tri dana, rekla im je: „Laku noć, moji lepotani, lepo mi spavajte i još lepše sanjajte.”

I kao onda kada je naš sin bio dete i bio lep kao ptica i imao dugačku, svetlu prozračnu kosu, a lice kao u anđela kakve je videla u vatikanskom muzeju, na italijanskom je dodala „sogin d'oro”, (zlatni snovi), isto kao onda kada bi mu pre nego što ga stavi na spa-

vanje šaputala u naručju, zatim je kavez prekrila čaršavom i opušteno otišla da gleda svoju arapsku seriju koja je emitovana na kanalu MBC. Posle toga je čak i bez besa sedela sa mnom, i gledala vesti sa holandske televizije, i nije imala nikakvu primedbu.

Sutra ujutro moja žena i ja smo zainteresovano, a naš sin ravnodušno ustali rano, i smesta otišli do kaveza.

Podigli smo prekrivač i seli da posmatramo ptice.

Prošlo je neko vreme.

Osmeh na licu moje žene se sledio i pobledela je.

„Zašto ne jedu?“, pitala je.

„Strpi se ženo, tek su se probudili“, odgovorio sam.

Sin se podrugljivo nasmeja i dubokim glasom reče: „Da, ženo, i oni su kao tata; ne mogu tako rano da doručkuju. Prvo treba da popiju kafu, i to espresso, zatim popuše svoju lulu, a tek onda doručkuju.“ Glas mu je, usled mutacije, već bio dovoljno i krupan i ružan, pa nije bilo potrebe da to čini. Moja žena ga je prezrivo gledala. Bila je tako uznemirena da nije imala želju ni strpljenja da se raspravlja s njim. Moj sin se cerio i svo troje smo zurili u kavez.

Ugojene ptice su brekćući tresle sa ono nekoliko peradi koliko je ostalo na njima, a iz grla im je izbijao zvuk koji nema nikakve sličnosti sa ptičjim cvrkutom, a posebno ne sa pticama koje su se tek probudile. Više su podsećale na zvuk saksofona čija je cev prepuna pljuvačke.

Ptice koje su bile bez perja su svejedno čekale. Možda su čekale da im kroz rešetke u kavez ubacimo komadiće mesa. No, kad su videle da nema ništa od toga, otišle su do posude sa zrnavljem. Ubacile su svoje glavice unutra, onda su ih podigle, malo zastale, onda su opet došle i gledale unutra, a onda se udaljile. Otišle su do posude sa vodom. Popile su malo vode i ponovo se udaljile.

Znaci zabrinutosti na licu moje žene sada su bili sve vidniji. Zapravo, i ja sam se zabrinuo, za razliku od našeg budalastog sina koji se trijumfalno smeja.

Gledajući zabrinuto u njih, moja žena reče: „Zašto ne jedu?“

Ja stvarno nisam znao.

„A? Zašto ne jedu?“

„Boga mi, šta da kažem?“

Ozbiljnim glasom moj sin reče: „Da li stvarno mislite da će se nakon što su jele ukusne stvari kao što je meso, sirovo meso, ponovo vratiti na ove vaše budalaštine?“

Žena se okrenu ka meni. „Da! U pravu je?“

Ja sa čuđenjem rekoh: „Ne znam.“

„Jasno je da je u pravu. Najzad, šta je ovo smeće?“

Kao da potvrđuju reči mog sina, ptice su naizmenično ispuštale stravičan zvuk sličan zvuku saksofona čija je cev zapušena pljuvačkom. „Tako je, tako je.“

Žena u stanju utučenosti i u isto vreme besna reče: „Sve ptice od Boga jedu zrnavlje, zar je to smeće?“

Kao da je njen sagovornik bio negde drugde i neko drugi gledajući u ptice reče: „Jedu zrnavlje i cvrkuću.“

Jedna od ptica ispuštala je zvuk sličan saksofonu zapušenog pljuvačkom koji je podsećao na jecanje. Nakon toga i druga je uradila isto.

„Od zrnavlja im nikad nije bilo zlo, njima je dovoljna jedna vrsta hrane; zrnavlje i voda, a onda – cvrkut do neba!“

Sa verom naučnika i po meni krajnje iskreno moj sin reče: „Zato što ne znaju za bolje.“ Žena je sa krajnjim razočaranjem gledala svog sina. Naš sin se pobeđnički cerekao. Moja žena reče: „Šta sada da radimo?“ „Šta da kažem.“

„Umreće ako ne jedu.“

Moj sin reče: „A neće jesti; bar neće jesti ovo smeće.“

Usred čitave ove mučne situacije obradovalo me je to što je moj sin pravilno upotrebio buduće vreme na persijskom, ali ništa nisam rekao, jer sam bio uznemiren i zbog svoje žene, a osim toga nisam imao kome da saopštim svoju radost.

Hitro sam u sebi zamislio sledeće etape saopštavanja ove činjenice. Zamislite kada bih se ja, kome je sve nebitno, savio i primakao usta uhu svoje žene, (koja je ispod prosečno niska), i tiho joj rekao: „Neverovatno kako lepo koristi buduće vreme.“

Moram da kažem da je gramatika moje žene užasna, (kao što je uostalom slučaj kod 99 odsto ljudi), i da joj reči uglavnom nisu na svom mestu. Sve u svemu, ona koja je zaokupljena pticama, sa nelagodom bi uzdahnula i rekla: „Šta si rekao? „Buduće vreme? Šta je to?“

„Aaaa! Aaa! Jedna vrsta vremena.“

I buduci da moja žena ni pod kojim okolnostima ne zaboravlja da treba da bude šarmanтна, imitirajući Italijane koje zajedno s njihovim jezikom bezuslovno voli, sigurno bi podigla ramena i rekla: „E be!“ (pa, šta?)

„Hoću da kažem da je persijski našeg deteta postao bolji.“

Žena bi me pogledala s prezirom i rekla: „Kakve to veze ima sa pticama?“

„Nikakve, samo sam hteo...“

Siguran sam da moja žena okreće lice od mene i gleda u ptice. Dobro, sada je otvorenija prema meni i svemu što je razumno. Ona nas sve ponižava i smatra da smo svi lakomisleni, nerealni i neotesani. Dok sam proklinjao sebe prošao sam se tih misli i rekao sebi: „Neka ide do vraga buduće vreme u svakom jeziku!“

Tražeci priliku da uzme reč, moja žena reče: „Ako uginu, mi ćemo biti krivi. Nemojte da se lažemo.“

Moja žena se predala i sa žaljenjem reče: „Jedna živa ptica koja ispušta rđav zvuk bolja je od jedne mrtve ptice“.

Sin s nestrpljenjem reče: „Mama, šta je zvuk?“

Umorno i i bez ikakvog otpora, poput brižne majke, moja žena reče: „Glas, sine moj, prijatan glas, glas papagaja, a ovo nije glas papagaja. Ovo je glas životinje koja nije ni papagaj, ni vrana, ni..., nije ništa, ovo je glas ničega.“

Videvši da majka više nije besna, moj sin je postao malo blaži, ali je i dalje terao po svom: „Šta to govoriš mama. To što pričaš je staromodno. To je veoma romantično.“ I napravio je pauzu.

Žena i ja smo bili previše umorni i razočarani da bi pridikovali.

Sin je nastavio: „Pogledaj samo kako su se promenili, kako su ojačali, kakve mišiće su dobili.“

Kao da je u nekom drugom svetu, moja žena je nastavila: „Lepa krila, divna krila.“

„Mama, šta su lepa krila?“

Šta da kažem? Mi više nismo pričali sa našim sinom.

Kada je moj sin ispred njih doneo komadić mesa, ptice su se uzbudile. Svađale su se oko većeg komada mesa, a sin nije mogao da se zaustavi od smeha.

Asgar Kafščijan-Mogadam, Prisustvo

Mi smo otišli da jedemo svoj sir i hleb.

Kada su se naši prijatelji vratili s puta, zapanjili su se prizorom koji su videli – ptice bez perja i glasa. Mi smo im sve potanko objasnili i po stotinu puta tražili da prime naše izvinjenje.

„Šta to pričate? Ovo nas je rastužilo“, rekoše oni. Potom je žena mog prijatelja, tužno gledajući ptice rekla: „Kamo sreće da su uginule.“

„Kamo sreće“ – zdušno potvrdi moja žena.

No, moj prijatelj se dosetio nečeg veoma zanimljivog, što je po našem mišljenju bilo oživljenje. Moja žena i ja smo se začudili kako nam sve do sada ništa slično nije palo na pamet.

Sa našim prijateljima smo doneli nov kavez u dnevnu sobu i stavili ga naspram kaveza sa pticama. U tom kavezu bile su dva lepa afrička papagaja koja su od sreće odmah digla galamu. Jedan je uzimao zrno i stavljao ga u kljun onog drugog, a drugi je iz pojilice uzimao kap vode i sipao je u pojilicu prvog. Ptice su cvrkutale u jedan glas i ponavljale melodiju u ujednačenom i dopadljivom ritmu. Da nije bilo ona dva stara papagaja pomislili bismo da je sve ovo što se desilo bilo samo noćna mora, jer su novi papagaji bili isti kao i stari.

Moja žena nasmejanog lica okrenu se ka sinu i reče: „Vidiš li kako lepo cvrkuću?“

Sin slegnu ramenima kao da ga se to ne tiče: „Ako bi pojeli meso možda ne bi ovako romantično cvrkutali.“

Zatim tvrdoglavo dodade: „Sa naučnog aspekta to je baljezgarija.“

Svi smo ostali da slušamo ptičje cvrkutanje. Međutim, videli smo da se događa nešto čudno. Usred cvrkutanja novih, dva stara papagaja ispuštali su ružan i hrapav glas, zvuk saksofona zapušenog pljuvačkom. Glas je svakog trena postajao sve viši. Bili su u takvom stanju da ih se više nismo grozili. Voleli smo one za koje nismo znali koja ime-na da odaberemo.

Ženine oči ispuniše se suzama. „Mukice“, reče ona.

Čak su i sinovljeva usta u čuđenju ostala otvorena.

Jecaji su postajali sve glasniji i glas im je postepeno utihnuo.

Međutim svi mi – ja i moja žena, naš sin i naši prijatelji mogli smo da raspoznamo jednu reč. Jednu reč koja se može shvatiti u ljudskom govoru. Kao da su ptice ponavljale jednu reč: „Zašto?

„Zašto?”

To je bilo. Bila je ta reč koju smo svi jasno čuli.

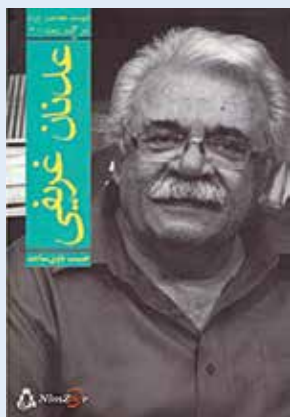
Moja žena i žena mog prijatelja briznule su u plač.

Ja i moj prijatelj stajali smo utučeni gledajući u nabrekla grla ugojenih i ružnih ptica bez perja.

Moj sin je zapanjeno stajao.

Usred prijatnog cvrkuta dve nove lepe ptice, one su jecale. Nove su cvrkutale, a stare su jecale: „Zašto? Zašto?”, i ružnjikavim glasom koji sada nije izazivao prezir već samilost, jecale, jecale, sve dok se nisu umorile, i u tišini počele da dišu.

Preveo s persijskog Aleksandar Dragović

ADNAN GUREJFI (1944), pisac kratkih priča, pesnik, prevodilac, pripada generaciji koja se javila početkom sedme decenije prošlog veka. Najpoznatija zbirka „Ša-nelpuš dar meh”, [Ogrnut plaštom u maju, 1971], predstavlja delo magijskog poetskog realizma utemeljenog u folkloru iranskog juga. Njegove prve priče u maniru nadrealizma govore o raspadu porodice iz Huzestana i žaljenju zbog nestanka tradicionalnih i prirodnih prizora pred naletima industrije. U pisanju se postepeno okreće jednoj vrsti prostijeg realizma. U zbirkama koje imaju autobiografske elemente, „Morge ešq” [Afrički papagaj, 2000] i „Čohar apartman dar Teheranpars” [Četiri apartmana u Teheranparsu, 2000], objavljenim u Holandiji gde trenutno živi, otkriva sklonost ka pisanju dokumentarnog realizma. Sem navedenog, napisao je i zbirke pesama: „Insuje atr-e qabile” [S one strane mirisa plemena, 1978], „Jeki az komediha” [Jedna od komedija, 2000], „Be mušak bastan fereštegan” [Anđeli zavezani za projektil, 2000], „Baraje Khoramshahr emza đam mikonam” [Skupiću potpise za Horamšahr, 2000] i „Barname harekat: emruz, inđa”, [Plan kretanja: danas, ovde, 2000].

Potpis

Sejed Mahdi Šodžaji

I ako mi niko ne veruje, ti mi veruješ, ti si moja majka, ti si me podigla, a da me nikada nisi naučila ni jednoj jedinoj laži. Ti znaš da meni nije potrebno da lažem, ta zar su sve istine istrošene? Pošto još uvek ima mnogo neizrečenih istina, zašto bih onda lagala? Uostalom, zašto insistirati da narod poveruje? Narod veruje svojim očima, a to i nije neko posebno umeće; umeće je verovati u neviđeno.

Ali, meni je vrlo važno da mi veruješ i da u ovaj događaj poveruješ. Ti koja si me od početka pratila u svakom padu i usponu, ti koja si znala za sve moje boli i sve moje радости, ti treba da znaš za ovaj događaj i treba da poveruješ.

Kada je vaspitačica u školi rekla: „Vaši očevi treba da vam potpišu svedočanstva“, ja sam digla ruku i upitala: „Ako nečijeg oca ne bude, šta onda da radi?“ Odgovorila je: „Neka sačeka da mu se otac vrati. U svakom slučaju, očevi moraju da potpišu svedočanstva.“

Upitala sam: „A majka? Zar majka ne može da potpiše?“

Naljutila se – bez razloga – izdrala se na mene. Mislila je da sam ja tupa, glupa ili šta već, pa ne mogu da shvatim tako nešto jednostavno, i tu svoju misao je rekla veoma glasno – pred svom decom – a deca su mi se smejala. Objasnila sam da sam shvatila šta je rekla i da sam pitala pošto sam shvatila, pa sam dodala da možda i nisam nešto posebno inteligentna, ali da nisam neinteligentna i kao dokaz sam navela činjenicu da već trinaest godina živim u ovom svetu i da već šest godina imam dobar prosek ocena. Glup i neinteligentan čovek ne može šest godina da uči i svih šest godina ima dobar prosek ocena. Još više se naljutila, okrenula mi se i rekla: „Životinjo nerazumna!“ I potom me je, poput kakve životinje, izbacila iz razreda.

Naša učiteljica – naša bezosećajna učiteljica – samo je stajala i nije me branila. Nije progovorila čak ni jednu reč da kaže govorim li ja istinu ili ne govorim.

Kada sam stigla kući – ako se sećaš – upitala si me zašto sam neraspoložena. Nisam odgovorila. Nisam htela da i tebe oneraspoložim. Nastojala sam da sakrijem svoju tugu, ali mi je srce bilo slomljeno; toliko je bilo slomljeno da ga nije mogao smiriti ni plač, ali nisam mogla učiniti ništa drugo sem da plačem. Šta sam mogla? Otišla sam u sobu na spratu. U onu sobu u kojoj je očeva slika.

Izvadila sam očevu sliku iz rama i spustila je na zemlju, a pred očev lik sam stavila svoje svedočanstvo. Rekla sam: „Potpiši.“

Nisam rekla molim te potpiši, nego moraš potpisati, moraš videti ćerkine ocene, videti šta je ona činila u protekloj godini otkako tebe nema. Rekla sam: „Ovo ‘moraš’ ne govorim ja, nego je rekla škola koja više ne razume kada joj se govori, a ne razumem više ni ja. Moraš potpisati, jer mučenici su živi, zar ne? Pokaži da si živ, ponesi se očinski. I ja sam mogla, kao ostali, da odmah na početku kažem da nemam oca, da mi je otac mučenik i tako da rešim muka i sebe i školu, ali nisam to učinila. Da si ti, kojim

slučajem, umro, onda bih to rekla, ali ti si mučenik, a ja nisam želela da me neko uvažava i poštuje zato što nemam oca. Nisam htela da se spiram tvojom krvlju, nisam htela da iskorišćavam tvoj obraz. Htela sam da budem razlog tvoga ponosa, i zbog toga sam nastojala da ne učinim ništa loše, kako u školi ne bi bili prisiljeni da te pozivaju i potom shvate da si ti mučenik, a da zbog toga meni oprostite i da mi se još i izvinu.”

To uopšte nije primereno detetu jednog mučenika.

Ne sećam se šta sam još rekla ocu, ali se sećam da sam plakala. Možda sam plakala i tražila od oca da pogleda moje ocene i potpiše moje svedočanstvo.

Ne znam da li sam ili nisam zaspala, ali sam osetila da se vazduhom širi neki mio-miris koji je svakog trenutka bivao sve prisutniji. Majko, ne bih mogla reći o kakvom mirisu je reč! Miris sličan mirisu crvene ruže, ali još miliji! Miris koji ni ti, ni ja, niti bilo ko drugi ikada pre oseti svojim čulom mirisa. Ti znaš koliko ja volim miris crvenih ruža. Ali, ovaj miris se uopšte ne može uporediti s mirisom crvenih ruža. Ne znam kakvo je stanje opijenosti, ali mislim da me je taj miris opio. Baš me je opio.

Nakon toga, vrata su se otvorila i neka belina poput magle, poput velikog oblaka ih je obuhvatila, a nežnost te beline si mogla osetiti i bez dodira.

Zurila sam u tu belinu i na vratima ugledala oca u beloj odeći; lice mu je blistalo poput Meseca. Ne sećam se je li mu svetlija bila odeća ili lice. Nije bilo moguće shvatiti.

Grlo mu je na onom mestu na kojem je bio pogođen gelerom bilo najsvetliji deo tela. Kao da mu je grlo osvetljavalo ostatak lica i tela. Sigurno si videla polumesec kako u noći obasjava sve oko sebe, očevo grlo je bilo isto takvo. Blistalo je poput polumeseca, poput divne blistave ogrlice.

Koža na njegovom licu je bila toliko glatka, toliko nežna da je čoveku bilo žao i da je poljubi.

Preko čela mu je bila svezana jedna crvena traka na kojoj je svetlošću bilo ispisano „Mi smo zaljubljenici u mučeništvo”.

Na usnama mu je bio osmeh poput cveta u cvatu. Pogled mu je bio toliko drag, da me je pretakao u kap po kap koje su lile iz mojih očiju.

Otac se kretao, ali nije hodao. Kao oblak koji se kreće na nebu. Lagano. Dođe i sede pored svoje slike poput snega koji seda na zemlju. Uopšte nije ličio na svoju sliku. Od svoje slike se razlikovao od zemlje do neba, od ovog do onog sveta.

Sa zemlje je podigao moje svedočanstvo, odmotao ga, a ja sam se polako polako primakla. Ocene je gledao jednu po jednu; bilo je jasno da ih gleda.

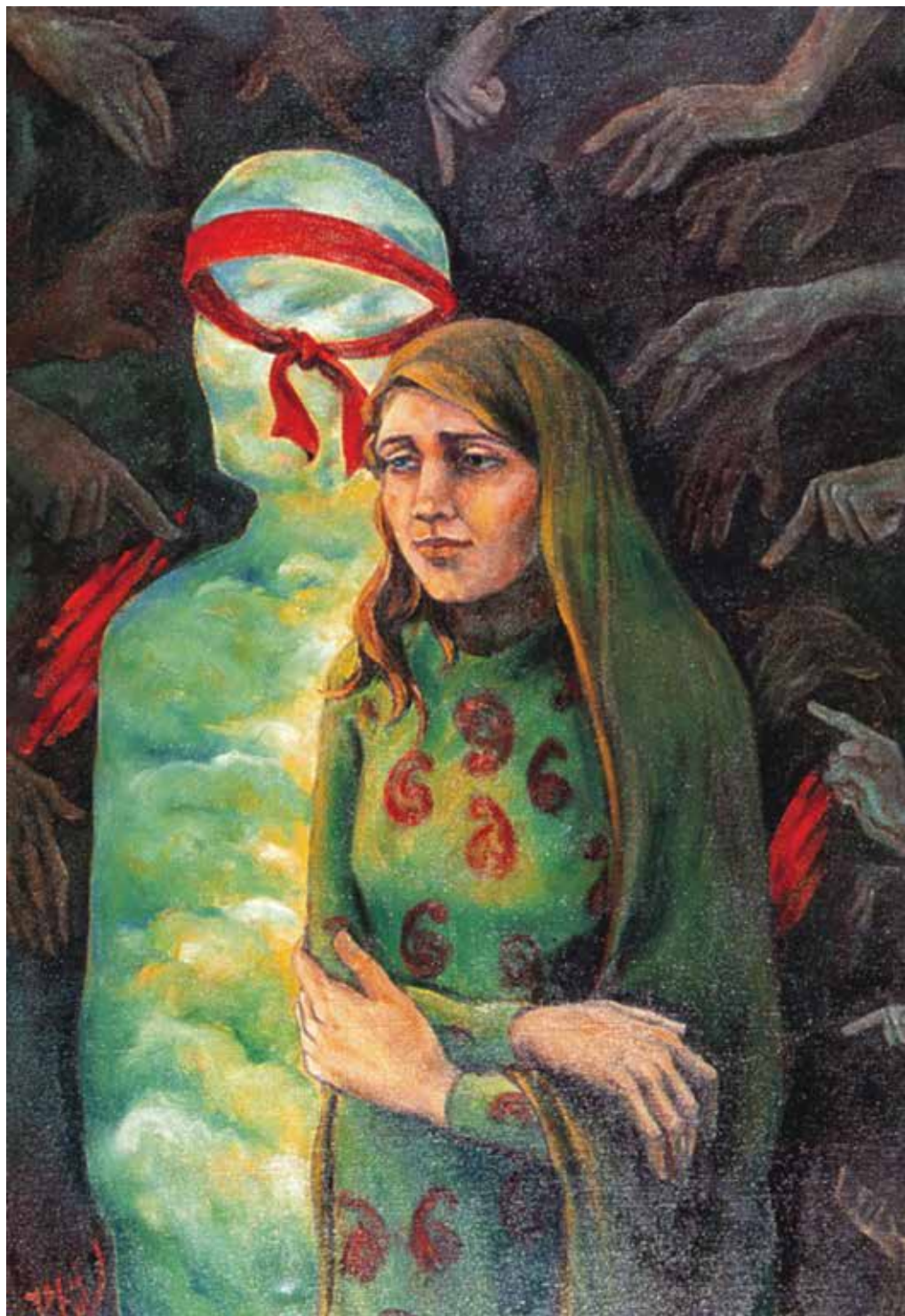
I potom je gurnuo ruku ispod one svoje duge bele odeće i izvukao baš ono pero kojim je uvek pisao i njim potpisao moje svedočanstvo. Potom je pero ponovo gurnuo pod svoju dugu košulju.

Okrenuo se prema meni i obe ruke mi spustio na lice. Obrisao mi je suze, lice mi prihvatio svojim dvema rukama i poljubio mi čelo. Još uvek na svome čelu osećam njegovu toplinu. Ja sam poljubila njegovo grlo, baš onde gde mi prošli put nisi dozvolila da poljubim.

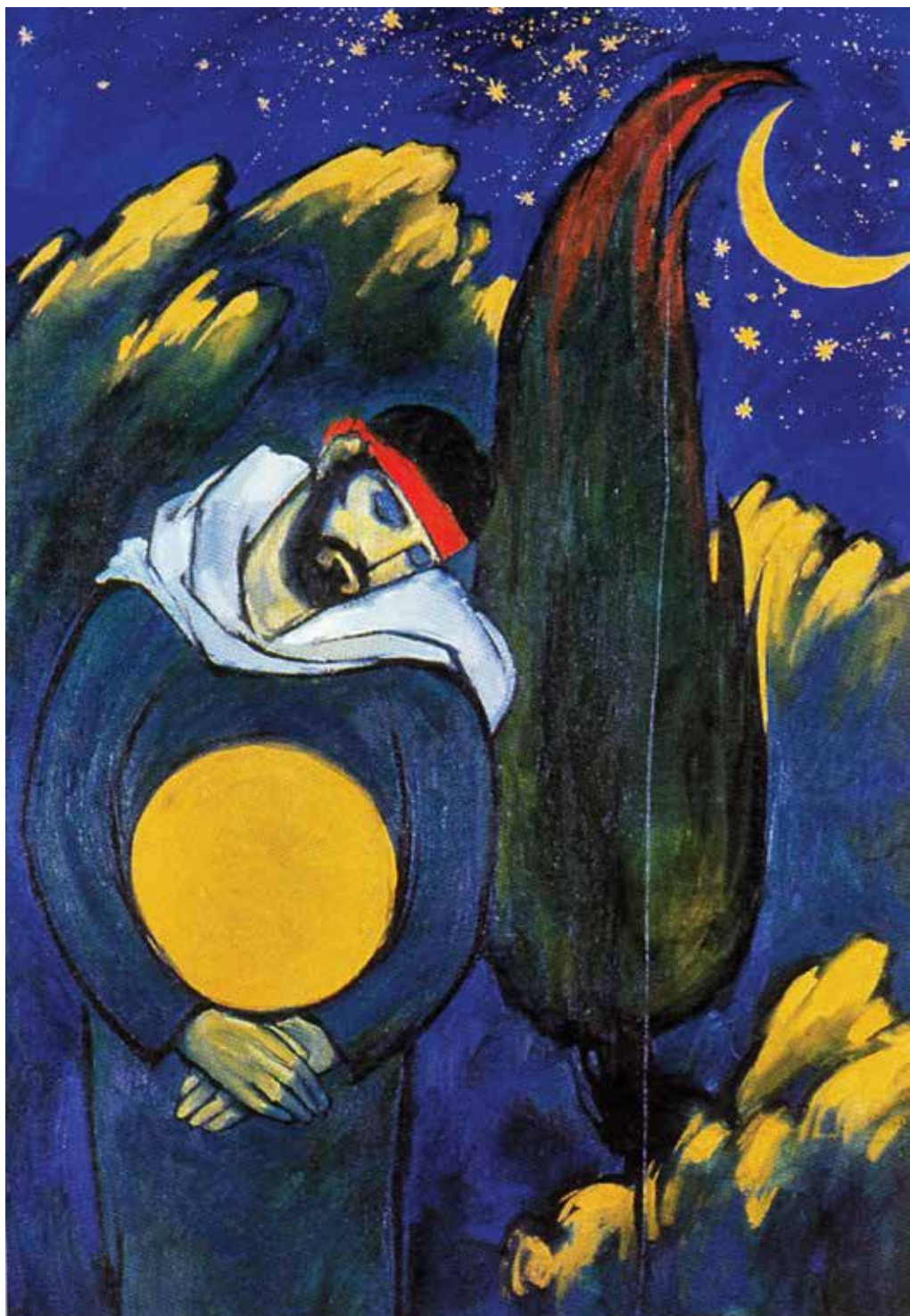
Otac se nasmejao kada sam mu poljubila grlo. Srce mi se bejaše smirilo, ali plač nije.

Bacila sam se ocu u naručje i opet zaplakala. Miris crvene ruže me je zanosio do luda. Otac me je pomilovao po glavi, poljubio mi kosu i ustao da krene.

Kako sam mogla dozvoliti da otac tako brzo ode? Imala sam toliko toga da mu kažem, čitav jedan svet ispunjen rečima, a još mu ne bejah rekla ni jednu jedinu reč. Zgrabila sam njegovu belu odeću koja je bila nežnija od svile i zacvilela:

Parisa Šad-Gazvini, bez naslova

Ali Vazirijan, bez naslova

„Tata, ne idi! Jako smo same.”

Otac je stavio moje ruke u svoje i rekao:

„Vi niste same Merjema dušo! Bog je s vama, a kada ste s Bogom onda nikada niste same. Ni ja nikud ne idem. Ovde sam, uvek s vama. Pitaj majku. Ona će ti reći da nema noći da me ona ne vidi i da ne razgovaramo.”

Rekoh:

„Pa, smisli nešto i za Nahid. Nahid je dete, ona to ne razume. Ona čak ne zna ni da si ti mučenik, nego misli da si otišao na neko putovanje pa skoro stalno sedi pred vratima i čeka te da se vratiš. Na svako oglašavanje zvona skače kao da je udara struja, i onda nas sve tera da je pratimo do vrata. Čudi se što drugi ne skaču s mesta kada se začuje zvono na vratima. Kroz plač govori:

„Zašto sedite? Došao je moj tata. Ustajte i otvarajte vrata.”

Majka se zbuni i kaže:

„Ako se tata vrati, on ima ključ, pa neće zvoniti.”

A Nahid udara nogom o pod i govori:

„Možda su mu ruke zauzete, a kada su ruke zauzete, onda mora pozvoniti.”

Kada sam sve to rekla ocu, u očima su mi se skupile suze. Samo je rekao:

„Znam, Merjema dušo!”

Kazem Čalipa, *Molitva*

Muḥamed-Reza Šarifi, Zagrljaj

Rekla sam:

„Dragi tata! Kada si mi potpisao svedočanstvo, srce mi se smirilo, uspokojilo. Sada sam sigurna da postojiš. Učini još nešto za mene.”

Otac je u čudu podigao glavu, a iz oka mu je kanula jedna bistra suza. Upitao je: „Šta da učinim drago tatino?”

Odgovorila sam:

„Potpiši i Nahidino srce, da se smiri.”

Otac se plačnim očima nasmeja i reče:

„Nahidino srce će potpisati Sam Uzvišeni Bog.”

I potom je tako lagano i nežno ustao i otišao, da ja uopšte nisam ni shvatila kada i kako. Odjednom sam se pribrala i ugledala prazno mesto na kojem je sedeo.

Potrčala sam prema vratima, otvorila ih i viknula:

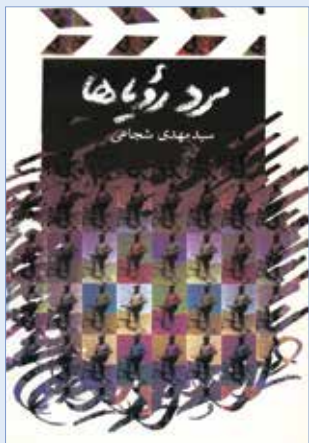
„Tatice! Dragi tata!”

Otac već bejaše otišao, a ti si išla uz stepenice. Ovo ti je sada svedočanstvo, ovo je očevo potpis, a tu je i očevo miris. Ako ne veruješ, nemoj ni verovati.

*Preveo s persijskog
Elvir Musić*

SEJID MEHDI ŠODŽAJI (1960), jedan od najpopularnijih iranskih pisaca, je scenarista, novinar i autor preko pedeset dela u formi kratkih priča i romana, drama, filmskih i pozorišnih scenarija i brojnih naslova. Diplomirao je na Fakultetu dramske umetnosti. Kao pisac originalnog stila i izraza, u kojima dominira posebna vrsta satire, Šodžaji predstavlja specifičnu pojavu u savremenoj iranskoj proznoj književnosti. Jedna od karakteristika njegovog dela predstavlja fascinirajuće umeće u spajanju tema namenjenih kako stručnim krugovima, tako i celokupnoj čitalačkoj javnosti. Zbirke priča: „Emruz bašarijat...” [Danas, čovečanstvo...], „Santa Marija” [Bogorodica], „Do kabutar, do pandare, jek parvaz” [Dva goluba, dva prozora, jedan let], „Demokrasi ja Demokoraze” [Demokratija ili Demo Ludost], su među njegovim najboljim knjigama.

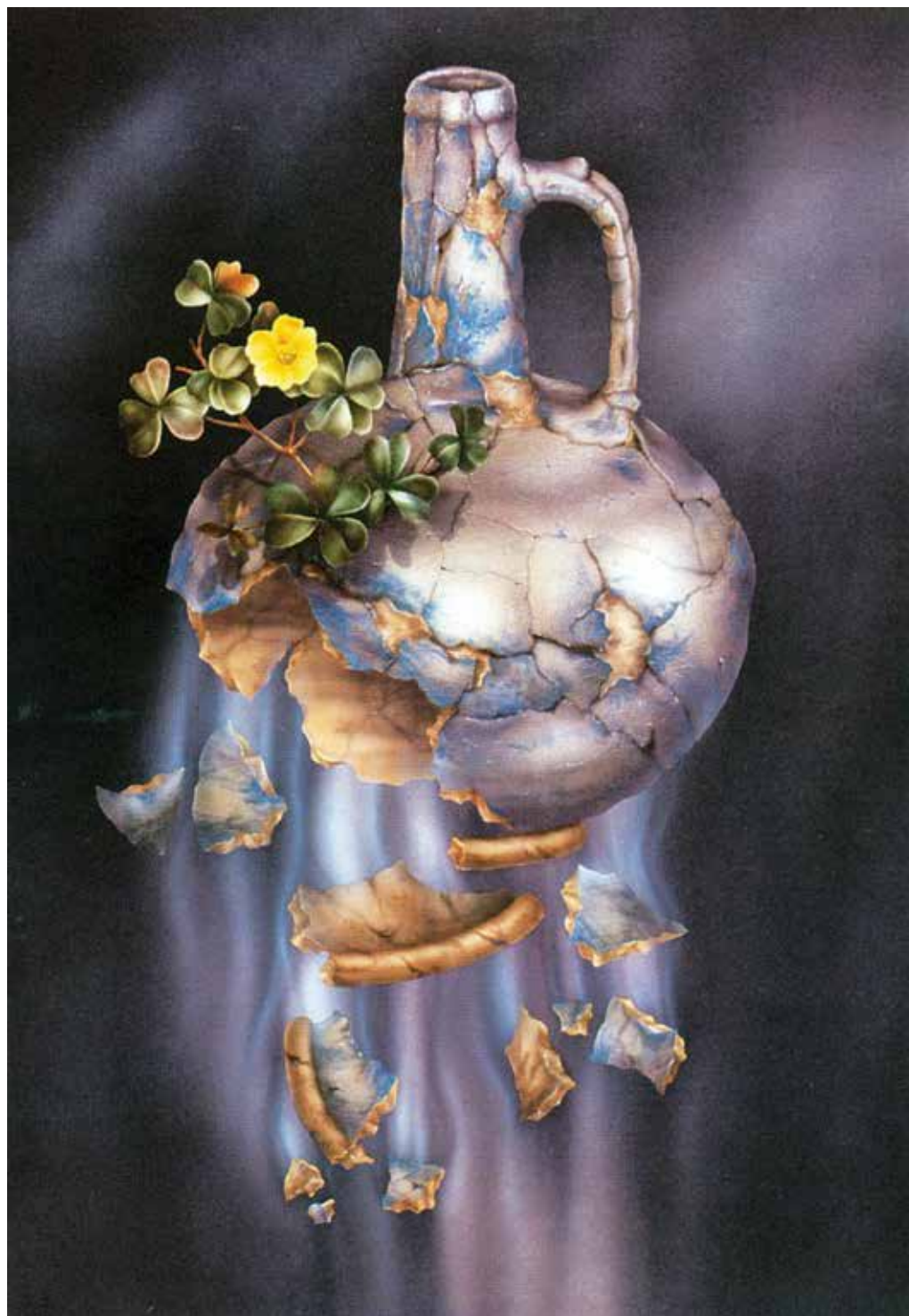
Bandar Anzali

Mustafa Mastur

Ovaj izveštaj predstavlja kombinaciju četiri kratke priče. Zapravo – to jest preciznije – kombinaciju tri glavne kratke i jedne kraće sporedne priče. Kasnije ću se pozvati na ovu sporednu priču, ali pre svega, moram objasniti dve važne napomene. Prvo, prisustvo naratora u sve tri glavne priče na jednom nivou nema nikakvu prednost. Drugim rečima, pripovedač ne pridaje veći značaj, važnost ili autentičnost nijednoj od ove tri priče, u odnosu na druge priče. Drugo je to što se ovaj izveštaj ne zasniva na ljubavnoj priči. Svaka vrsta ljubavnog tumačenja ovog teksta je u jasnom sukobu sa namerom autora. Verovatno, bilo koji drugi komentar zasnovan na pohvali ili ideji negiranja rata i nasilja ili čak pohvali života bio bi bliži istinitosti ovog izveštaja nego njegovom ljubavnom shvatanju. Pretpostavljam da se smisao ovog izveštaja može razumeti onako kako bi njegov autor želeo da bude shvaćen samo ako se uzmu u obzir ove dve napomene.

U životu sam tri puta bio zaljubljen. Prvi put u sedamnaestoj godini, kada sam išao u srednju školu „Hekmat“ i bio opčinjen fudbalom, filmom i muzikom. Radi se o ranim osamdesetim godinama. U to vreme, u cilju „zaštite javnog morala“, to jest kako muškarci ne bi ometali devojke, nastava u devojačkim školama završavala se dvadeset minuta ranije nego u muškim školama. Očigledno se mislilo ako se momci raspuste ranije da će imati dovoljno energije da se tih dvadesetak minuta kao ranjene hijene vucaraju po ulici kako bi mogli da zadirkuju neku od devojaka, daju joj pismo ili broj telefona ili prosto sačekaju da se i devojka završi nastava. Zapravo su pretpostavljali da će devojke, ako se raspuste ranije, odmah otići kućama i momci neće moći da im dosađuju. Ova pretpostavka, po meni, u principu je bila sasvim racionalna. U najmanju ruku, bila je racionalna na početku osamdesetih godina.

Naša škola bila je dve ulice niže od ženske škole „Āfag“ i svakog dana kada bi zvonilo označavalo kraj nastave išli smo dve ulice iznad i hijene, koliko god da bi patrorirale ispred „Āfaga“ i nekoliko sporednih ulica, ne bi nalazile nikakav plen. No, kao i svako drugo pravilo, i ovo je imalo izuzetak. Kao što je bilo, na primer, 8. decembra 1983. godine, kada je gospodin Hosravi, profesor hemije, zaboravio da na čas donese periodni sistem elemenata Mendeljejeva rekavši: „Jednog dana ću i svoju glavu da zaboravim.“ Dvadeset minuta pre kraja nastave, ja sam uzeo svoje knjige i pošao kući. Ispred škole „Āfag“ ugledao sam mršavu devojkicu kako drži svežanj knjiga prislonjen na grudi kao da čeka nekoga. Sa mesta odakle sam posmatrao video sam kako zrak svetla dijagonalno pada na devojčino lice i ruke i obasjava ih; pomislio sam da će se stara i naherena četvorospratna školska zgrada svakog trena srušiti, i da devojka sa fasciklom u rukama nekom magičnom snagom stoji kao prepreka njenog urušavanja. Zapravo, zapanjujuća lepota devojke sa fasciklom u ruci naspram ružne pozadine zgrade bio je izvrstan prizor koji je pogodio čak i vetropira poput mene. Osim ove dirljive scene, ostatak priče bio je uglavnom kao i sve druge ljubavne priče u filmovima. Devojka se zvala Paniz i

Niku Bahman, Naslede

tog dana je čekala oca da je kao i obično iz škole odvede kući. Njen otac je bio major u armiji, i da tog dana sudbina pravovremeno, precizno i čudljivo nije umešala svoje prste i da se u onom krkljancu od saobraćaja nije probušio akumulator na njegovim kolima, do ove ljubavi ne bi došlo. Narednih dana i nedelja, tačno pola sata pre poslednjeg školskog zvona srce bi počinjalo da mi lupa, i da sam baku i dedu smestio u bolnicu ili umro od infarkta, zapalila nam se kuća, neko u lice moje sestre Lejle prosuo kiselinu, brat koga nemam pao niz stepenice ili dobio upalu pluća, otrovao se, doživeo saobraćajnu nesreću, izgoreo, umro – ništa od svega toga ne bi bilo toliko važno. Važno je bilo da se ona najzad osmehnula mojoj upornosti što je označilo izlazak iz čopora hijena.

Kad sam o tome ispričao ocu, njegova reakcija je, kao i uvek, bila odmerena, kratka i potpuno hladna: „Umukni, tele!“ Moja majka se samo zaplakala i otišla u kuhinju. Lejla je snažno lupila vratima od sobe za sobom i iz sobe vrisnula: „Sram da te bude, glupane! Iz usta ti se i još uvek oseća na majčino mleko!“ Otac i majka se generalno smatrali da treba da imaju veću ulogu u odabiru moje buduće supruge. Sledeće godine, kada smo se Paniz i ja verili, otac se i dalje protivio. On je kategorično bio uveren u „skloni mi se s očiju, gubi se!“ Sledeće godine nakon završenog ispitnog roka, Paniz i ja smo se venčali. Niko od mojih nije došao na svadbu. Na jesen iste godine Panin otac je otišao u penziju i mi smo se sa majorom i njegovom ženom iz Teherana preselili u Bandar Anzali, rodno mesto Paniz i njenih dedova. Prve noći kad smo stigli ja sam plakao. Major me je zagrljio i rekao: „Biće u redu, sine. Ne brini sine, biće u redu.“ Tamo sam preko dana išao na fakultet, a uveče radio u hotelu „Fanus Darja“. Tri godine kasnije kada smo dobili dete, majka me je nazvala prvi put od svadbe. Prvo je malo plakala, a zatim slušalicu dala ocu. Prošlo je tri godine otkako nisam bio čuo njegov glas. Rekao je: „Ime je veoma važno, dete. Nađi mu jedno dobro ime. Nikad se mojem unučetu ne obraćaj nekim lošim imenom. Neki se ponose davanjem imena, ali ja sumnjam da si ti od takvih.“

Rekoh: „Neću te razočarati oče.“

„Svako može da ima samo jedno ime, ne više. Hoću da kažem da svakoj osobi pristaje samo jedno ime, i ti kako god znaš i umeš treba da nađeš baš to ime. Ako ne uspeš to da uradiš, onda si sve upropastio. To ćeš lakše uraditi ako dete gledaš u lice. Kako god, probaj da to ne pokvariš, nemoj baš sve da upropastiš, dete“, rekao je.

„Daću sve od sebe, oče“, odgovorio sam.

Detetu smo dali ime Esfandijar. Zbog njegovih obrva. Pani je govorila da ima obrve na mog oca.

Nakon toga naši životi su se ubrzali. Paniz je našla posao u osiguravajućem društvu, a ja sam postao dobro plaćen menadžer u hotelu „Fanus Darja“. Posle nekoliko godina kupili smo kuću i kola, a Esfandijar je pošao u školu, i sve je bilo dobro, sve je bilo izvorsno, naročito Pani, čija lepota se tokom svih ovih godina nije smanjila ni za dlaku. Odnosno, meni nije postala svakidašnja. I dalje je za mene mogla da spreči kolaps mnogih stvari. Ako u ovom svetu ima nešto što može da pruži nadu, ili bude predmet uživanja, pretpostavljam da je to lepota. Paniz je u tom pogledu bila sušti izvor nade. Posebno kada bi se smejala.

Naredni događaji nisu imali neki poseban značaj, pa ću preko njih brzo preći, i spomenuti samo rođendansko slavlje povodom Esfandijarovog sedmog rođendana. Proslavu smo održali u petak uveče u hotelu „Fanus Darja“. U stvari, rezervisali smo nekoliko stolova za goste na kraju restorana. Major i direktor hotela su ćaskali za jednim

stolom, a Pani, majorova i supruga direktora hotela neprestano su se smejale za drugim. Nešto dalje sedeli su Esfandijarov učitelj i nekoliko njegovih školskih drugova. Faršidu, koji je uveče za goste hotela svirao klavir, rekao sam da odsvira neku veselu melodiju. Esfandijar je na sebi imao teget odelo i belu košulju sa dečijom leptir mašnom, što je bilo namenjeno za recitovanje za koje se nekoliko dana spremao. Bila je to čudesna noć.

Drugi put sam se zaljubio kada sam bio na drugoj godini fakulteta. U laboratoriji za fiziku Teheranskog univerziteta pogled mi je pao na Ferešte. Bili smo zajedno na trećem semestru, ali kao da je nikada nisam bio video. Kao sat koji vam stoji na zglobu ili naočare na očima, ali koje ne vidite i koje tražite. Dok je Ferešte u laboratoriji stavljala kondenzator u strujno kolo, kao da mi je neko rekao: „To je ona!“ I bila je. Pametna, dostojanstvena, privlačna i ljupka. Bila je od onih devojaka s kojima se lako dogovorite, uživate samo da ih slušate i koje stalno pričaju. Možda je jedan od razloga što sam voleo da je slušam bio njen snažan isfahanski naglasak. Iako svi znaju da pamet, naglasak, dostojanstvo, privlačnost i ljupkost sami po sebi ne mogu biti dovoljni razlozi da se neko voli. Dakle, Ferešte je nečim drugim morala učiniti da se zaljubim u nju. To je najverovatnije bila njena svesna distanciranost od sopstvene ženstvenosti. Ne želim da kažem da je bila sklona muškosti, već da je na jedan otvoren i eksplicitan način bila osetljiva na to da se čulno gleda na njenu ženstvenost. Na primer, kada je dobila dobru ocenu iz predmeta električno kolo, i profesor joj se zbog toga nasmejao, Ferešte je sačekala da se završi čas, otišla do njega, pogledala ga u oči i rekla: „Izvinjavam se profesore, Vaš osmeh verovatno nije bio zbog mojih novih obrva? Juče sam bila kod kozmetičarke“, ili, kada joj je Nasri Nokbat, koji je sa nama bio na trećem semestru, rekao da je veoma inteligentna, Ferešte je momentalno odgovorila: „Stvarno? Jesi li to isto rekao i inteligentnim momcima u razredu?“

Ferešte gotovo da nije imala ženski nakit osim jednostavne narukvice koju joj je dala baka. Zapravo, kako mi je sama kasnije rekla, nije želela da bude primećena samo zato što je žensko. Naprotiv, želela je da bude prvo primećena kao ona, a tek onda njena ženstvenost. U principu, prezirala je da je posmatraju kao seksualni objekat. I pored toga, njena ženstvenost se veoma isticala što je delovalo smirujuće. Možda je razlog traženja prijateljstva, a kasnije – kada je potvrdno odgovorila na moj zahtev da se uda za mene – bio taj što sam poštovao tu njenu osobinu, ili zbog mog verskog vaspitanja ili, najzad, mog pukog idiotizma da posmatram žensku ljupkost. Želeo sam da više razgovaram s njom, ili tačnije, da pričam, želeo sam da je slušam. Želeo sam da budem pored nje i da je posmatram. Njeno prisustvo bilo mi je dovoljno. Ferešte je bila poput pećine koja mi je pružala zaklon od životnog meteža. Očigledno je to bila ona osobina koja me je sasvim prirodno i bez svih onih mukotrpnih napora učinila posebnim i drugačijim u njenim očima.

U svakom slučaju, venčali smo se na poslednjoj godini fakulteta. Noć uoči venčanja moja majka je poklonila Ferešti ogrlicu od rubina. Dok je stavljala ogrlicu oko Fereštinog vrata, majku je obuzeo plač. Rekla je: „Ti si mi kao ćerka, kao moja Lejla, a ja kao da sam ti majka.“ Fereština majka je umrla pet godina ranije od aterosklerozе. Dok je Fereštinu ruku stavljao u moju, otac je rekao: „Dobra je devojka. Čuvaj je.“ Onda je rekao Ferešti: „Ako te moj sin bude gnjavio, javi mi. Znam kako da ga vaspitam.“ Ja sam se nasmejao, ali mogu da se zakunem da u tom osmehu nije bilo ni trunke veselja.

Šest meseci nakon venčanja, kada smo završili studije, Ferešte i ja smo se zaposlili u

maloj inženjerskoj kompaniji i iznajmili oskudan stan u blizini stana Fereštinog oca. Njen otac je bio penzionisani učitelj književnosti koji je živio sa dve druge ćerke, Farzane i Farnaz. Devojke su imale petnaest, odnosno sedamnaest godina, i Ferešte im je, budući znatno starija od njih, bila i kao majka i starateljka i savetnica.

Ako je tačno da je većina brakova sklopljena ishitreno i u turbulentnim okolnostima, i – što je sasvim prirodno – takvo stanje čini da emotivne veze među supružnicama ustupaju mesto prijateljskim, a ove se pretvaraju u uobičajene, mogu reći da među nama nije bilo takvih skretanja. Bar nije bilo za mene. Činilo se da smo na istom putu. Tokom godina zajedničkog života nikada me nije napustio osećaj zaljubljenosti u nju. Bez trunke sumnje, to nije imalo nikakve veze sa mnom. Ferešte je bila pokretačka snaga koja je čuvala ovakvo stanje. Zahvaljujući svojoj dobroj naravi umela je da održi nivo i vrstu našeg odnosa da se nikad ozbiljno nismo udaljili jedno od drugog. Ako bih zbog nje bio ogorčen, ona bi odmah nasmejana sela pored mene sa šoljom kafe u ruci ili nekom našom starom fotografijom iz studentskih dana, i tako se izvinjavala. Ako bi ona osetila teskobu zbog mene, i ja sam naučio kako da prekinem to – kratkom prijateljskom beleškom, ili malim poklonom, uglavnom knjigom, ili milovanjem po kosi dok bi u kuhinji spremala hranu ili prala posuđe. Naša jedina briga u životu – ukoliko se može nazvati brigom – bilo je to što nismo imali dece. Kažem „ukoliko se to može nazvati brigom“, zato što ni za nju ni za mene to nije predstavljalo problem. Možda upravo zbog toga nismo ni pokušavali da nađemo lek. Meni nije bilo bitno to da li je problem u meni ili u njoj. Da me moja majka, Lejla, ili Farzane i Farnaz ponekad nisu pitale „ima li nešto novo?“, mi bismo na to skoro potpuno zaboravili.

U svakom slučaju, ako se jedan par u uobičajenom i standardnom smislu mogao nazvati srećnim, onda smo to bili nas dvoje. Bili smo čak srećni i iznad uobičajenog i standardnog shvatanja. Bili smo zaljubljeni u kupovinu, restorane, prirodu i putovanja. Čim bi nam iskrslalo neko slobodno vreme, ili bi bili na ulici, u restoranu ili usred neke novootvorene robne kuće, ili pod nekim drvetom pored reke, Ferešte je govorila „život – to je malo juče, mnogo danas, i mrvica sutra“. Putovanja na koja smo išli nikad nisu imala neki određeni cilj. Kada bi stigli u neki grad veoma lako je moglo da se desi da sasvim iznenada i bez nekog posebnog razloga promenimo pravac putovanja. Da se sa severa zaputimo na istok ili jug, ili sa juga na zapad. Više od svega, pa čak i stizanja na odredište, uživali smo u tome da budemo na putu, da putujemo. One noći kada se Farzane udala, i otišla na medeni mesec u Širaz, Ferešte je rekla: „A da mi odemo u Mašhad?“ „Hajdemo“, odgovorio sam. Iste noći putem iz Haraza smo se zaputili prema Mašhadu, ali kada smo stigli u Amol, poželeli smo da odemo u Bandar Anzali, pa sam iznenada sa istoka skrenuo ka severo-zapadu. Bilo je oko dva sata iza ponoći. U Bandar Anzali smo stigli rano ujutro i iscrpljeni od puta do predveče ležali u krevetu sobe 347 hotela „Fanus Darja“. U sumrak smo izašli napolje. Bio je kraj proleća i sa mora je duvao vlažan povetarac. Malo smo pešačili i seli na kamenu klupu ispod visokog javora u hotelskoj bašti. U tom trenutku pozeleo sam da stavim ruku oko vrata žene koja je sedela pored mene i privijem je uz sebe. Čim sam to uradio Ferešte je povila glavu i naslonila je na moje rame. U potpunoj tišini ostali smo tako nepomični i svim svojim bićem osetio sam da su to najlepši, najiskreniji i najbolji trenuci u čitavom mom životu. Onda smo odlučili da odemo na ranu večeru u hotelski restoran. Bili smo više nego gladni. Ja sam naručio škampe sa krompir pireom, a Ferešte grilovano povrće i omlet sa patlidžanom i paradajzom. Nakon večere desilo se nešto neobično.

Flora Davud-Zade, San

Treći put sam se zaljubio u bioskopu „Ferdosi“, kada smo Lejla i ja smo otišli da pogledamo jedan od onih iranskih stupidnih filmova. Zapravo, Lejla i ja smo išli u bioskop da gledamo samo površne i bljutave iranske filmove. Na sreću, kada mi se išlo u bioskop, uopšte nije bilo teško da se takav pronađe. Bez preterivanja, pa čak i sa malo blagosti, 99 odsto iranskih filmova, sa svim svojim vrlinama, bilo je stupidno i uvek je bilo 10 do 12 nesrećnih kandidata od kojih smo morali da odaberemo jedan. Naše interesovanje za takvu vrstu filmova imalo je jasne razloge od kojih je možda najvažniji bio redovno gledanje dobrih filmova. Kada stalno gledate dobre i dubokoumne filmove ponekad poželite da se zabavite nečim krajnje površnim. Prema tome, Lejla i ja smo gledali tu vrstu filmova iz puke zabave, ili, preciznije, da opustimo mozak. Drugi razlog bio je taj što sam, nakon što sam diplomirao elektrotehniku, počeo da izučavam filozofiju i na ozbiljan način promišljam o raznim pitanjima. U jednoj knjizi sam pročitao da je naporno razmišljanje jednako naporno kao i rad u rudniku, i da ljudi koji iz bilo kojeg razloga mnogo razmišljaju treba da se zabave nečim površnim kad god mogu. I Lejla je, s druge strane, bila zaljubljena u izučavanje. Nedeljno je čitala tri do pet knjiga. Uglavnom dela iz oblasti sociologije i književnosti. Govorila je da je gledanje ove vrste filmova za um isto kao i san. Smanjuju mentalnu zasićenost.

U svakom slučaju, čim je te noći počela projekcija, osetio sam miris prijatnog ženskog parfema. Miris koji je dolazio iz blizine i zapahnjivao mi čula podsećao je na cvetnu baštu orošenu kišom. Nekoliko puta sam se sagnuo u pomrčini bioskopa da bih pomirisao vazduh, ali nisam mogao da otkrijem izvor odakle je dolazio miris. Ponekad se činilo da miris dolazi iza mene, ponekad sam bio potpuno uveren da je od gledaoca s moje desne strane, ali kada bih okretao glavu na desno ili pozadi, nije bilo ni traga od mirisa. Malo kasnije sam shvatio da moram da držim glavu u određenoj tački pod posebnim uglom ne bih li uhvatio strujanje tog prijatnog mirisa. Tokom skoro čitave projekcije bio sam skoncentrisan na ženski parfem i nisam uspeo da odgledam film. Kada se projekcija završila, dok smo krčili put kroz redove sa stolicama, nos mi je odjednom snažno zapahnuo isti parfem i mogao sam da vidim njegov dražesni izvor; bila je to devojka od oko 18–19 godina koja je sa dve drugarice ili rođake došla u bioskop. Kada smo izašli iz sale uradio sam nešto što je za čoveka od 27 godina bilo potpuno idiotski. Prvo sam rekao Lejli da ode kući, a onda, kao zaljubljeni 17-godišnjak, pošao za tri devojke od kojih ni jednu nisam poznavao, a od kojih je jedna imala prijatan parfem. Devojke su ušle u taksi, a ja sam poput nekog iz onih površnih iranskih filmova uzeo prvi slobodan taksi i krenuo za devojke. Taksi se zaustavio kod stanice za metro Mir Damad, devojke su izašle i ušle u stanicu. Posle nekoliko stanica, kada smo izašli iz voza, ponovo sam ih izgubio u gužvi, no na kraju su izašle iz metroa. Prepešaćile su nekoliko ulica i onda se razdvojile. Ja sam nastavio da pratim parfem.

U narednim mesecima radio sam isto ono što bi verovatno radio svaki zaljubljeni 17-godišnjak – stražaranje pred kućom voljene, praćenje, slanje pisama, davanje ili uzimanje telefonskog broja, i naposljetku, razgovor s njom i upornost, upornost, upornost, a potom odlazak u kafić i dugački telefonski razgovori, davanje poklona, primanje poklona, i sve druge stvari koje se ponavljaju i s malim razlikama postoje u skoro svim ljubavnim pričama. U jednoj knjizi pisalo je da ljudi, kada su nagi, manje-više liče jedni na druge, a ja mislim da su zaljubljeni, poput nagih ljudi, strašno slični. U svakom slučaju, mi smo se venčali, Nazanin i ja, u utorak uveče sedamnaestog hordada 1373. go-

dine,¹ to jest, oko šest meseci nakon što smo se upoznali. Uoči venčanja Nazanin mi je poklonila ručni sat marke *Roleks* srebrne boje, zajedno sa jednim umotanim paketićem. Rekla je da ga ne otvaram večeras, već da to ostavim za neku drugu priliku. Ja sam njoj poklonio par skupocenih minduša. Uz dodatak četvrtaste umotane kutije insistirajući da je odmah otvori. Kada je otvorila kutiju, skoro niko se nije začudio. Bio je to parfem *Blooming Bouquet* iz kolekcije *Miss Dior* koji je Nazanin odmah naprskala na dlan, i miris pokisle cvetne bašte u proleće vratio me je šest meseci unazad i tamnu salu bioskopa „Ferdosi“. Moj otac se sagnuo i poljubio Nazanin u glavu. Rekao je: „Sada ću na miru da umrem. Ne brinem se za Lejlu. Bio sam zabrinut samo za ovo dete.“ Nazanina majka je rekla: „Ah! Kakve su to reči gospodine Maleki?! Neka, uz Božiju pomoć, Vaša senka uvek bude nad glavama dece.“ Moja majka je pogledala u mog oca ugrizavši se za usnu, a prisutni su počeli da aplaudiraju za senku mog oca nad glavama mlade i mladoženje.

Tri dana kasnije, u petak ujutro, pošli smo na sever da tamo provedemo medeni mesec. Tokom celog puta Nazanina majka nas je zvala želeći da proveriti da možda nešto nismo zaboravili, ili da mi se možda ne spava dok vozim, je li gužva u saobraćaju, jesmo li doručkovali, da li nam je saobraćajac napisao kaznu i slično. Skoro celim putem Nazanin je ili odgovarala na majčine telefonske pozive ili je nešto jela ili se smejala. Bila je mlađa devet godina od mene i na neki čudan način vratila me je devet godina unazad. Celim putem smo pričali viceve, jeli čips, smoki i šljive, evocirali uspomene, pevali ili zastajali da fotografišemo planinu, drveće i reku. Nazanin je uvek izvodila nešto od čega sam se gromoglasno smejao. Gestikulirala je imitirajući svoje nastavnike ili imitirala zvuke i glasove, pričala kao dete od 5 godina, i pravila smešne face. Na jednoj usputnoj stanici dok sam zurio u brojač aparata za sipanje benzina gledajući kako se brzo okreće, razmišljao sam u sebi koliko ima vremena kako se nisam nasmejao iz dubine srca i punim glasom. Kako god, Nazanin je bila blagoslov koji mi je neprestano i ozbiljno govorio da mnoge stvari ne treba da uzimam za ozbiljno.

Bio je sumrak kada smo stigli u Bandar Anzali. Odmah smo otišli u hotel „Fanus“ u kome nam je Nazaninin otac za proslavu venčanja rezervisao apartman za tri noći. Naš apartman je bio na sedmom spratu i bio je okrenut ka hotelskom dvorištu. Čim smo raspakovali kofere, Nazanin je otišla da se istušira, a ja sam stao pored prozora zureći u horizont. U more. U ždralove i galebove. Zatim u dvorište hotela, javorova, brestova i hrastova stabla pravilno poređana u vrtu. Malo niže, muškarac i žena su šetali i zatim seli na jednu od kamenih klupa ispod javora u dvorištu hotela. Žena je na sebi imala crveni mantil, a muškarac belu košulju sa kratkim rukavima. Muškarac je podigao svoju desnu ruku i njom obrglio ženin vrat. Odmah zatim ona je povila glavu i naslonila je na muškarčevo rame. Ostali su u tom položaju nekoliko trenutaka, a onda su otišli u lobi hotela. Ja sam se posle istuširao i otišli smo na večeru. Bio je početak proleća i u hotelu nije bilo mnogo gostiju. Iz jednog ugla restorana u kome se nalazio foaje dopirala je vesela muzika. Nazanin je predložila da odemo i sednemo pored klavira. Dok smo poručivali večeru, pogled mi je pao na ženu i muškarca koje sam malo ranije video u hotelskom dvorištu. Sedeli su nekoliko stolova dalje od nas. Završili su sa večerom i konobar im je donosio voće. Onda je muškarac rekao nešto i žena se okrenula pogledavši gosta na drugom kraju restorana. Verovatno dečaka od šest ili sedam godina u teget

1 7. jun 1994.

odelu i beloj košulji sa dečijom lepštir mašnom koji se vrteo pored klavira. Na tren sam se u sebi zapitao koliko bih bio srećan da sam umesto Nazanin oženio ženu u crvenom mantilu? Šta ne bih imao što sada imam, ili šta bih imao što sada nemam? Malo sam razmišljao o tome, ali kao što i na većinu drugih pitanja nisam pronašao odgovor, ili mi možda ti odgovori nisu bili od značaja, otresao sam se tih misli. Kada sam već bio duboko srećan sa Nazanin, zašto moram uopšte da mislim o tome? Rekao sam Ferešti: „Brzo se vraćam” i ustao sa stola i došao do klavira. Dečaćić je stajao pored momka koji je svirao klavir i izvadio komadić papira iz džepa na košulji. Nekoliko trenutaka je gledao u papir, zatim je počeo da čita tekst. Momak za klavirom je prestao da svira veselu melodiju i počeo je da prati nežan glas dečaka. Dao sam znak Ferešti, pa je i ona došla da iz blizine gledamo dečaka. Poželeo sam da je ovaj dečak sa leptir mašnom i usnama koje podsećaju na usne i nos moje majke, i ušima koje kao da su bile moje, pljosnate i okrugle, i obrvama skoro identičnim obrvama mog oca, da je moj sin. Po prvi put u životu poželeo sam da Ferešte i ja imamo dete. Kada je Esfandijar završio svoje izlaganje a gosti počeli da aplaudiraju, Pani i ja smo mu prišli i uzeli ga u naručje. U tom trenutku pogled mi je pao na dva čudna para koji su aplaudrali Esfandijaru i koji su mi se odnekud činili poznatim, no, i pored svog naprezanja nisam mogao da se setim gde sam ih video. Upitao sam Pani: „Poznaješ li ona dva para? Onog muškarca i ženu za stolom 17, i onu ženu i čoveka koji stoje pored njih?” Ona je odgovorila: „Ne poznajem”, i sa Esfandijarom brzo otišla ka stolu majora. Ja se nisam pomerio s mesta i dalje zureći u strance. Nazanin reče: „Gledaj! Pogledaj onog gospodina! Mislim na oca onog dečaka. Gleda u nas. Ima uši iste kao tvoje. Okrugle i izbačene. Iste su kao satelitska antena”, a onda je prasnula u smeh. Promrljao sam: „Satelitska antena?”, a onda se iz sveg glasa nasmejao. Nazanin je uveče rano otišla na spavanje, a mene je spopalo nešto zbog čega nisam mogao da zaspim. Nekoliko puta sam ustao i vrteo se po sobi. Kroz prozor sam posmatrao svetiljke u dvorištu. Uključio sam televizor. Isključio sam televizor. Navukao sam zavesu. Sklonio sam zavesu. Otvorio sam prozor. Onda sam zatvorio oboje. Otvorio sam tašnu i ne znajući šta tražim prosuo njen sadržaj na noćni stočić kada mi je pogled pao na umotani paketić koji se nalazio u tašni. Odmotao sam ukrasni papir i iz futrole izvadio DVD na kojem je bio najnoviji bljutavi iranski film. Pod slabom svetlošću lampe pročitao sam sinopsis filma. Plašeći se da ne probudim Nazanin, nisam mogao da zadržim smeh koji me je spopao.

Ovde se završavaju tri kratke priče i jedini preostali deo moje obaveze jeste da ispričam sporednu priču kako sam ranije već bio obećao. Ali, pre navođenja ove sporedne kratke priče, moram naglasiti i sledeću nepobitnu činjenicu da to što je neka priča sporedna nikako ne znači i da je manje značajna. No, ovo objašnjenje ne treba da bude povod za to da se ovoj sporednoj priči pri-da važnost koja nadilazi ono što ona zaista jeste. Zapravo, ova priča je sporedna samo po tome što se poput zapuštenog zemljanog puta uliva u glavnu autostradu tri glavne pripovesti. Samo to. Iz mnogo razloga meni je jako teško da govorim o ovom zapuštenom zemljanom i voljenom putu. Možda kasnije nešto napišem o tome, iako ne mogu ništa da obećam.

Istina je da ja nikad nisam bio zaljubljen. Sa 17 godina stid mi nije dozvoljavao ni pogledam neku devojkicu, a kamoli da postanem njen voljeni. Nisam čak mogao ni da pogledam u lice svoju rođenu sestru Lejlu, kada bih razgovarao s njom. Ne znam odakle mi je bila ova budalasta osobina, ali odakle god da je, od nje sam patio. Nikada

Mardžan Hošjar, bez naslova (detalj)

nisam primljen na fakultet; ni na elektrotehniku, niti filozofiju, ni na bilo koji drugi smer. No, i pored toga, oduvek sam želeo da studiram. Voleo sam da idem u bioskop, iako se moj otac uvek protivio tome. Posebno se protivio tome da Lejla ide u bioskop. Ali, ipak, krijući se od oca, tri puta sam otišao sam u bioskop. I to sva tri puta tokom jedne nedelje, kada mi je bilo četrnaest godina. I to na projekciju filma *Viva Zapata!* Bio sam opčinjen Brandovom ulogom u ovom filmu. Svaki trenutak njegove uloge bio je fascinantan. Voleo sam svaku sekundu njegove igre. Svaki Brandov pokret, svaka akcija i svako mirovanje bilo je veličanstveno – način kretanja, sedenja, gledanja, penjanja na konja, ćutanja. Vikanja. Spavanja. Pucanja. Kao da je bio svetac na filmskom platnu. Posle toga više nikada nisam otišao u bioskop. Ne zbog očevog protivljenja. Već zbog toga što sam sa šesnaest godina poginuo u ratu. Na početku jedne operacije bio sam zarobljen zajedno sa sedmoricom drugih vojnika, i neprijatelj je na licu mesta doneo odluku da nas likvidira. Neprijatelj je, što se toga tiče, bio u pravu; bila je noć, operacija je tek počela, i nije postojala nikakva mogućnost razmene zarobljenika. Neprijateljski oficir nas je odveo iza komandnog džipa i položio nas na zemlju. Da bi sebi olakšao posao u slepoočnicu svakog od nas je ispalio po jedan hitac. Pre nego što je povukao obarač, svakoj žrtvi je govorio nešto na arapskom što mi nismo mogli da razumemo. Pretpostavljam da nam se izvinjavao zbog toga što je bio prinuđen da nas ubije u stanju zarobljeništva. Ja sam bio peti po redu. Kada je došao iznad moje glave, pružio je ruku ka mojim ušima i prvo se nasmejao, a onda u besu nešto promrljao. Pretpostavljam da je opsovaio nešto, nekoga ili sebe. To jest, ja sam čuo samo smeh i njegove reči jer mi je lice bilo priljubljeno uz zemlju i nisam mogao da ga vidim. Ne bih mogao da ga vidim čak i da sam okrenuo glavu, jer je noć bila tamna i bez mesečine. Stavio je cev puške na moju desnu slepoočnicu i na tren sam osetio da sam Zapata, i da će na mene iz zasede ispaliti hiljade metaka. On je posle toga povukao obarač i ja sam skoro smesta umro. Moje i tela sedmorice drugih pripadnika Devetog bataljona tri dana su bila u pustinji. Leto je bilo vrelo i mi smo se raspadali pod užarenim suncem juga. Posle su nas pronašle naše snage i prebacile u pozadinu. Na dan moje sahrane, moj otac je obukao dugi kaput. Onaj koju mu je Lejla, moja sestra, kupila u Tabrizu. Tokom čitavog opela nije

progovorio ni reč. Samo kada su hteli da me stave u raku, štapom je dao znak da malo sačekaju. Zatim se s teškoćom spustio niz strminu rake i stao iznad moje glave. Nekoliko trenutaka je gledao moje telo, a onda seo pored mene. Povukao je mrtvački pokrov s mog lica i sagnuo se da me poljubi u obraz. Masa je počela da vrišti, a ja sam u svoj toj vrevi uspeo jasno da razaznam majčin i Lejlin glas. Poljubivši me, otac je izgovorio samo tri reči koje sam, bez sumnje, samo ja čuo. Kada je masa postala nestrpljiva i vrištala, rekao je „dete moje drago“.

*Preveo s persijskog
Aleksandar Dragović*

MUSTAFA MASTUR (1964), pisac kratkih priča, romanopisac, diplomirao je persijski jezik i književnost. Njegov roman „Ruje Khoda ra bebus“ [Poljubi Boga od mene, 2000], odmah je privukao pažnju čitalaca i kritičara, i u samo 15 godina doživeo preko 50 izdanja. Kratki roman „Ostuhane khuk va dast-haje đazami“ [Svinjska kost i ruke gubavca, 2005] imao je više od trideset izdanja i preveden je na turski, ruski, arapski i italijanski jezik. Mastur u svojim delima nastoji da oslika očaj savremenog čoveka sa filozofskog aspekta, smisao života kao i iransku stvarnost koja se razlikuje od verske uniformnosti. Njegova dela podjednako rado čita publika sklona modernističkom shvatanju

književnosti, ali i čitaoci koji su u potrazi za privlačnim štivom. Zbirke priča: „Čand revajat-e mo'tabar“ [Nekoliko pouzdanih pripovedi, 2004], „Hekajate ešqi bi qaf, bi đin, bi noqkte“ [Ljubavna priča bez O bez V bez

E, 2006], „Ešq ruje pjaderu“ [Ljubav na trotoaru, 1998], „Man danaje kol hastam“ [Ja sam svezajući, 2005], „Man gonđešk nistam“ [Ja nisam vrabac, 2009], „Tehran ba'd az zohr“ [Teheran popodne, 2010], „Behtarin šekle momken“ [Najbolji mogući oblik, 2016]; romani: „Se gozareše kutah dar bareje Navid va Negar“ [Tri kratka izveštaja o Navid i Negar, 2011], „Resaleji dar bareje Nader Farabi“ [Poslanica o Naderu Farabiju, 2004]. Dobitnik je mnogih književnih nagrada.

Novogodišnja poseta

Mohsen Soleimani

„**N**isam imala pojma da ima ovoliko ulica i sokaka koje se zovu Andiše. A znam da sam pitala kako treba“, pravdala se mama.

„Ne reče li šta ima u njegovoj uličici? Mlekara, mesara? Zabih, kako se zove ulica?“, upita tata.

„Andiše broj tri“, brzo odgovorih.

„Nije ta. Rekao je da u ulici Andiše i to nekoj koja je široka. Sa desne je strane, a ovo je leva. I rekao je da treba da prođemo pored neke cvečare“, reče mama.

„I dobro sad, zar to nisi mogla ranije da kažeš? Eno je cvečara“, prekorevao ju je tata.

„Zabih, ne zaboravi šta sam rekla. Ponašaj se kao odrastao. Dok ti ne kažem nemoj da pipaš voće i slatkiše. Jel' si razumeo ili su ti misli opet odlutale? Tebi govorim!“, opominjala me je mama.

„Ovde su samo dućani. Nikog nema da ga pitamo“, reče tata.

„Ako kažu da jedem, ni tada ne smem da jedem?“, pitao sam.

„Proždrljivče. Koliko bi ti hteo da jedeš? Ne možeš ni za trenutak da ostaviš na miru svoj stomak? Zar ljudi idu u posetu samo zbog koštunjavog voća i slatkiša?“, grdila me je mama.

„Ali...“, zaustio sam.

„Šta ali? Nema ali! Tebi i poklon za Novu godinu da ne daju ti bi ga tražio. Samo, ovog puta ima da te štipnem za ruku, tako da ti ne padne na pamet da tražiš poklon“, reče mi mama.

„Evo ih! To je ova. Evo je ta široka ulica. Dobro je da barem znamo broj. Reče da treba da idemo napred dvesta metara?“, upita tata.

„Na severu je. Ova ide prema glavnoj ulici. Kuda si pošao Zabih? Dođi ovde da te vidim, nesrećo!“

Udaljio sam se od mamine pakosti i krenuo napred da pomognem tati da što pre nađemo ujakovu kuću. Mama je uvek bila zlobna prema meni. Ni tog dana nije htela da me pusti da idem u posetu, ali ja sam plakao. Vikao sam. Vukao sam tepih. Vrištao sam. Udarao sam nogama o pod. Mama je ušla u sobu i rekla mi: „Šta te je spopalo opet? Šta je bilo? Šta se dereš? Hoćeš ponovo da nam dođe onaj čovek od gore da nas izbaci? Hoćeš da učutiš ili ja da te učutkam?“

Od straha sam se sklopčao u čošku sobe. Plašio sam se da će me mama ponovo ugristi za ruku i da će mi modrice ostati nedelju dana.

Abad i Rahmat su otišli u bioskop, ali mene nisu povel. Rekli su mi: „Mali si. Do skora si sisao.“ Nije mi se ostajalo u kući. Kad bih otišao u novogodišnju posetu dobio bih poklon i nešto bih gricnuo.

Na kraju krajeva, ujak je bio bogat, sigurno je spremio dosta poklona. Sa svojim drugom Naserom sam odlazio u bioskop. Ili bismo išli da jedemo kolače sa kremom. Jeli

smo čips. Jeli smo torte. I semenke lubenice. Kroz plač sam govorio: „Idem i ja, idem i ja kod ujaka Karamalija.“

Tražeci čarape mama mi reče: „Jezik pregrizao. Koliko puta sam ti rekla da ga ne zoveš Karamali. Isti si kao tvoj tata. Cela rodbina zna da je pre dvadeset godina tvoj ujak promenio i ime i prezime. Ime tvog ujaka je Bahnam. Džaba ti to cmizdrenje. Nećemo te povesti. Zar nemaš da učiš i da vežbaš? Sedi i barem vežbanja uradi. Ostaće i Ragije u kući. Bravo sine moj. Moj sin je veliki čovek. Sluša šta mu se kaže.“

Nastavio sam, dok sam sve više vukao tepih: „Neću! Neću!“

„Baš mi te je žao! Idi i vidi kako deca mog brata uče i rade vežbanja. Onaj Nima. I onaj Puria. Nima je tvog uzrasta. Deder, pusti taj tepih! Zašto ga vučeš? Bože, kako me mučiš! Briši! Nestani! Kako me samo maltretiraš“, nastavila je mama.

„Šta se sada desilo?“, začu se tatin glas iz stražnje sobe.

„Ništa. Tvom sinu je ponovo navrlo da ide u novogodišnju posetu. Već smo se osramotili u kući njegovog strica!“, odgovori mama.

Tata zastade zamišljeno. Plakao sam još više. Tata je dugo razmišljao. Nikad me nije tukao. Uvek bi smireno razgovarao sa mnom. Sa druge strane, mama je govorila kao preko razglasa. Vikala bi kad god bi neko nešto uradio. Zato nas je prethodni kućevlasnik i izbacio.

„Nema veze. Neka pođe sa nama“, reče tata.

„Ali... Nema ni pristojnu odeću i cipele. Šta da mu obučem? Hoćeš da nas ponovo osramoti?“, upita ga mama.

„Da se ja pitam ne bismo uopšte ni išli. Nismo zanimljivi tvom bratu. Tvoj brat ima svoju firmu. Stalno je u inostranstvu. A mi? Ali dobro, hajde, sad kad smo se tako dogovorili idemo i pusti Zabiha da ide sa nama“, odgovori joj tata.

„Ma gde su mi čarape? Ovde sam ih ostavila. Šteta što ih nemam dva-tri para. Kad bi mu bar Rahmatov sako odgovarao, to bi bilo nešto. Hvala Bogu, te nije visok kao jablan. Ustani da vidim gde su mi čarape. Toliku si dreku digao da si nas ubedio. Ali, budeš li, kao kod svog strica, prišao i tražio poklon, znam ja šta ću sa tobom...“, pripreti mi mama.

„Hajde, hajde! Neću da ostanemo do uveče. Malo ćemo da budemo tamo i vraćamo se“, reče tata.

„Gde li su ovi nesrećnici? Išli smo napred, pa smo se vratili. Umorni smo“, žalio se tata.

„Ti si kriv. Prošlo je godinu dana kako su kupili kuću, a mi im nijednom nismo došli. Svaki put kada bih ti rekla da odemo ti si odbijao. Nismo im odneli ni poklon za useljenje. Ni sad ne bismo došli, da te njegova žena nije srela na ulici i požalila se“, napade ga mama.

„Zabih, dušo, idi vidi koji je broj na onoj četvrtoj kući“, reče mi tata.

Potrčah do četvrte kuće da vidim koji broj stoji. „Ovde je, dođite!“, povikah. Oduševljen, jako sam pokušao na vrata. Vrata ujakove kuće bila su bele boje.

„Zabih! Već si postao nestrpljiv!“, povika mama.

„Ne lupaj, bre, imaju interfon. Možda smo došli u nezgodno vreme. Vidi šta piše na interfonu“, žurno reče tata.

„Ar...Arđ...Arđomand“, oduševljeno pročitah.

„Oni su. Koje dugme sada da pritisnemo? Pomozi Bože. Ovo donje?“, zapita se tata.

„Ko je?“, začu se glas iz interfona.

Ahmad Esfandijari, Razgovor

„Poznanici”, odgovori tata.

„Zabih, ne zaboravi šta sam ti rekla. Ponašaj se pristojno i sedi mirno”, upozorila me je mama.

Nešto je škljocnulo i vrata su se otvorila. „Uđite već jednom, šta čekate?”, reče mama. Uđosmo u dvorište.

„Mašala, stil moga brata nije toliko loš. Kakva građevina. Čestitam mu. I dvorište mu je moderno. Vidi kakvu je žalosnu vrbu zasadio. Čini mi se da je ono drvo jabuka? Nije? Mislim ona drvo na drugoj strani dvorišta.”

„Dobro, uđimo sada”, reče tata.

Ispred ulaza u zgradu bilo je stepenište. Ujakova kuća imala je nekoliko spratova. Sve je bilo napravljeno od cigala. Cigle su bile veoma male i žute boje. Ulazna vrata su bila drvena, braon boje. Vrata su bila obložena tkaninom. Kvae su bile od zlata.

Nismo se ni popeli uz stepenice kad se vrata otvoriše i kroz njih se promoli ujakova glava. Ugledavši nas otvorio je vrata i obratio nam se: „Vidi, vidi! Prošle godine smo bili prijatelji, a sada smo poznanici. Molim vas, uđite. Izvolite.” A zatim i sam uđe.

„Opet dolazimo u kuću moga brata i ti si ponovo namrgođen. I opet ćeš samo da ćutiš, a? Pa će oni da pomisle da si ljut. Šta je? Naljutio si se zbog ovoga što sam rekla? Kakav si to čovek. Ne mogu ni dve reči da prozborim? Bolje da nismo ni dolazili. Kao, došli smo u novogodišnju posetu.”

Htedoh da uletim unutra kad me tata uhvati za šaku. Neko iz kuće doviknu: „Uđite!”

Habibulah Sadeqi, Asura

„Pomaže Bog!“, odgovori tata.

Prvo je ušla mama, a za njom tata i ja. Tamo je bila ujna.

„Zdravo. Kakvo iznenađenje! Dobro došli! Pobogu, uđite gospođu Ahtar. Naša kuća je i vaša“, reče ona.

Mama je prišla ujni i izljubila se sa njom. Brzo sam izuo obuću i prošao mimo njih dve. Svuda unaokolo su bile sobe. Nisam znao u koju od njih da odem. Vrata jedne od soba su bila odškrinuta. Polako sam ušao. Soba je bila ogromna. Shvatio sam da je to ta soba. Hteo sam da u džep strpam šaku koštunjavog voća i semenki pre nego što mama bude došla. Dok mi je ruka bila na stolu oči su mi bile uprte u vrata. Ali samo što sam hteo da zahvatim malo grickalica svi udoše u sobu. Nervozno sedoh u jednu fotelju. Bila je plave boje. Kako je samo bila udobna. Utonuo sam u nju. Poželeo sam da zaspim u njoj, ali nisam smeo.

„Gospođu Ahtar! Hajde, zašto se ne popnete?“, pozva je ujna.

„Dobro nam je ovde. Hvala vam“, odgovori tata.

„U redu. Kako vi zapovedate“, reče mu ujna.

Zatim je mami, tati i meni prinela stočice. Soba je bila toliko ogromna da nismo mogli da dohvatimo sto, postavljen nasred sobe. Mama je mimikom pokazivala šta želi, ali ujna kao da nije htela da obraća pažnju na to, jer mi je na stočić postavila nekoliko tanjira. Spustila ih je i pred mamu i tatu, ali prvo je meni donela koštunjavo voće u jednoj malenoj časi. Zatim je donela dansko pecivo i tortu i stavila ih na tanjir. Posle svega donela je raznog voća. Mnogo mi se dopala ujna. Od nje se širio lep miris. Nije bila poput mame, koja je svakome davala primedbu na to koliko jede.

„Izvinite, idem da donesem čaj. Ima i kafe. Hoćete kafu? Samo čaj. Molim vas, ne-
mojte da me čekate. Slobodno se sami poslužite“, reče ujna.

„Gospodine Zabih, mama i tata ne jedu, pa se barem Vi poslužite“¹, dodala je.

„Dobro“ – odgovorio sam, pružio ruku, dohvatio parče torte i zagrizao. Komadić šlaga se odlomi i pade mi na jaknu.

Mama me prostreli pogledom i upita: „A moj brat gde je?“

„Doći će. Otišao je da se presvuče. Uskoro će vam se pridružiti“, odgovori ujna.

„Deca, a gde su deca? Gospođice Farangis i Sepide i gospodin Nima?“, nastavila je mama.

„Njihova tetka je htela da otputuje na sever. Došla je kolima i povelu Farangis i Sepide. Vraćaju se prekosutra. Nima, Puria i Manučehr su otišli da se provozaju kolima. Deca su stvarno želela da se vide sa vama. Naročito Nima. Svi govore da hoće da odu kod drage im tetke. Izgleda da su se pre dve godine mnogo igrali sa Zabihom i sad stalno govore da hoće da idu kod tetke. Ako sada saznaju da ste dolazili kad oni nisu tu naljutiće se. Možda ćemo ih sve povesti kod vas kući. Zaboga, poslužite se. Zašto se ustežete? Izvinite, idem da donesem čaj“, odgovori tetka.

Čim je ujna izašla mama se ugrize za prst i reče: „Zabih! Misliš da posle nećemo otići kući! Dolazi ovamo i sedi pored tate, nesrećo jedna! Šta ti znači to što si se udaljio od nas?“

Slegnuo sam ramenima i odgovorio: „Neću!“

Ispred mene je bilo zrnevlje, koštunjavo voće i pistači. Pistači kao da su se valjali od smeha na mamine reči. Krupne jabuke, velike pomorandže, mandarine, čokolada,

1 U iranskoj kulturi je persiranje među vršnjacima, poznanicima, pa i prema deci, uobičajeno. Prim. prev.

kakao, gaz¹. Uh, nisam znao odakle da počnem. Da je ujna znala kakav belaj mogu da napravim možda bi sve ovo vratila u kuhinju i zaključala je. Ali ne znam zašto je sve ovo stavila ispred mene i otišla. Mama me je nervirala. Stalno je motrila na mene. Čim je okrenula glavu da nešto kaže tati, brzo sam strpao u džep šaku grickalica i semenki i nekoliko komada gaza. Zatim sam podigao glavu da vidim da li je to mama spazila. Mama je veoma tiho razgovarala sa tatom. Tata je gledao u mene, ali ništa nije rekao. Nije se ni namrštio. Samo me je zamišljeno posmatrao.

Mama se doterala i rekla: „Izgleda da su stigli“.

Začuo sam bat koraka. Potom uđe ujak i reče: „Vidi, vidi. Dragi Nusrete, dobro došao! Drago mi je što si ovde.“

Ujna je donela čaj tati i rekla mu: „Au! Pa vi se još uvek niste poslužili. Hajde, izvolite.“

„Eto, ne posećujemo se, dragi Nusrete“, reče ujak.

„Imaš pravo, brate. U stvari, nismo znali gde ti je kuća tačno, pa da dođemo. I danas smo obišli dva-tri kruga autom dok nismo stigli. Nusret je stalno na poslu. Dogovorili smo da idemo tamo-amo tokom ovih prazničnih dana“, objasni mama.

„Dobro ste učinili. Izvolite, zasladite se. Daće Bog da vam Nova godina bude uspešna. Da li je sve u redu, dragi Nusrete? Kako su deca? Gde je gospodin Abad? A Rahmat?“, reče ujak.

„Hvala puno, sve je u redu“, odgovori tata.

„Ja im rekoh da dođu, a oni nisu! Kako si ti dragi brate? Čula sam da planirate da, nakon Manučehra, i gospođicu Sepide pošaljete u inostranstvo na školovanje? Odlazak gospodina Manučehra je izvestan?“, upita mama.

Ja sam grizao jabuku. Jednim okom sam posmatrao mamu, a drugim gledao u ujnu.

„U redu, neka je sa srećom“, reče mama.

Htedoh da dohvatim jedno parče torte preliveno šlagom i kakaom, kad mi rukav jakne zakači šoljicu sa čajem. Šoljica slete sa stočića na tepih i razbi se. Svi poskočiše.

„Eh, jadna li sam!“, uzdahnu mama.

„Nije to ništa. Ne uznemiravajte se“, uzvratila ujna.

Ujak se namrštio. Mama me pogleda i ugrize se za usnu. Samo je tata i dalje bio zamišljen. Ujna mi je prišla i sa tepiha pokupila krhotine šoljice.

„Stalno mu govorim da uradi zadatke, ali me ne sluša. Kaže da hoće da vidi svog ujaka“, reče mama.

„O, je l' tako? Pa dobro, dete i treba da ide u novogodišnju posetu. Kad god su Nima i Puria na raspustu tražim od Manučehra da ih odvede negde. Nema smisla da dete ostane kod kuće za praznike. Dobro je da ima i praznik i raspust“, reče ujak.

„O Bože, trebali da bi da krenemo. Izvinite“, najavi tata.

Ujak pođe ka tati i reče mu: „Tek si došao, dragi Nusrete. Kuda žuriš?“

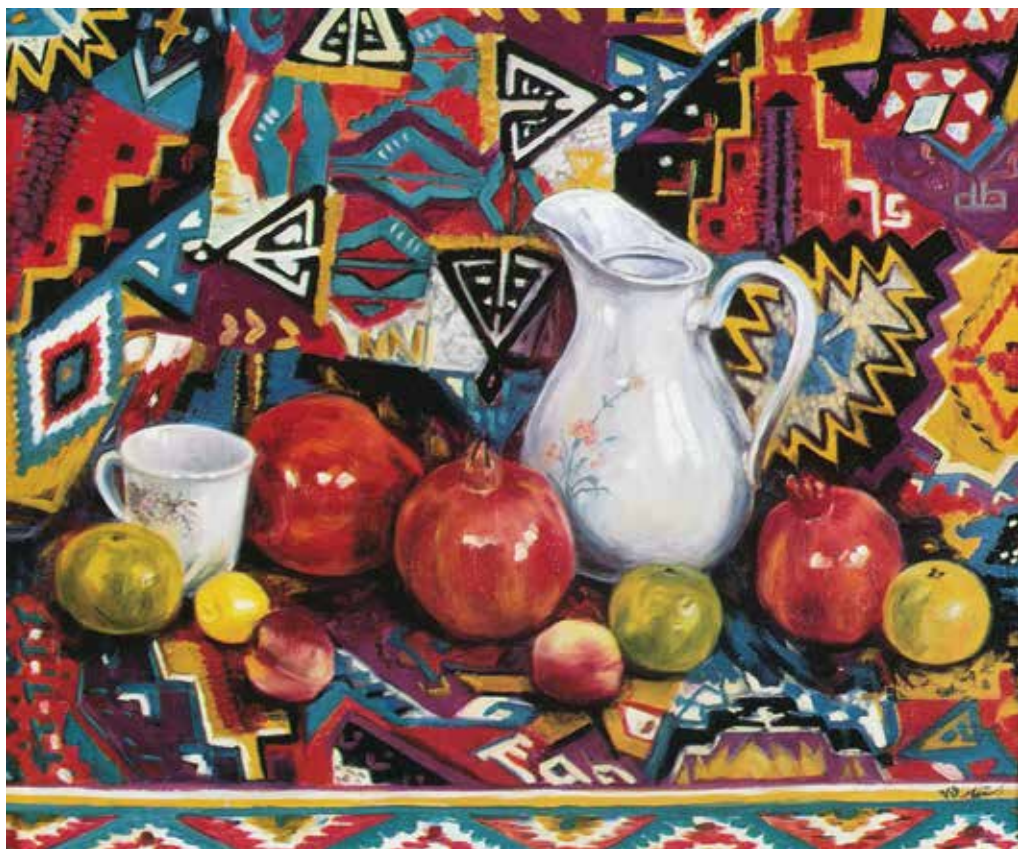
„Dug je put, plašimo se da nas ne uhvati mrak. I Ragije je ostala sama u kući. Rekla sam joj da sama spremi večeru, ali bojim se da neće umeti“, odgovori mama.

„Dobro, reći ću ja Manučehru da je doveze, pa ćemo svi ovde da večeramo. Ovo ne kažem iz kurtoazije“, reče ujna.

„Ne bismo da vas više zadržavamo. Hvala vam“, reče tata i pođe ka vratima.

Gledao sam u ujaka, ali on kao da nije hteo da dà poklon. Ruku je položio na grudi i krenuo za mamom ka vratima. Naizgled sam vezivao pertle na patikama da bih sa-

¹ Gaz – iranski slatkiš od belanaca, glukoznog sirupa i ružine vode uz dodatak pistaća. Prim. prev.

Lejla Rastegar, Majčina vaza

čekao sa mama izađe i dobio poklon od ujaka. Čim je mama izašla brzo odoh do ujaka i upitah ga: „Ujkice, zar nemaš poklon za Novu godinu?”

Ujak me je posmatrao začuđeno. Bilo me je sramota.

„Novogodišnji poklon? Sačekaj da pogledam”, reče on.

Zatim poče da pretura po džepovima i izvadi svežanj novčanica. Jednu plavu novčanicu mi tutnu u džep. Htedoh da vidim koliko mi je ujak dao kad začuh mamin glas: „Vidi ti ovo! Brate, šta to radiš?”

Uplašio sam se. Mama se vratila.

„Drago mi je što ste došli. Daće Bog da se vidimo uskoro”, reče ujak.

Između mame i tate jurnuh u dvorište i izvadih novčanicu iz džepa. Veoma sam se naljutio. Bila je to novčanica od dvadeset tomana. Mislio sam da će mi ujak dati barem sto tomana. Sa dvadeset tomana mogu samo jednom da odem u bioskop sa Naserom ili da kupim dva rolata ili jedno pakovanje semenki ili jedno veliko pakovanje čipsa. U strahu od mame potrčao sam ka kapiji i izleteo kroz nju. Bio sam besan.

Dok sam posmatrao zgrade odjednom me je neko jako šćepao i povukao za uvo. Brzo sam se okrenuo. Bila je to mama.

„Nesrećo jedna, na kraju si uradio ono što si imao na umu? Kao da posle nećemo otići kući. Možemo li negde da odemo, a da nas ne obrukaš?”, grdila me je.

„Pusti mi uvo! Pusti kad ti kažem!“, vikao sam.

Tata je prišao i povukao mamu, a onda smo krenuli.

„Sto puta sam ti rekla da ga ne vodimo sa sobom. Imaš li ti uši? Sve je ovo tvoja krivica. Kad god sam htela da vaspitam ovo dete ti to nisi dozvolio. Kamo sreće da ga nisam ni rodila. Zbog ovog malog deteta više nemamo hrabrosti da promolimo glavu van kuće“, rekla je mama.

„Dobro, šta predlažeš da uradimo? Desilo se šta se desilo“, upita je tata.

„Jeste, desilo se. Uvek braniš svoju decu. Niti umeš da nateráš ovo derišće da se ponaša kako treba, niti mene puštaš da ga vaspitam“, napade ga mama.

Malo smo išli niz ulicu kad me tata dozva: „Zabih!“

„Šta je?“, odazvah se ljutito.

„Sine, da li znaš koliko tvoj ujak ima dece tvog uzrasta?“, upita me.

„Znam. Farangis, Puriju i Nimu?“, odgovorio sam.

„Dobro, i koliko je to ukupno?“, nastavio je.

„Troje“, odgovorio sam.

„Dobio si novogodišni poklon od ujaka?“, pitao je dalje.

„Jesam“, rekoh.

„Dobro sine. Sigurno znaš da kada od nekog dobiješ poklon za Novu godinu, trebalo bi da daš poklon. Ja sad treba svakom od njih da dam po sto tomana?“, reče tata.

„Zašto? Ujak mi je dao dvadeset tomana“, pitao sam.

„U redu, ali nama to ponos ne dozvoljava. Kada bismo mi, ovako bez prebijene pare, njima dali takav poklon rekli bi da smo siromašni, nesrećni, jadni. Sada znaš šta znači svakom od njih dati po sto tomana? Ne! Ne žuri sa odgovorom. Razmisli. Samo malo razmisli!“, reče mi tata.

Brzo sam izračunao i rekao mu: „Nema veze. To je trista tomana.“

„Ne, sine. Rekoh ti da razmisliš. Nisam ti rekao da mi brzo odgovoriš. U redu, sad ću ti reći šta to znači. Trista tomana je kirija za tri dana, zar ne?“, reče tata.

*Preveo s persijskog
Miloš Delić*

MOHSEN SOLEIMANI (1959), je diplomirao englesku književnost, piše priče, satiru, bavi se teorijom književne fikcije i satire. Objavio je tri zbirke kratkih priča, a u oblasti književne teorije (fikcija i satira), i prevodilaštva objavio je više od sto radova. Zbirke priča: „Salijan-e dur“ [Daleke godine], „Ašnaji panhan“ [Skriveni poznanik] i „Ejde didani“ [Novogodišnja poseta].

Ja sam ubica vašeg sina

Ahmad Dehkan

Zdravo gospodine Reza Džabarzade. Nadam se da ste dobro. Ja sam Faramarz Bankdar. Ne znam da li Vam je ovo ime odnekle poznato ili ne. Ali ja Vas poznajem i video sam vas iz blizine. Naravno, ovo poznanstvo je povezano sa nekoliko skupova odnosno pomena poginulima kojima sam prisustvovao. Vi ste stajali pored vrata sa crnim šalom i izražavali dobrodošlicu gostima. Vaše ime pronašao sam na obaveštenju pomena.

Zapravo, na obeležavanje četrdesetodnevnice sam pre vas stigao na groblje gde su sahranjeni mučenici. Znao sam gde je Mohsenom grob, jer otkako sam došao na odsustvo to je bilo mesto na koje sam neprestano išao i obilazio Mohsena, mog saborca i instruktora. Kada bih odlazio tamo u grlu mi se stvarala čudna knedla koja je htela da me uguši. Bio sam prinuđen da kao što rade ludaci otvaram usta koliko sam mogao kako bih održao disanje. Mnogi koji bi me videli u takvom stanju mislili su ili da sam lud ili da sam žrtva poslednjeg hemijskog napada; posebno kada bi mi iz očiju neprestano lile suze. Naravno, možda pomislite da ovo pisanje nema nikakve veze s Vama, a moguće je da ste donekle i zapanjeni. No, kada se osvrnem i na ostale događaje, sigurno ćete shvatiti moju nameru.

Onog dana toliko strpljivo sam čekao na groblju mučenika da dođete zajedno sa drugim ožalošćenim i onima koji su izgubili najmilije. Sigurno se sećate. Vi ste sedeli u kolima marke „pejkan“ boje trešnje a oko vrata ste imali isti onaj crni šal. Izašli ste iz kola. Ljudi poređani u dva reda počeli su da se udaraju u grudi. Žene u redu iza muškaraca, su takođe, pošle. U tom trenutku ja sam stajao ispod stabla akacije preko puta groblja. Ne znam zašto se nisam usudio da priđem. Bio sam grešnik a da me niste ni poznavali, stideo sam se da Vas pogledam. Nisam znao kako ćete se postaviti ako biste saznali da sam ja ubica Vašeg sina. Da, Mohsen je poginuo mojim rukama, a ne rukama neprijateljskih vojnika.

Ovde Vas molim da pročitate pismo do kraja, i onda prosudite o mom postupku.

Tog dana sam se, napokon, naterao da priđem i stanem pored ostalih ožalošćenih. Došao sam, ali veoma teško. Trudio sam se da se sakrijem u grupi ljudi obučenih u crno. Iako sam znao da me ne poznajete, i da čak niste čuli ni za moje ime, čitavo moje biće je obuzeo skriveni strah. Taj strah, pored griže savesti, bojili su u crnilo te trenutke. Hteo sam da vidim šta radite, i šta radi njegova majka. Krajem onog crnog šala brisali ste suze, a njegova majka... da, Mohsenova majka, majka prijatelja, saborca i instruktora, beše pala na grob jecajući i proklinjući ubicu ili ubice svoga sina.

Šta biste Vi uradili da ste bili na mom mestu – da je neko ubijen Vašom rukom, a da vas njegova porodica pred Vašim očima onoliko proklinje? I to je još bilo ubistvo iz prirode, a ne voljno. Da, iz prisile. Mada, što se tiče same namere za ubistvo, nemam ništa da kažem. U noći operacije s namerom sam ubio Vašeg sina, ali sam na to bio prisiljen, što ću objasniti.

Upravo tada sam odlučio da Vam prepričam ceo taj događaj. Posebno kada je prijatelj Vašeg sina koji je bio i moj saborac, uzeo mikrofon u ruku kako bi rekao nešto o Mohsenu. Sve što je on rekao od početka do kraja bilo je tačno, ali u vezi načina mučeništva Vašeg sina nije ispričao čitav događaj. Tako da je ovo pismo zapravo i dopuna tog nedostatka. Čim se dokopao mikrofona prijatelj Vašeg sina me je video. Čak smo i nekoliko trenutaka gledali jedan drugog u oči. Upravo zbog toga, kako se prepričavanje Mohsenovog mučeništva primicalo kraju, on je sve manje podizao glavu i sve manje gledao u skup ožalošćenih i, naravno, u mene. Treba da znate da se njegovo stanje pri kraju besede toliko promenilo da se na njegovom levom obrazu pojavila sveža rana boje krvi, i jednim potezom ruke se otvorila rana na ustima kada ste mu dali svoj crni šal koji je on stavio na lice kako mu se krv ne bi slila na odeću, i tada je njegova beseda i završena. Ja ovde želim da ispričam istinu o Mohsenovom mučeništvu.

Te noći ušli smo u vodu nakon zalaska sunca. Ja, Mohsen i drugi članovi ronilačke grupe trebalo je, prema planu, da osvojimo prvi borbeni položaj neprijatelja na reci Arvand kako bi snage spremne na našoj obali čamcima mogle da napreduju i probiju se u dubinu neprijateljske teritorije.

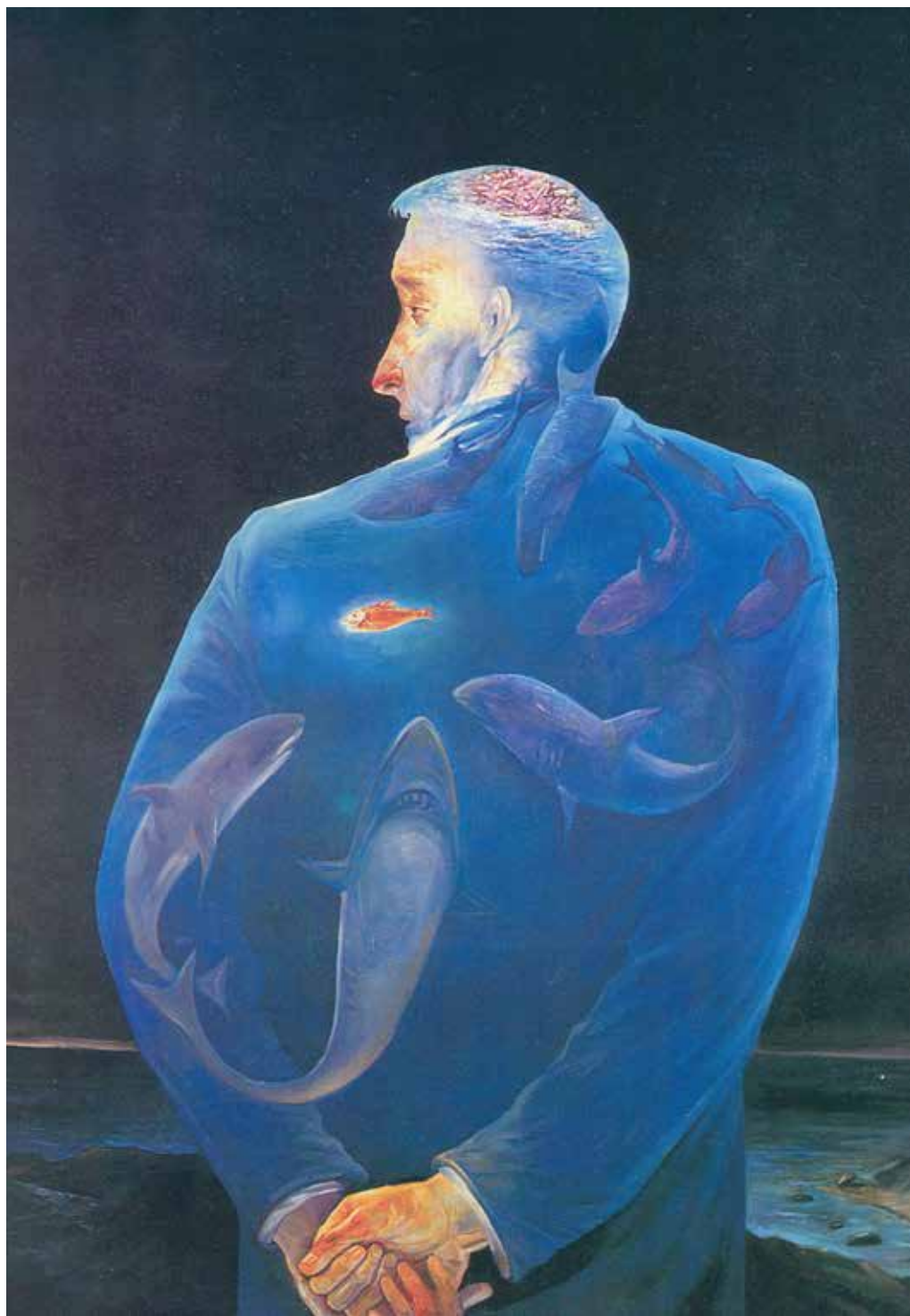
Ono što su kasnije rekli, na početku kretanja, neprijatelj je sumnjao da nameravamo da napadnemo. Zato je, čim smo ušli u vodu, otvorio vatru po reci. Mi smo se držali za ruke i napredovali. Mohsenova leva ruka bila je u mojoj desnoj. U sredini vode, neprijateljska vatra je toliko bila žestoka da smo mislili da smo u kotlu sa vreloom vodom. Međutim, oni nas još nisu bili videli i nasumično su pucali. Ispred sam ugledao crna tela koja su plutala po vodi dolazeći uzvodno kako idu ka Persijskom zalivu. Pažljivo sam pogledao i video leš ronioca koji je pripadao četi koja je dejstvovala poviše nas.

Možda ovaj detalj nema veze s Vama, ali ja se smatram obaveznim da ispričam sve što se desilo one noći. Naravno, dajte mi za pravo, jer bez uvoda ne mogu da se posvetim suštini događaja.

Bili smo udaljeni trista do četiri stotine metara od neprijateljske obale kada je Mohsen, Vaš sin, kratko jauknuo i počeo da se praćaka poput ribe koja je iskočila iz vode. Našao se na udaru nasumične paljbe neprijatelja. Uzeo sam ga pod mišku da ga ne bih izgubio u pomrčini. Sa svim naoružanjem i opremom koju je imao na sebi mogao je da potone, i da zauvek budete lišeni da ga ponovo vidite. Prijatelj Vašeg sina je rekao da je Mohsen postao mučenik usred vode, a komandir ronilačke grupe je izdao naređenje da jedna druga osoba po imenu Bankdar dovuče Mohsenovo telo do neprijateljske obale kako se ne bi izgubio.

Možda ste se sada setili mog imena. Ali, Mohsen nije tamo postao mučenik, iako je njegova rana bila ozbiljna. Naš komandir je zapovedio da Mohsena odvedem do ronilaca. U tom trenutku neprijateljska vatra je oslabila i mogao sam bez problema da otvorim i spustim u vodu Mohsenovo i moje oružje i opremu kako bih lakše mogao da ga dovučem napred. Vaš sin je bio pogođen u grlo. Obuhvatio sam ga oko pojasa i plivajući pošao napred. U tim trenucima sve moje misli bile su usmerene na to kako da spasim Mohsena, jer je i on meni jednom bio spasao život. Držao sam mu glavu nagore da mu talasi ne bi ometali disanje. To sam obavio na najbolji mogući način svih trista-četiristo metara koliko smo imali da pređemo.

Stigli smo do neprijateljske obale. Ispred nas je sve bilo ispunjeno bodljikavom žicom, minama, trskom i livenim gvožđem. Neprijateljski osmatrači nas nisu bili videli i mi smo se sakrili iza bodljikave žice. Naš komandir je radio vezom stupio u kontakt sa

Habibulah Sadeghi, bez naslova

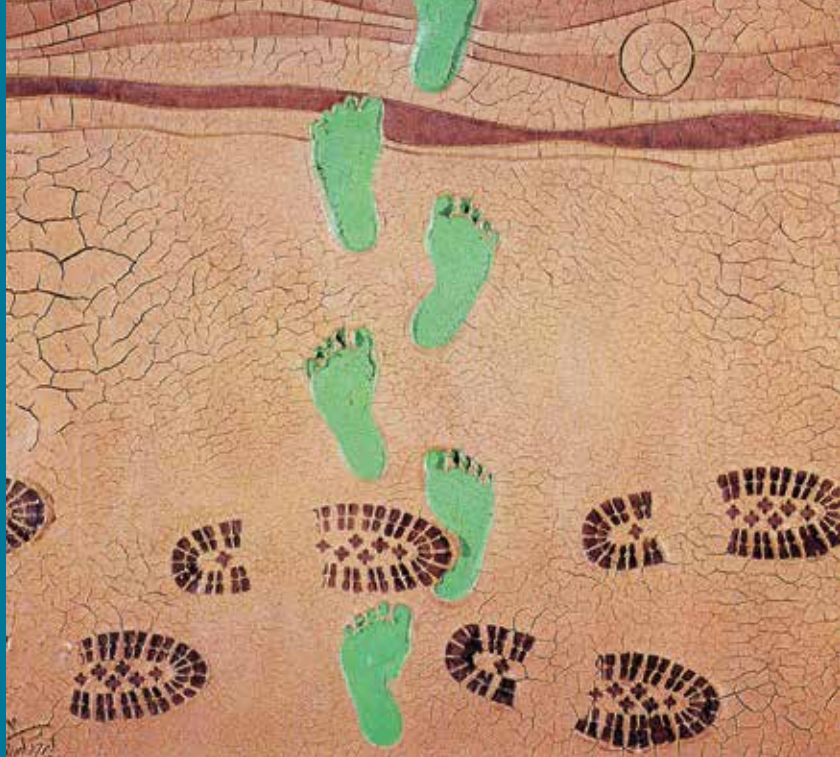
Kazem Čalipa, Dobrovoljac

našim komandnim centrom za operaciju. Rekli su da treba da sačekamo dok ne stignu snage koje su ranije određene. Tu je počelo šištanje u Mohsenovom grlu. Vazduh je ulazio u i izlazio iz pogođenog mesta u grlu od čega se stvarao veliki šum. Do nas je došao komandir grupe za plivanje i rekao da prigušim njegovo šištanje. Okretao sam Mohsena na jednu pa na drugu stranu kako bi prestalo da mu šišti iz grla, ali nije prestalo.

Tada sam ugledao jednog neprijateljskog vojnika. Došao je do utvrđenja iza kojeg se nalazio njihov bunker. Izgledalo je kao da se dvoumi. U sebi sam hiljadu puta proćio blagoslov na Božijeg poslanika i njegovo čisto potomstvo kao i ku'anski ajet za koga su govorili da u takvim trenucima može da oslepi neprijatelja. Komandir je došao ponovo i strogo naredio da mu prigušim šištanje iz grla. Nisam shvatio njegovu namenu. Očajno sam odgovorio da sam učinio sve što je moglo da se učini, ali bez uspeha. Komandir je ponovio da prigušim Mohsenovo šištanje. Kako? – upitao sam. „Zagnjuri mu glavu pod vodu“, odgovorio je. Prvo nisam poverovao, ali iz njegove ćutnje i stava sam shvatio, zapravo znao sam da to ozbiljno misli.

Mohsen, Vaš sin i moj instruktor je i dalje disao otežano i sa šištanjem. Talasi su nanosili vodu u rupu na njegovom grlu izazivajući grgoljenje. Uzevši ga za zglob, povukao sam ga pod vodu. Iako je nad vodom bio bez svesti, kada mu je glava uronila pod vodu, zatresao se, povukao ruku i vratio na površinu. Naš komandir koji je bio do mene strogo je rekao da ga povučem pod vodu, jer ako odamo naš položaj životi svih nas biće u opasnosti. Čvrsto sam uzeo Mohsena za ramena s obe ruke, zadržao vazduh i povukao ga pod vodu.

Bili su to teški trenuci. Pred očima, jedna za drugom, proleteše mi slike šestomesečnog poznanstva sa Mohsenom. Na dan raspodele dužnosti lažno sam se predstavio kao iskusan plivač i tako se priključio grupi ronilaca. Odveli su nas na reku Karun. Vaš

Iradž Eskandari, Otpor

Mohsen, i naš instruktor, stao je ispred nas i rekao da treba da budemo u stanju da otplivamo na onu stranu reke i da se vratimo, ali prvog dana treba samo da se održavamo u vodi i plivamo u mestu kako bi mogli da nam odrede sposobnost. Bio sam preplašen. Nije bilo izbora. Vaš sin je izdao naredbu i svi smo skočili u vodu. Nisam verovao da je duboka, ali kada nogom nisam dotakao dno, pred očima mi se ukazala smrt. Mlatarao sam nogama i rukama, a voda mi je ušla u grlo. Ne znam šta je bilo i šta mi se desilo, ali kada sam otvorio oči ležao sam na obali, a Mohsen je rukama pritiskao moje grudi. Bio sam živ! Vaš sin mi je pritrčao u pomoć i izvukao me iz vode.

Postepeno smo se upoznawali i jedan o drugom smo saznali najkarakterističnije detalje. Da, za manje od jednog minuta prešao sam preko šest meseci prijateljstva i nisam mogao da vidim da Mohsen, moj spasilac, mlatara nogama i rukama dok ga ja držim pod vodom kako bih ga lišio prava da ostane živ. Ovaj put sam ga lično podigao nagore i pre nego što pomolim glavu iz vode, izvukao sam njegovu glavu, da bi moj saborac, instruktor i drug mogao da udahne.

Naš komandir je bio otišao napred. Čuvši Mohsenovo šištanje, brzo se vratio. Uto-
nuo je u potpunu tišinu izvan vode, a ja sam ispod površine vode mislio kako sam u stravičnoj oluji dok mi različiti glasovi paraju uši. Naš komandir je primakao svoju glavu mojim ušima i prigušenim glasom lagano i krajnje uverljivo uskliknuo: „Zar ne vidiš gde smo? Ako odamo položaj, sve će nas pobiti, ne samo nas već i ronioce drugih četa.”

Šum iz Mohsenovog grla bivao je sve jači. Tiho sam odgovorio da ne mogu. Naš komandir me pogleda u onom mraku pomislivši da to fizički ne mogu da uradim. Reče „Ja ću da ti pomognem.” Predao sam se. Trudio sam se da ne mislim ni na šta, ni na našu prošlost, na svoj ponovo zadobijeni život, naše prijateljstvo, pa čak ni na Vas koji ste mu otac i kome ću kasnije trebati da položim račun.

Naš komandir reče: „Uzmi ga za glavu“, a sam se priljubio uz Mohsenove noge. Zajedno smo otišli pod vodu. Mohsen je u početku bio miran, a onda je počeo da se koprca rukama i nogama. Udarcima je odbacio našeg komandira unazad koji je licem udario u bodljikavu žicu. To sam kasnije shvatio. Kada se Mohsen predao izašli smo na površinu vode. Mohsenov leš smo upleli sa bodljikavom žicom kako ga struja ne bi odvela prema moru. Vaš sin je poput Hrista ostao razapet na bodljikavoj žici; sa rukama ispruženim na dve strane i glavom spuštenom na rame. Naš komandir je ronilačkim odelom Vašeg sina obrisao krvavu ranu na licu, a onda izdao naređenje za napad. Posle toga više nisam video Mohsena.

Ovo bi bila istina o ovom događaju koji se desio Vašem sinu, a koji sam opisao bez ikakvog skrivanja. A što se tiče bilo kakve kazne koju Vi i Vaša porodica budete imali na umu, ja sam spreman. Ja sam Mohsenov ubica i za to treba da budem kažnjen. Šta god da odlučite, prihvaću Vašu odluku. Možete da me pronađete u istom odredu u kojem je bio vaš sin. Njegova adresa se nalazi na poledini koverta. Sada vas prepuštam Vašem stanju, jer znam da Vam je potrebna samoća. Mene takođe smatrajte saučesnikom u tuzi zbog gubitka jedinog sina. Mog prijatelja i saborca, Mohsena, Faramarz Bankdar.

*Preveo s persijskog
Aleksandar Dragović*

AHMAD DEHKAN (1966), pisac i esejista, antropolog po obrazovanju, uglavnom piše ratne memoare o iransko-iračkom ratu i antropološke eseje. Pisanjem počinje da se bavi po povratku sa fronta u iransko-iračkom ratu. Zbog posebnog satiričnog stila i autentičnog pripovedanja o ratu, njegov roman „Putovanje ka 270 stepeni“ (2006), doživeo je značajnu popularnost među iran-

skim čitalaštvom i književnim krugovima. Ostala dela su: „Mamurijate tamam“ [Završena misija], „Lahzehaje ezterab“ [Trenuci agonije], „Ruzhaje akhar“ [Poslednji dani], „Setareheje Šalamće“ [Zvezde Šalamćea], „Gordan šohar nafare“, [Bataljon od četiri vojnika, 2006], „Hođum“ [Invazija, 2000], „Man qatele pesaretan hastam“ [Ja sam ubica Vašeg sina, 2004], „Dašteban“ [Pustinjnski osmatrač, 2009], „Porse dar khake gharibe“ [Tumaranje tuđinskom zemljom, 2009], „Bačehaje Karun“ [Deca sa reke Karun, 2013]. Dela su mu prevedena na razne jezike. Dobitnik je više značajnih književnih nagrada u Iranu.

Gospođa Nar i njeni sinovi

Goli Taraki

Aerodrom Mehrabad, Teheran. Air France, let 726

Sita sam više ovog života ispunjenog stalnim lutanjem, ovih večnih dolazaka i odlazaka, ovih noćnih letova, vučenja kofera i prolaženja kroz carinu, a ponajviše ponižavajućeg pretresa tela. „Izujte cipele, otvorite torbu, da vidimo unutrašnjost džepova, usta, uši, nozdrve, srce, um i dušu.” Tako sam iscrpljena. Osećam se nostalgично – da li verujete? Već nostalgично. A ipak hoću da pobeđnem, odjurim, nestanem. „Otići ću i nikad se neću vratiti”, kađem sebi. „Ostaću ovde, u svom voljenom Teheranu, sa svim njegovim dobrim i lošim stranama, i nikad neću otići.” Gluposti. Zbunjena sam. Sve što želim je da zatvorim oči i spavam, da se uvućem u tu magičnu zemlju zaborava i nestanem.

Rastanak. Tiho, bez pogleda unazad na one koji su došli da me isprate, hladno i brzo, sa skrivenim knedlom u grlu i neobjašnjivim bolom koji ne treba da se otkrije.

Takozvani „ulaz za sestre” – samo za žene. Moj izgled nije prihvatljiv. Moja marama je skliznula nazad i najniđe dugme na mom islamskom prekrivaću je otkopćano. Dobro. „U redu je, sestro.” Obavljam potrebna podešavanja. Nosać koji nosi moj kofer i putnu torbu je u žurbi. Želi da mu se plati. Traži drugu mušteriju.

„Do carine treba da budeš sa mnom”, kađem.

To je bio uslov koji sam postavila na početku. Stalno ponavlja jedno isto. Želi da ode. Stavio je moj kofer na transportnu traku koji će ga preneti kroz rendgen aparat. Pokazuje na drugu mušteriju.

„Ne nerviraj se, damo”, kađem sebi. „Pusti to. To je tako. Daj mu novac i pusti ga da ide.”

Stakleni zid one unutra razdvaja od ostalih. Na one koji ostaju i ostale koji odlaze. I jedni i drugi su tuđni i potišteni, a njihove ćutljive reći i znaćajni pogledi prodiru debljinu staklenog zida i kao siva prašina padaju na lica.

Unutrašnjost mog kofera pažljivo se pregleda. Neki sumnjiv i strašan predmet – nemam pojma koji – je pronađen.

Optuđujući prst pokazuje na unutrašnjost kofera.

„Smrtonosno oruđe.”

„Kakvo smrtonosmo oruđe? U mom koferu?”

Carinski inspektor se dogovara sa drugim službenikom. Obojica se savijaju i gledaju tajanstvenu sliku na monitoru.

Ljudi koji su došli da isprate svoje prijatelje ili rođake izvijaju vratove. Oni oko mene govore tihim glasom. U njihovim očima lebde prigušena pitanja. U trenu sam se pretvorila u opasno biće. Ja sam kriva i moja krivica je neumitna.

Terorista?

Možda. Sve je moguće.

Smrtonosno oružje je pozlaćena bojna sekira koju sam kupila za sina u nekoj za-
bačenoj starinarnici u Isfahanu. Ne вреди ni prebijene pare. I njom ne možete ubiti ni-
koga, posebno ne pilota.

Moj kofer je sklonjen u stranu. Izgleda da mora detaljno da se pregleda. Drugi pu-
tnici, sumnjičavo i verovatno uplašeno, zure u mene i moj kofer.

„Ovo je samo stara, bojna sekira“, objašnjavam „igračka je, nije prava. Ona je deo
opreme koju nose derviši. Zapala mi je za oko i kupila sam je. I spakovana je u kofer.
Šta mislite da mogu da uradim s njom?“

Ne slušaju me. Bojna sekira – smrtonosno oružje – pažljivo je sklonjena iz mog ko-
fera. Ljudi gledaju. Carinski službenik kaže da je stara i dragocena, da je antikviteta, deo
naše kulturne baštine.

Gluposti!

Kod sebe imam isečak od računa. U vrh glave вреди pet hiljada tumana. Površina je
ukrašena arapskim rečima, verovatno stihom iz Kur'ana.

„Gospodin Tuti (papagaj) treba da uradi procenu.“

Sa zvučnika pozivaju gospodina Tutija. Nekoliko ljudi se smeje, a neko mrmljajući
ponavlja reč Tuti (papagaj). Nečija ruka me hvata za mišicu.

„Gospodo draga...“

To je starica koja nešto mrmlja. Želi nešto. Ne razumem. Žurim. Moram da odlučim
šta mi je činiti sa smrtonosnim oružjem.

„Ne želim ovu sekiru. Vaša je. Pustite me.“

Moja sudbina je u rukama gospodina Tutija. Moram da se strpim. Greška je moja i
moram da platim za nju.

Starica me otpozadi lupka po ramenu. Opet kaže: „Gospodo draga, dušu bih ti svo-
ju dala, kasnim i plašim se da ne ostanem ovde.“

Starica je zbunjena i uplašena seljanka; preklinje me da joj popunim carinski formular.

„Gospodo draga“, kaže „vid mi je slab i skoro sam nepismena. Moji sinovi su mi
rekli: ‘Mama, samo sedi na avion i dođi.’ Nisam znala da će biti tako teško. Dvaput sam
se onesvestila u kancelariji za pasoše. Zamalo sam umrla.“

„Sačekajte, zauzeta sam. Nađite nekog drugog da Vam pomogne“, kažem.

„Koga? Niko nema vremena.“

Pokazah na lepo odevenog mladića.

„Već sam ga pitala. Porastao je u inostranstvu, ne zna da piše na persijskom. Plašim
se da ni moja deca ne znaju da čitaju i pišu farsī. Šta ako su zaboravili maternji jezik?
Neka mi se Bog smiluje!“

Sa zvučnika ponovo pozivaju gospodina Tutija. Starica ne odustaje. Okreće se oko
sebe. Ne zna gde treba da ide niti šta treba da radi.

„Gospodo draga, gde je avion za Švedsku?“

Prelistavam njen pasoš. Većina stranica je prazna. To je njeno prvo putovanje u ino-
stranstvo. Zove se Anar Banu Čenari.¹ Na brzinu popunjavam njenu carinsku deklaraci-
ju. Rođena je 1917. godine. Ima 83 godine. Putuje istim letom kao i ja, prvo za Pariz, a
odatle u Švedsku.

¹ Doslovno – gospođa Nar Platan – Prim. prev.

„Nisam videla svoje sinove deset godina“, kaže ona. „Srce mi gori za njima. Rekla sam im: ‘Dragi moji, dala bih svoj život za vas, ali zašto ste otišli na drugi kraj sveta? Šta nije u redu s našim Jazdom?’ Bili su rešeni da odu i ne bi se predomislili. Moj pokojni muž, Bog da mu se smiluje, govorio da je to ludilo mladosti koje im je udarilo u glavu.”

G. Tuti me traži. On je nizak i mršav, visine desetogodišnjeg dečaka, ali ima veliki nos i naočare čija stakla su debljine tegle. Proverava sekiru. Ne progovara ni reč. Stavlja je pod svetlost lampe.

„Ova sekira je stara“, kaže.

Vrtim glavom. Gospođa Nar izvija vrat. Rukama prelazi preko vrha sekire.

„Gospođa draga“, kaže ona „Zar nije bilo drugih suvenira? Ovo pripada dervišima.”

„Koliko je stara?“, pitam.

G. Tutiju se ne sviđa moja upornost. Nema vremena. „Glava je antička“, kaže on. „Ali drška je nova.”

U svakom slučaju, budući da se njome može odrubiti glava pilota, cele posade i svih bezbednosnih agenata, i uzeti putnike za taoce i preusmeriti avion u Afriku, opasna je.

„Vaša je ova ahemenidska sekira“, kažem.

Ne prihvataju. Moram da je vratim. Starica se ne mrda s moje strane. G. Tutiju se žuri. Spava mu se. Zeva.

Uzimam sekiru i odlazim u foaje aerodroma kako bi je dala prijatelju koji je došao da me isprati. Od njega ni traga ni glasa. Ljudi iza staklenog zida se smeju, aplaudiraju mi. Grčim se od srama.

Grupa od četrdeset ili pedeset ljudi, mladih i starijih, sa gomilom dece, manje i veće, koja nose bukete uvelih gladiola, čekaju dolazak putnika iz Indije. Opšti haos i dar-mar.

Dete me gazi i beži, veselo mašući svenulim buketom.

Poklanjam sekiru nosaču koji stoji pored vrata. Vraćam se bez daha, natuštena i vidim staricu koja još uvek stoji tu, zbunjena i uznemirena, posmatrajući oko sebe. Ne zna gde treba da ide. Oči joj zasjaje kad me ugleda. Maše mi i prilazi.

„Gde si bila, gospođa draga?“, pita. Odgovaram: „Mislila sam da si otišla, a ja sam ostala ovde.”

Ide za mnom. Njena ručna torba je teška i ide zadihano. Kupa se u znoju. Iz džepa vadi kariranu maramicu i briše lice.

Maramica je veličine pola stolnjaka.

„Godpođa Soheila je nastavnica u školi u našem selu“, kaže. „Ona zna imena svih gradova sveta, rekla mi je da su u Švedskoj i leta ledena i da je tamo temperatura minus 150 stepeni. Krave i ovce se smrzavaju na smrt čak i kad stoje. I ja sam zato iz straha da se ne smrznem, obukla jedno preko drugog sve što imam od vune, a sada umirem od vrućine.”

Let je odložen za jedan sat. Možda dva. Nije jasno. Oni koji su došli da isprate svoje strpljivo, mirno i tužno stoje iza staklenog zida. Ovi unutra gledaju one napolju. Njihovi glasovi ne mogu da dopru do njihovih ušiju.

Datum i vreme leta određeni su unapred, ali nema garancije da će tako da bude. Nad njom se nadvilo, možda hiljadu, sumnji i strahova. Glavom mi kruže mračne misli. Možda se moje ime nalazi na spisku onih kojima je zabranjeno da napuste zemlju? Možda nikad više ne vidim svoje voljene? Možda taj i taj i taj umre u mom odsustvu? Reči „možda” povezana je sa reči „nikad”, a „nikad” je gorka i mračna reč koja mi se

nedavno uvukla u misli, kao nejasna percepcija smrti, skrivena u senkama i čeka priliku da se pokaže.

Gospođa Nar me prati kao senka. Neprestano priča. Iz lutajućeg pogleda i drhtavih ruku izbija joj zabrinutost.

„Blago onima koji imaju poslušnu decu. Moja dva sina su od detinjstva bili nestašni. Nisu mogli da se smire. Prezirali su seljake. Hteli su da odu u grad. U Teheran, na neko drugo mesto. Ali u koje – ni sami nisu znali. Kada smo mi bili mladi, znali smo samo za jedno mesto. Jazd je za nas bio početak i kraj sveta.”

Početak i kraj sveta!

„Gospođo”, kažem ja, „blago vama jer ste našli svoje mesto.”

Njene misli su s njenim sinovima. Zaboravila je gde je i dug put koji je pred njom. Oči su joj pune sna. Sna o Jazdu koji je ostavila i stranom gradu koji je čeka.

„Poslala sam im pismo, ja koja sam nepismena. Rekla sam gospođi Soheili da ona piše. Pitala sam ih: ‘Da li ste sretni i zdravi tamo na drugom kraju sveta?’ Odgovorili su: ‘Mama, ovde smo sami, bez igde ikoga. U kosti nam se uvukla studen, noćima gor-ko plačemo. Sada želimo da idemo u Ameriku.’ Gospođa Soheila je rekla da je Amerika đavo. Suprug mi je skoro imao srčani udar; on kaže: ‘Deca su mi postala lutalice, izgubili su svoje korenje. Biće stranci gde god da odu.’”

„Požurite”, kažem. „Treba da pokažete vašu ručnu torbu.”

Gospođa Nar ima dve ručne torbe. Otvara prvu: prepuna je svaštarija – nekoliko kutija sa slatkišima, dva – tri dužna štofa iz Jazda, nekoliko plastičnih činija i dva para muških cipela, poklon za sinove. Druga torba je puna nara i plavog patlidžana.

„Nar je iz našeg vrta”, kaže.

Završili smo. Prešli smo ovu prepreku. Uzimamo kofere i polazimo. Gospođa Nar ide za mnom. Na šalteru pokazujem njenu kartu zajedno sa svojom. Naša mesta su numerisana. Idemo gore. Pasoš mi je spreman u ruci. Bez nekog posebnog razloga, možda iz čiste navike, osećam da mi srce lupa. Očekujem da se dogodi nešto užasno. Srce mi poskakuje. Pribojavam se da mi nešto nedostaje ili da je nešto višak; da u mom pasošu nedostaje neki pečat, neka posebna oznaka koja će me sprečiti da odem. Zašto? Ne znam. Sve je moguće. Sumnja i strah su univerzalni.

Sve prolazi bez problema.

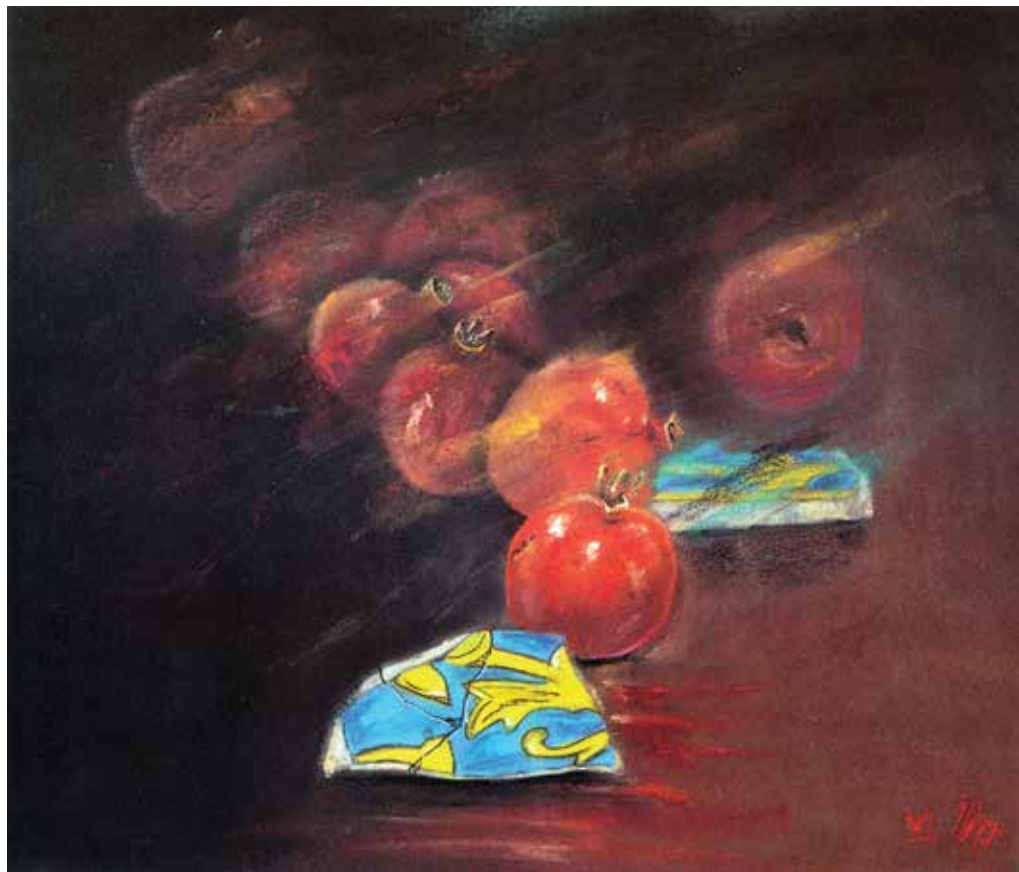
Pretnje tela nije kao što je bio nekada. Sada je manje rigorozan. Gospođa Nar je golicljiva. Kada je dodirnu, ona se kikoće i izvija. Na svakoj ruci ima dve zlatne narukvice i prsten od ahata koji pokazuje ženi koja obavlja pretres. Ona objašnjava previše, i uznemirenim pogledom gleda oko sebe, a onda u mene. Duboko u džepu sakrila je par crvenih minduša bez neke vrednosti. Plaši se da je ne uhvate i optuže za krijumčarenje nakita. Uhvaćena je. Drhti.

„Nosim ove narukvice mojoj snaji”, kaže ona. „Gospođa Soheila mi ih je dala. Da Bog da oslepela ako lažem. Moja snaja je Evropljanka. Prešla je u islam. Redovno obavlja molitvu”, molećivo kaže ona ženi koja obavlja pretres.

Puštaju je. Može da ide. I vraćaju joj minduše.

„Moj stariji sin se oženio evropskom devojkom, iz nekog sela u Švedskoj”, kaže. „Rekla sam mu: ‘Sine, vrati se u svoj rodni grad. Devojke u Jazdu su lepe kao sunce. Mi ne govorimo švedski, kako da razgovaramo sa tvojom ženom?’”

Dolazimo u čekaonicu. Gospođa Nar uranja u stolicu pored mene i drema. Nešto mrmlja za sebe. Glava joj je upala u grudi, a noge su raširene. Kao da sanja svoje sinove,

Marjam Tavaf, bez naslova

nestalne sinove u potrazi za boljim životom u dalekim ledenim zemljama. Naginje se napred u svojoj stolici i klizi na pod. Skačem na noge. Putnik koji sedi na drugoj strani, takođe žuri da joj pritekne u pomoć. Uspravljamo je. Ošamućena je. Ne zna gde je. Mlađić se smeje na glas, a žena tužno trese glavom.

„Gospođo draga!”, uzvikuje sa knedlom u grlu. Popravljam joj maramu. Dolazi sebi. Seda pravilno i drži glavu uzdignuto. Pokušava da se smeje, ili bar da se nasmeši. Veoma se trudi da sačuva držanje, ali su joj oči preplavljene snom i umorom, a njeno staro telo samo što se ne sruši.

Putnici su pozvani da krenu. Vreme je da se uđe u avion. Duga i neuredna linija putnika otežava izlazak iz čekaonice. Gospođa Nar žuri i gura se kroz gomilu putnika. U podnožju stepenica koje vode do ulaza u avion staje zbunjena i preplašena i bulji u ogromna krila aviona. Ručna torba joj je teška i jedva može da se pomeri. Penje se uz dva stepenika i zaustavlja. Zakrčila je put. Stjuardesa u blizini pritiče joj u pomoć. Uzima je pod mišicu i stepenicu po stepenicu vuče je do vrha.

Njeno sedište je do moga. Seda i s teškoćom gura ručni prtljag ispod nogu.

„O, sinovi!”, kaže. „Šta da radim s vama? Da bar mogu da prestanem da vas volim, ne bih ovoliko lutala.”

Izuva cipele. Jadikuje. Nosi debele crne čarape. Toplo joj je i lice joj je kupu u znoju. „Hvala Bogu da sedim pored Vas“, kaže. „Gospođa Soheila mi je rekla: ‘Majko, ako budeš imala sreće sedećeš pored neke osobe koja će ti biti od koristi kao da ti je ćerka.’ Šteta što nemam ćerku. Ćerke su bliske sa majkama, ona mi nikada ne bi dala da odem u Švedsku. A Vi? Imate li decu?”

Okrećem se i guram lice u jastuk. Moram da spavam.

Mekana i mesnata ruka gospođe Nar nežno me pritiska po ramenu. Njeno toplo i umorno telo ispunjava svoje sedište i preliva se na pola moga. Njeno disanje odaje miris gladi, ali joj telo ima prijatan miris. Povlačim kraj ćebeta na oči i zurim u san koji sedi iza mojih kapaka.

„Gospođa draga, je li i vi idete u Švedsku?“, upita.

Potvrдно klimam glavom.

„Bojim se da ne propustim svoju stanicu“, kaže ona.

Ne odgovaram.

„Gospođa draga, obavestite me kad stignemo u Švedsku.”

„Spavajte gospođu Nar, spavajte.”

Stjuardesa proverava da li su svi putnici stavili sigurnosne pojaseve. Ja sam vezala svoj. Gospođa Nar nema pojma o pravilima putovanja avionom. Zbunjena je i vrpolji se na svom mestu. Zabija svoj lakat na moju stranu.

„Gospođa draga, ja ne znam nijedan strani jezik.”

Stjuardesa želi da joj veže sigurnosni pojas. Jedan kraj pojasa je ispod gospođe Nar. Zaglavio se. S velikim poteškoćama ubacujem ruku ispod njenog toplog i iscrpljenog tela. Golicijska je. Izvija se i kikoće.

„Molim Vas, podignite se malo“, kažem joj i prstima povlačim kraj pojasa pokušavajući da ga izvučem. Ne izlazi. Povlačim snažnije, ali bez uspeha. Debela je i teška. Sedi na pojasu i mojoj ruci i nema nameru da se pomeri. Stjuardesa prilazi u pomoć i sa druge strane gura ruku pod njeno telo. To je ponovo golica. Bacaka se gore-dole. Pada bočno preko mene i kraj sigurnosnog pojasa izlazi ispod nje.

„Ups, gospođa draga! Premrla sam! Smrskana sam! Kako sam se smejala! Da su sinovi mogli da me vide“, i ponovo se zakikotala. Uzima moju ruku i drži je među svojim grubim i toplim rukama.

Lice joj je ljubazno i prijatno, a crne oči sijaju. „Gospođa draga“, kaže ponovo, „kada stignemo u Švedsku, molim Vas javite mi, bojim se da ne propustim moju stanicu.”

Objašnjavam joj da avion nije isto što i autobus i da ne staje na deset mesta. Poleće sa teheranskog aerodroma i sleće na aerodrom *Šarl de Gol* u Parizu. Tu treba da siđe i promeni avion.

Ona se još više zbunjuje. Gleda me s nevericom. Ne može da shvati značenje mojih reči. Švedska je jedino mesto za koje je čula i koje je zapamtila.

„Gospođa draga“, kaže, „već je tri dana kako putujem. Iz Jazda sam autobusom došla u Teheran. Autobus se pokvario. Pukla je guma. Vozač je izgubio kontrolu i autobus je skrenuo na jednu stranu i udario jednog starca. Jadnik je izgubio život. Ukratko, noć smo proveli u pustinji, pored puta. Do jutra su me grizle bube i komarci. Mislila sam da ću da umrem tu na putu. Imam hiljadu i jednu bolest, imam više od osamdeset godina, ali mi radost da ću videti svoje sinove daje snagu. Ova torba koju vidite puna je pirinča i nara. Ponela sam i nekoliko flaša koncentrisanog soka od nara. Kakav je to

sok! Iz našeg je sela i zato me svi zovu mama Nar", i glasno se nasmeja. Kopa po torbi i izvlači dva velika crvena nara.

„Uzmite jedan.”

Tresem glavom. Ona počinje da stiska nar da ga omekša. Ja zurim u prozirnu kožu voća koje se isteže kao balon i izgleda da u svakom trenutku može da pukne.

„Ne, ne, ne želim”, kažem. „Molim Vas, nemojte više da ga stiskate.” I povlačim se od nje. Moj islamski prekrivač je beo.

„Ne brini, gospođo draga”, kaže ona. „Ovo nije bilo kakav nar, to je nar ljubavi.” I svojim snažnim prstima nastavlja da gnječi tvrde delove voća.

„Porasla sam ispod drveta nara”, kaže ona. „Nisam zapamtila ni oca ni majku, umesto majčinog mleka dobila sam sok od nara. Povukla bih granu nadole, stisnula nar i posisala sok. Mislila sam da je to bila dojka moje majke. Ljudi bi govorili: ‘Anarak’¹, ovo drvo je tvoja majka, to je drvo ljubavi. Pored njega je bio platan (čenar), i rekli su: ‘Ovo je tvoj otac.’ Tako sam dobila oca i majku. Jednog dana sam otišla da izvadim ličnu kartu i čovek u kancelariji je rekao: ‘Kako se zoveš?’ Rekla sam: ‘Anarak.’ Rekao je: ‘Kako se zove tvoj otac?’ Rekla sam: ‘Čenarak.’² ‘Gubi se’, reče on. ‘Zar te je drvo rodilo?’ ‘Jeste’, rekla sam.”

Glas joj je nežan i oči joj se smeju. Okrugla je, debela i kratka. Noge joj vise u vazduhu i ne dopiru do poda kabine. Njeno lice podseća na sočan nar, spreman za ceđenje, sa crvenim obrazima i punim usnama. Ona je šarmantna i živahna starica. Stalno se okreće na svom sedištu i gura svoje male i mesnate noge napred-nazad.

Više nisam pospana.

Letimo već ceo sat. Služe doručak. Mama Nar je gladna i proždire hleb i džem.

„Gospođo draga”, kaže ona, „zar nisi gladna? Zašto ne jedeš?” S mojom dozvolom stavlja ispred sebe ostatke mog doručka i cmokće dok jede.

„Imaš li decu?”, pita.

Klimam glavom.

„Da li tvoja deca žive s tobom?”

„Da.”

„Blago si tebi”, kaže ona. „Veoma si srećna, dete je suština života. Nisam videla svoje sinove dvanaest godina. Nisam ni pomišljala da će moja deca, potomci mame Nara, jednog dana završiti u Evropi. Stariji nam je poslao pismo i u njemu je napisao: ‘Mama, svakodnevno obavljam molitvu, i borim se za moju zemlju.’ Ja sam mu napisala: ‘Sine, protiv koga se boriš?’ Odgovorio je: ‘Borim se protiv neprijatelja religije i moje zemlje.’”

„Mladi uopšte nije takav, on jednom godišnje šalje pismo i piše slatke stvari, piše: ‘Mama, dođi ovamo pa da idemo na igranku.’ On laže, kopile jedno! Ali me razveseljuje svojim lažima, a drugi misli samo na borbu, samo bi da otkida ljudske glave. ‘Šta si ti?’, pitala sam, ‘mesar, ubica?’ Rekao je: ‘Jednog dana konačno ću ubiti pukovnika Zamani.’ Moj jadni muž se udarao po glavi: ‘Idiot! Pukovnik Zamani je musliman, ima ženu i decu, to bi bio greh.’ Ali moj sin nastavlja u istom tonu: ‘Ubiću i tog i tog.’ Ali on laže, krupno laže.”

„Ženio se dvaput, oba puta Evropljankama. Njegova prva žena izgledala je kao mačka, sama vreća kostiju. Moj muž je pljunuo na sliku svoje snaje, pocepao je i bacio u toalet. Onda je stigla fotografija mlađeg sina, dečko je ofarbao kosu u plavo, izgledao je

1 Mali nar

2 Mali platan

Šakiba, *Prolece u Teheranu*

predivno, kao devojčica. Napisao je: 'Mama, ja plašem na evropsku muziku i pevam na venčanjima.'"

„Kako smo se osramotili', rekao je moj muž. 'Počupao je obrve i šminka se, to nije moj sin. Moji sinovi su mrtvi.' Toliko je patio i uzdisao da je na kraju umro."

„Onda sam pomislila: 'Život bez muža i sinova je pakao.' I legla sam ispod drveta nara čekajući da dođe anđeo smrti i uzme me. Odjednom je došlo do komešanja i začuli su se ljudi iz sela kako me zovu. Bio je to poštar, kao da i dalje čujem zvuk zvona na njegovom biciklu. Kako se glasno čulo 'cin-cilin'. Seoska deca su sedela na vrhu zida i pljeskala, a došao je i seoski starešina: 'Mama Nar', rekao je, 'pogodi šta je! Imaš pismo iz Evrope.' Starešina je uzeo pismo, otvorio ga i zadržao za sebe kovertu i marku. 'Ovo je zvanični dokument, treba da se zavede.'

„Pismo je bilo od mog mlađeg sina. Napisao je: 'Mama, dođi odmah ovamo, umirem da te vidim, bojim se da i ti ne umreš.' Njegove reči su me podmladile sto godina. Skočila sam na noge i rekla: 'Dragi moj, dala bih svoj život za tebe. Pa šta ako izgledaš kao žena? Ti si jabuka mojih očiju, bez obzira kako izgledaš. Ali gde je Švedska?', raspitivala sam se."

„Niko u našem selu nije znao gde se nalazi Švedska. Seoski starešina je rekao: 'Ne idi, umrećeš pre nego što stigneš tamo.' 'Ići ću ako čak i ako treba da idem peške', rekla sam. Ljudi rekoše: 'Moraš da pređeš sedam mora.' 'Preći ću sedam mora, Bog je sa mnom. Dečaci me čekaju', odgovorila sam. Moj stariji sin je srdit i plahovit čovek, po

čitav dan govori samo o osveti. Motivisan je politički. U vreme šahovog režima dva puta je bio zatvaran, ali nije naučio lekciju. I dalje govori da svi moraju da budu obešeni, da moraju da plate svojim životima. Rekla sam mu: 'Sine moj, oni su Božja stvorenja, isto kao ti i ja.' 'Ne', reče on, 'To je bogohuljenje, samo smo mi Božja stvorenja, ostali su neprijatelji naše vere i naše zemlje.' Jednog dana u naše selo došlo je nekoliko činovnika. Tražili su ga i on se sakrio u podrum pukovnika Zamanija, skrivao se četrdeset dana, a pukovnik mu je donosio hranu, sve dok jednog dana nije pobjegao u platinu i postao litalica."

"Nismo znali ništa o njemu tri godine, mislili smo da je mrtav. Žalili smo tri godine, svima smo rekli da je poginuo kao mučenik. Ljudi su nam izražavali saučešće i čestitali nam. Prodali smo i tepihe na kojima smo sedeli i dali novac u džamiju da se proslavi njegovo mučeništvo. Jednog dana, hvala Bogu, stigla nam je vest da je u Švedskoj. U početku smo mislili da je Švedska u nekim mestima u Iranu, neko selo na severu, u Kaspijskom regionu, a onda smo saznali da je na kraju sveta."

"U to vreme i mlađeg sina su uhvatile bubice: 'Ne idi', preklinjala sam ga. 'Ostani sa nama', molila sam, ali nije bilo koristi. Rekao je: 'Želim da odem negde drugde, u drugu zemlju.' Mladići su tvrdoglavi kao magarci, rade samo ono što žele i nikoga ne slušaju. Tako je i on otišao. Nekoliko godina bio je zaglavljen u Turskoj, dok mu njegov stariji brat nije sredio da ode u Švedsku."

"Gospođa draga, mnogo sam pričala i sigurno Vas je glava zbolela, nisam Vam dala da spavate, ali samo sam želela da vidite šta vam deca rade. Tokom proteklih deset godina razgovarala sam sa sinovima u mojoj glavi, kad sam bila budna i dok sam spavala. Plašila sam se da ću dobiti amneziju i zaboraviti ih. Moj muž bi rekao: 'Amnezija bi bila Božiji blagoslov. Voleo bih da možemo da prestanemo da ih volimo. Voleo bih da možemo da legnemo i tako umremo.' Ali ja sam se zaklela da neću umreti sve dok ne vidim svoje sinove. Svaki put kada obavljam molitvu, ja ih glasno dozivam. I tako sam nastavila da radim sve dok me me nisu čuli i poslali mi avionsku kartu."

"Došla sam u Teheran iz Jazda. Boravila sam kod brata gospođe Soheile, inženjera, on mi je pomogao i dovezao me na aerodrom. Ljudi su rekli da u Švedskoj nema patlidžana, pa sam sa sobom ponela nekoliko kilograma. Volela bih da i ti ideš u Švedsku. Večeras ću mojim dečacima da spremim gulaš sa patlidžanom, a zatim fesendžan, sa mesom i sosom od nara. Svake noći spremaću mojoj nevaljaljoj deci po jedno iransko jelo sve dok ne postanu nostalgичni za Jazdom. Gde je ta Švedska? Gospođa Soheila je rekla da se tamo voda smrzava odmah u ustima, a suze se u očima pretvaraju u komadiće slomljenog stakla i oslepljuju ljude. Rekla sam sebi: 'Bože, nadam se da moji sinovi nisu slepi.' Sam Bog zna šta su jeli za sve ovo vreme. Moj muž je rekao da jedu svinjetinu. 'Zato sada i izgledaju kao žene.'"

"Moj stariji sin je siledžija. On nije išćupao obrve, ali se toliko mrštio i toliko dugo je želeo da se osveti ovome i onome da je postao razrok. Čim stignem u Švedsku, zagrliću svog mlađeg sina i držati ga čvrsto na grudima. Spavaću u podnožju njegovog kreveta i staviću glavu na njegove noge. Kao dete je uvek hodao bos, a noge su mu mirisale na travu, i po celom telu imao je rane od kopriva. Sada ruke i stopala pere evropskim sapunom i ima strani miris."

"Kada se rodio moj stariji sin, mirisao je kao odrasli, a ne kao beba, znoj mu je imao miris odraslih. Moj muž je rekao: 'Ovaj dečak je zao, to mogu da kažem iz njegovog mirisa.' Rekla sam: 'To je Božija volja i mudrost. Ne mirišu svi na ruže, svi mi imamo

neki miris. Mačke i psi nemaju prijatan miris, ali u njima nema zla. Pilići smrde, ali oni su jedna nevina stvorenja.' Moj muž je rekao: 'Ovaj dečak ima truo mozak, smrad ne dolazi iz njegovih nogu, već iz glave.' Šta da kažem? Za mene, on miriše na ružinu vodicu. Ja ga volim i ne mogu da mu odolim. Medžnunu su rekli da njegova voljena Lejla izgleda kao šakal, a on je rekao: 'Oh, dao bih svoj život za njeno šakalasto lice.' Tako je kad se neko voli."

„Moj mlađi ima blagu ćud, igraće mi na evropsku muziku, a i ja ću plesati samo za njega. Da može sada da me vidi. Napisao je: 'Mama, ti odlično kuvaš. Otvorićemo iranski restoran. Obogatićemo se i nazvaćemo ga 'Restoran gospođe Nar i sina'."

Avion je upao u turbulenciju i počeo da se trza gore-dole. Mama Nar voli nagle pokrete. Pljeska rukama i ljulja svojim kratkim nogama.

Da li zna da visimo negde između neba i zemlje? Ako se avion sruši, da ćemo svi okončati u hiljade komada? Da naši životi vise o koncu?

„Gospođo draga, gde čovek može da ode da se olakša?"

Ne odgovaram joj. Telo mi je mlitavo i srce mi lupa. Brojim minute. Vreme je postalo jedan neprekidan trenutak, a moje noge, u bolnoj agoniji, traže čvrsto tlo.

Mama Nar je očajna. Otvara sigurnosni pojas i dopola ustaje. Francuska stjuardesa joj daje znak da sedne. Mama Nar stiska svoje debele butine.

„Sedite", kažem joj. „Čekajte. Pašćete."

Ona ne sluša. Žuri joj se. Kreće. Cipele su joj ispod sedišta. Tetura se.

Putnik koji sedi iza nje pritiče joj u pomoć. On je strpljiv mlad čovek. Hvata je za ruku i usmerava je napred. Avion upada u vazdušni džep i žena vrišti. Mama Nar prijanja za mladog čoveka jednom rukom, a drugom hvata glavu i ramena putnika koji sedi i smeje se. Francuska stjuardesa odustaje od iranskih putnika i prekide sa svojim prigovorima.

Kapci mi se sklapaju. Sinovi mame Nar tumaraju negde iza mojih očiju. Hladno im je i drhte.

„Momci", dozivam ih. „Da li je ovo mesto koje ste tražili?" Oni ne odgovaraju. Sneg pokriva njihovu crnu kosu. Odlaze u drugi grad, grad iza mora i planina. Topao i poznat grad. „Čekajte, dolazim s vama." Jecam. Voz ispušta zvižduk. Putnici vise sa njegovih vrata i prozora. I mama Nar je tu. „Gde idete?", pita. Niko ne zna.

Naglo kretanje aviona drma me iz sna. Iz daljine čujem mamu Nar. Uudara po vratima toaleta.

„Gospođo draga, pomози, gospođo draga!"

Stjuardesa je iscrpljena i neraspoložena. Ne pomera se. Putnik ustaje i mami Nar otvara vrata. Oprala je ruke i lice i voda joj kaplje s kraja šala.

„Kako mali prostor", kaže ona, „neka nas Bog sačuva od takvih mesta. Moraćete da me izvinite, ali kada je reč o toaletima, nigde nema boljih od naših."

Iznenadni pokreti aviona postepeno se smanjuju. Mogu lakše da dišem. Ali moje telo je mlitavo i ruke su mi slabe. Sklanjam čebe sa lica i ne otvaram oči dok se avion ne zaustavi.

Točkovi aviona tupo udaraju u zemlju, a mama Nar poskoči na svom sedištu. Ona vidi da su ostali putnici zauzeti skupljanjem svojih stvari i brzo otvara svoj sigurnosni pojas.

„Gospođo draga, jesmo li stigli?"

„Da."

„Jesmo li stigli u Švedsku?“

„Ne.“

„Pa gde smo?“

„U Parizu.“

Putnici su u žurbi. Oni stoje u hodniku, gurajući napred jedan drugog.

„Da li je Švedska sledeća stanica?“

Po ko zna koji put objašnjavam da mora da izađe, promeni avion i ode do svojih sinova. „O moj Bože“, kaže ona, „Ja sam nepismena, ne znam kako, ne razumem njihov jezik.“

„Pokažite im svoju kartu“, odgovaram, „oni će vas povesti.“

„Kome da pokažem kartu?“

„Ljudima iz *Air Fransa*.“

„Neću da siđem“, kaže, „neću ni da se mrdnem. Bojim se da će me ostaviti, možda se izgubim.“

„Dođite“, kažem, „pokazaću vam.“

„Gospođo draga“, preklinje, „Dala bih svoj život za tebe. Pođi sa mnom do Švedske.“

Iz njenih očiju izbijaju suze. Spušta glavu i priča sa sobom.

„Ustanite gospođo Nar“, kažem joj, „ne plašite se, nećete se izgubiti. Naći ću nekoga da Vam pomogne, nekoga boljeg od mene.“ Ona okleva. Ali ne može ništa drugo da učini. Prihvata.

„Veruj u Boga“, kaže, „možda me moji sinovi čekaju ovde.“

„Možda.“

Noge su joj otekle i ne mogu da uđu u cipele. Nosi ih pod mišicom i polazi. Jadikuje. Kolena su joj ukočena.

„Da nije zbog ovih dečaka“, kaže, „nikad ne bih ostavila dom. Naš Jazd je raj; zar nije žalosno? Revolucija je za gradske ljude, ona nema nikakve veze s nama. Sin Mašda Akbara postao je član Revolucionarne garde. On nije loš momak. Otišao je u grad. Rekla sam mojim dečacima da ostanu i pomognu mi u mojoj starosti, ali me nisu poslušali.“

Posada leta stoji na liniji na izlazu iz aviona. Mama Nar nešto govori francuskoj stjuardesi. Želi da je poljubi u obraze. Ali je suviše niska. Francuska stjuardesa se smeje i rukuje.

Ispred nas je dugačak hodnik.

„Je li Švedska mnogo daleko odavde?“, pita.

Uzimam od nje njen ručni prtljag. Suviše je težak za mene. Vraćam joj ga.

„Gledajte“, kažem, „sada morate da idete tamo, a ja idem na drugu stranu. Naši putevi se ovde razilaze. Pokažite kartu onim dvema gospođama“, i pokazujem na dve stjuardese, „i zamolite ih da Vam pomognu.“

Gleda me zbunjeno. Nije očekivala ovako naglo razdvajanje. Hvata me za kraj kaputa.

„Mama Nar“, kažem joj, „želim Vam bezbedno putovanje. Sačuvajte jedan tanjir vašeg gulaša od patlidžana i pirinča za mene.“

„Kako ću da se sporazumem s njima“, pita, „kad ne znam njihov jezik“.

„Pokažite im vašu kartu.“

„Šta treba da im kažem?“

„Recite ‘Švedska’.“

„Švedska, Švedska“, ponavlja i zuri u kartu.

„Gospođo draga!“, doziva.

Polazim i ne osvrćem se za sobom. Let je bio dugačak i iscrpljujuć. Drago mi je da koračam po čvrstom tlu i da se od onog prokletog truckanja u vazduhu više neću bacati gore-dole. Iranski putnici su u žurbi i pokušavaju da preteknu jedan drugog. Trče. Negde u dubini, još uvek sam zaokupljena mamom Nar. Da li je otišla ili nije?

Većina putnika je stigla na šalter za pasošku kontrolu ispred mene. Kolona je duga. Leva strana je za Evropljane. Desna strana je za strance. Arapi, Iranci, Afrikanci, Orientalci, Avganistanci i tako dalje. Neko me tapše po ramenu. To je čovek koga ne znam.

„Izvinite“, kaže, „stara gospođa koja je sedela pored vas sedi na podu, ne može da hoda. Traži vas.“

„Ima li neko drugi da joj pomogne? Ja žurim.“

„Ona traži vas. Ne govori francuski ili engleski jezik. Plaši se stranaca.“

O, Bože! Vraćam se i gledam na kraj hodnika. Vidim mamu Nar samu na istom mestu gde smo se razdvojili, kako sedi na podu i čvrsto drži svoj ručni prtljag. Putnici u žurbi prolaze pored nje.

Primećuje me iz daljine i radosno vrišti. Lice joj je ozareno. Idući ka meni puži na sve četiri.

„Gospođo draga, oprosti mi, dala bih svoj život za tebe, ali noge su mi se skroz ukočile i ne mogu da hodam. Nekoliko puta ljudima koji su prolazili rekla sam: ‘Švedska, Švedska’, ali niko nije obratio pažnju.“

Prolazi žena u invalidskim kolicima. Mama Nar je gleda sa zavišću.

„Gospođo draga, nađi mi ovakva kolica.“

„U redu, u redu. Sedite ovde, dok se ne vratim.“

Cepidlačim sa osobljem *Air Fransa*. Molim ih. Nema vajde. Sva invalidski kolica unapred su rezervisana. Mora da se podnese zahtev i sačeka nekoliko dana.

„Ova žena“, objašnjavam, „dolazi iz sela u Iranu (besmisleno objašnjenje), noge su joj skroz ukočene i ne može da hoda.“

Oni saosećaju, ali postoje pravila i propisi i moraju se poštovati. Trebalo je da unapred tražimo invalidska kolica. Ne postoji drugi način.

Šta da radim? Da je ostavim samu i odem? Ne, ne mogu. To ne mogu da dozvolim sebi. Primećujem kolica za prtljag. Kolica sa otvorenim prednjim i bočnim stranama. Može da se sedne u njih. Savršena su. Žurim. Usred hodnika mama Nar sedi široko rastavljenih nogu i drži cipele. Ljudi ravnodušno prolaze. Stavljam njenu ručnu torbu u kolica i pitam se šta da radim s njom. Prednji i bočni deo kolica su otvoreni.

„Ustanite, mama Nar“, kažem joj. „Dodite i sedite ispred ovih kolica.“

„O, ne, gospođo draga“, kaže ona i s čuđenjem zuri u mene. Ne može da poveruje. Smeje se.

„Prestanite da mi gospo...! Hajde, ustanite i popnite se.“

„O, Ali pomozi mi!“, preko volje prihvata. Stidi se. Gleda ljude oko sebe.

„U ova kolica?“, pita.

„Da, ustanite. I ja imam posla, kasnim.“

Lice joj se zajapurilo i hvata je panika. Iz očiju joj izbijaju suze.

„To je sramota“, kaže. „Smejaće mi se ljudi.“

„Draga mama, ovde vas niko ne zna. Ovde na Zapadu ništa nije sramota. Hajde, polazite.“ Bole je noge. Pomažem joj. Ona ječi. Bori se da ustane, pada, ustaje do pola i, konačno, rukama pritiskajući kolena uspeva da se leđima podigne na kolica.

„Sada sedite!“, kažem i guram je nadole za ramena.

Nasrin Dastan, Mrtva priroda

Ona izgovara: „O, gospođo draga“, i spušta se. Teška je. Kolica se klata u stranu i silovitu udaraju u zid. Prolaznici gledaju i smeju se. Mama Nar pokriva lice labavim krajem šala.

Upravljanje kolicima, sa svim njihovim teretom, nije lako. Okrećemo se i klatimo tamo-amo. Mama Nar pomaže tako što se odgurkuje petama i tako gura kolica napred. Prolaznik mi pritrčava u pomoć. Zajedno držimo ručicu kolica i guramo mamu Nar napred.

„O sinovi moji“, kaže ona, „Da sada možete da me vidite!“

Uzimam njenu kartu. Gledam je. Geteborg. Moje poznavanje geografije je ograničeno. Shvatam da je Geteborg grad u Švedskoj. Gde u Švedskoj, ne znam. Tamo su sinovi koji čekaju svoju majku. Pitam aerodromsko osoblje za uputstva. Mora da ide na terminal B. To je na drugom kraju aerodroma. To je dobrih deset minuta vožnje autobusom.

Mama Nar se podiže i sluša. Oči su joj se zalepile za moje lice. Do autobuske stanice je dug put.

I dalje držim kartu. Pažljivo je čitam. Avion za Geteborg poleće za sat vremena. Nema još mnogo vremena. Poslednjim atomima snage guram kolica s mamom Nar koja sedi u njima, i izgleda kao veliki svežanj posteljine. Stižemo do kraja hodnika i okrećemo se. Ispred nas su pokretne stepenice. Zastajem zbunjena, ne znajući šta da radim.

Mama Nar je preneražena prizorom pokretnih stepenica.

„O, gospođo draga“, kaže, „ove stepenice se kreću, ja ne idem. Treba da nađemo drugi put. Idemo tuda, tamo imaju normalne stepenice, kao i naše. Ja ovuda ne idem, pašću i umreću.“

„Oh, prestanite da se plašite“, kažem joj. „Budite mirni, inače ću vas ostaviti ovde i otići.“ Umorna sam i nestrpljiva.

„Mama, zašto za ime Boga idete u Švedsku? Bićete nesrećni tamo, umrećete od žalosti.“ Ljuta sam i ne znam koga da krivim.

„Poneću vašu torbu“, kažem. „Sklonite kolica. Hajdete sada.“

Uzimam je pod mišku i pomažem da ustane. Ona jeca. Ne može da ispravi kolena. Sklanja kolica i naslanja se na zid. Uzimam njenu torbu i idemo niz stepenice. Gleda me odozgo. Drži se zida i užasnuto zuri u mene i pokretne stepenice. Jednom ili dva puta skuplja hrabrost da napravi nekoliko koraka napred. Podiže jednu nogu i potom zavrti glavom i odustaje u panici. Siguran sam da će se srušiti sa vrha pokretnih stepenica.

„Gospođo Nar“, kažem joj, „sedite na prvi stepenik i siđite u sedećem položaju.“

„O, gospođo draga“, kaže, „O, moj Bože, šta da radim? Ja ne mogu to. Sinovi su rekli da je Švedska odmah izvan gradskih kapija. Rekli su da se tamo stiže lakše nego u Mašhad. Rekli su da samo sednem u avion i odmah sam tamo.“

Dok pokušavam da nađem rešenje primećujem dva visoka Šveđanina koji žele da siđu niz pokretne stepenice, ali im je mama Nar zakrčila put. Kažu joj nešto što ona ne razume, i govore mi nešto na švedskom, što ja ne razumem. Nežno je guraju u stranu, ali i dalje ne mogu da prođu. Razmenjuju nekoliko reči. Pokazuju na mene, i pre nego što stignem da objasnim, vidim kako ih zgrabe mamu Nar za ruke i podižu je. Ona vrišti. To je golica. Smeje se. Uvija se i okreće i ispušta crne cipele sa malim metalnim mašnjama koje su joj bile pod mišicom. Maše svojim kratkim debelim nogama po vazduhu držeći se za dva zapadna gospodina. Teška je, nije lako držati je. Na trenutak se uplašim da će svo troje pasti niz stepenice i zatvaram oči. Ali oni je spuštaju sigurno i smejući se stavljaju staru damu na pod. Njoj treba neko vreme da uhvati dah. Niz lice joj se spuštaju kapljice znoja. Marama joj je iskrivljena i iz nje vire čuperci kose, napola sede, a napola ofarbane crvenom kanom.

„Seoski starešina je rekao: ‘Mama Nar’“, kaže ona, „‘moraćeš da pređeš sedam planina i sedam mora’, ali nije znao da ću morati da se vozim u kolicima i da će me na leđima nositi stranci.“

Kolica su i dalje na vrhu stepenica. Šepamo zajedno prema izlazu. Nosač stoji besposleno i gleda nas. Zovem ga. U zamenu za naknadu, on prihvata da prati mamu Nar do autobusa. „Terminal B“, objašnjavam. Zna.

„Gospođo Nar“, kažem joj, „treba da se razdvojimo. Ovaj gospodin će vas odvesti do autobusa i reći vozaču gde treba da siđete. Ne brinite, ovo su dobri ljudi.“

„A šta je s tobom?“, pita.

„Ja idem svojim putem.“

„Gospođo draga!“

„Idite i neka Vam je sa srećom.“

Niz obraze joj klize suze. Uzima me za ruku i ljubi je tri ili četiri puta. Otvara ručnu torbu i iz nje vadi nar i daje mi ga.

Nar ljubavi.

„Želela bih“, kaže ona, „da ste i Vi išli u Švedsku. Svi bi bili zajedno. Mogli biste da probate moja jela. Moja oba sina su jako ljubazna, ne biste verovali kako su dobri i mili. Kunem se u svetu Meku da govorim istinu.“ I želi da pokaže prema Meki, ali ne zna u kojem je pravcu.

„Dobro“, kažem, „drugi put.“

„Nema ništa od toga drugi put“, kaže ona. „Moj dan je danas-sutra.“

Nosač je čeka. On je ljubazni Afrikanac. Mama Nar ga gleda. Zatim mu daje svoju ručnu torbu. Daje mu svoju ruku i odmiče sporim odmerenim koracima, kao mrav. Naposljetku se okreće i gleda me najlepšim očima u svetu.

Ja držim njen nar.

Moram da pronađem svoj prtljag. Prošao je jedan sat. Moji saputnici su već otišli. Moji koferi su zaključani u skladištu. Nedostatak sna, iscrpljenost i glad učinili su me nespokojnom.

Službenik Air Fransa telefonira nekome. Kaže mi da moram da sačekam nekoliko minuta. Nekoliko minuta se pretvara u pola sata. A onda u sat vremena. I večnost. Sedim tamo čekajući.

Razmišljam o gospođi Nar. Govorim sebi kako je ona već stigla i da je zauzeta kuvanjem. Njeni sinovi će joj kupiti novu odeću, i njenu preveliku i tešku maramu zamijeniti novim velom od fine tkanine. Odvešće je da vidi ulice, gradski trg, filmove, obalu mora, zoološki vrt.

Večeras, posle deset godina, staviće glavu na smrdljive noge svog starijeg sina, i spavati blaženim snom. Blaženije nego ikada pre.

* * *

Sreda je popodne. Vratila sam se pre tri dana. Uzimam da raspakujem svoj kofer. Odlazem svoj islamski prekrivač u stranu da ga odnesem na hemijsko čišćenje. Praznim džepove. Dva računa od sto tomara, paket žvakaćih guma, presavijeno parče papira, satar priznanica iz hemijskog čišćenja, priznanica iz banke i avio karta.

Avio karta?

Čitam: Teheran–Pariz–Geteborg. Nedelja, 29. septembar. Nedelja, 29. septembar.

Pariz–Geteborg.

Anar-Banu Čenari.

Geteborg.

Nedelja, 29. septembar.

Preneražena sam, zbunjena. To je nemoguće. Gospođa Nar je otišla. Ušla je u avion. Sopstvenim očima sam videla. Stavljam kartu na sto. Licem na dole. Ne želim da je vidim. Ne želim da razmišljam o tome. U ustima osećam gorčinu. Stomak mi se uvija od muke. Oči su zalepljene za prokletu kartu.

„Nestalna gospođo“, rekla sam joj, „Proverite da li imate sve.“

Proverila je. I čvrsto je držala svoju ručnu torbu naslonjenu o grudi. Držala je pasoš.

Ali šta je s njenom kartom? Bila je kod mene. Mora da sam je stavila u džep i mora da sam je zaboravila. Budalasta kakva jesam. Smetenjak. Moram da je nađem. Ali kako? Gde? Potpuno sam zbunjena i ne mogu jasno da razmišljam.

Oh, volela bih da joj nisam pomogla. Volela bih da joj nisam pritrčala. Volela bih da je sreća nekog drugog.

Oh, ne znam. Ja sam kriva. Njeni sinovi su krivi. Kriv je prokleti poštar koji joj je uručio pismo njenog sina. Idem u Švedsku. Idem u Geteborg. Idem u Jazd. Naći ću je.

„Samo želim da vidim svoje sinove“, rekla je. „Želim da ih držim u rukama, poljubim ih sto puta. A onda da položim glavu na zemlju i srećno umrem.“

Zovem *Air Frans*. Linija je zauzeta. Pozivam ponovo, i opet, i opet. Isti znak da je zauzeto. Bip, bip, bipbip... Halo, halo, halo... Zvonjenje se završava, niko ne odgovara.

Muzika iz konzerve. I glas automatske sekretarice: „Molim vas sačekajte, neko će uskoro da vas pozove.“ Uskoro znači životni vek. Večnost. Srce hoće da mi iskoči iz grudi. Prekidam vezu.

Pozivam aerodrom. Ovaj put neko odgovara. Tražim listu putnika na letu Pariz–Getenborg od 29. septembra, s poslaskom u 13.00 časova. Tišina. Najduža tišina na svetu. Deset minuta. Možda su me isključili? „Halo!“, vičem u slušalicu. „Haloooo!“ Neko odgovara. Nemaju spisak. A i da imaju, ne bi mi ga dali. Katastrofa. Molim i kumim. Kažem da je nestala stara Iranka po imenu Anar-Banu Čenari. „Imam njenu kartu. Putovala je u Geteborg, u Švedskoj, iz Teherana.“ Veza nastavlja da se prekida. Sada je na vezi neko drugi. Počinjem ispočetka. Objašnjavam. Na spisku putnika nema nikoga s tim imenom.

Pozivam ambasadu Islamske Republike Iran u Parizu. Obećavaju da će pomoći. Istražiće. Ali ambasada je zatvorena tri dana. Pozivam iransku ambasadu u Švedskoj. Kažu: „Ne, nijedna takva gospođa nije nas kontaktirala.“ Zovem prijatelja u Stokholmu i molim ga da sazna da li dva mladića po imenu Čenari ili Anari žive u Geteborgu. Dva mladića iz Jazda, jedan sa dugom ofarbanom kosom koji je pevač, a drugi sa tamnim očima i tamnom kosom, plahovit i ljut.

I čekam. Možda će se gospođa Nar setiti da pronade moj broj preko telefonskog imenika Pariza. Ali kako? Na kom jeziku?

Petak, subota, nedelja, ponedeljak, utorak.

Sledeća nedelja.

Sledeći mesec.

A onda.

Stavila sam nar na noćni stočić. Nar ljubavi, sećaš se? Hiljadu puta sam se pitala gde je ona? Šta li radi? Može se pomisliti hiljadu stvari. Dobrih ili loših. Danas je jedan od onih blistavih i bezbrižnih dana, jedan od retkih dana kada iza prozora cvrkuću nevidljive ptice, a zlovoljni i natmureni komšija prolazi veselo zviždući. Domar se uspravio sa desne strane svog kreveta i ljubazno pozdravlja starog poštaru. Srećno ćaskanje ptica i neočekivanu vedrinu neba shvatam kao dobar znak i kažem sebi da gospođa Nar sada udobno sedi pored svojih sinova. Pripremila je *fesendžan* sa piletinom i sokom od nara i dobro odmorila od dugog putovanja.

Kažem sebi da ću se jednog dana, jednog dobrog i srećnog dana, vratiti i kupiti kuću ili malu baštu s pogledom na planine i okrenutu prema suncu. Posadiću seme nara dobre gospođe i komšijama poklanjati njegove plodove. Oni koji okuse nar ljubavi znaće da su braća i sestre, a kada im se oči susretnu, njihova srca će ispuniti radost, a njihove uznemirene duše će pronaći trenutni mir, i sve to biće moguće zahvaljujući stogodišnjoj gospođi Nar koja spava pod svojim stablom nara, tako mirno da niko nema srce da je probudi. Njen mlađi sin je za nju komponovao umilnu pesmu u kojoj pevaju veseli prodavci nara. Stariji sin je otac dve tamnooke i punačke devojčice koje liče na svoju baku i zaboravio je na osvetu.

Evropska nevesta je srećna. Uveče, pre odlaska na spavanje, kao neku čudesnu molitvu ponavlja reč *ašl*¹, i onda čvrsto spava.

I sa sigurnošću znam da gde god da bude, spava ili se probudi, gospođa Nar misli na svoje dugačko putovanje, na pričvršćivanje pojasa, na golicanje, vožnju u kolicima za prtljag, nošenje od strane tuđinaca, gubljenje avio-karte i na mene.

¹ Naziv za iransku čorbu.

Farahnak Kašizade, bez naslova

Ponekad mi dođe u snove, a njen glas čujem iz daljine.

„Gospođo draga“, kaže, „dobila sam pismo od mojih sinova. I u Americi se osećaju usamljeno i napušteno. Ponovo razmišljaju o tome da se presele na drugo mesto. Gde ovaj put?“

„Gospođo Nar“, kažem joj, „ne brinite, ima mnogo takvih ljudi koji se osećaju strancima gde god da odu. Nigde nemaju spokoj i mir. Videćete da su se jednog dana Vaši sinovi vratili. Srećni su. Leže u hladu stabla nara i dremaju. I onda ih ponovo spopadnu oni njihovi žmarci. Ponovo prelaze planine i pustinje. Ali dobro, odlazak i povratak je jedan način življenja.“

„Šta ne valja s našim Jazdom?“, pita ona.

„Gospođo Nar, idite na spavanje“, kažem joj. „Pustite me da i ja odspavam.“

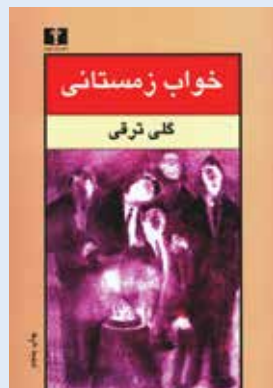
Ona se ućuti. Razgovara sa sobom, sa svojim sinovima. Više ne mogu da je čujem, a njena nejasna i maglovita slika, poput starog platna, lagano se udaljava u zamršenim hodnicima sna.

*Preveo s persijskog
Aleksandar Dragović*

GOLI TARAKI (1939), autor romana i kratkih priča, filmski scenarista, jedna od najznačajnijih iranskih savremenih spisateljica druge generacije. Obrazovala se na Zapadu gde je diplomirala filozofiju. Njene najznačajnije priče su: „Bozorg banuji ruhe man“ [Velika dama moje duše; u prevodu na francuski jezik proglašena je za najbolju priču u Francuskoj 1985. godine], „Utohus-e Šemiran“ [Autobus za Šemiran,

1990], „Khanei dar aseman“ [Kuća na nebu]. Prve priče karakterišu ličnosti koje su bolesne, očajne, inferiorne, izolovane i usamljene, uplašene od svega, zbog čega su frustrirane i nemaju bilo kakve kontakte sa svojom sredinom i većinu ljudi oko sebe smatraju glupim i površnim. U nekim od svojih poslednjih priča sve više piše o iranskim migrantima i njihovim problemima. Zbirke priča: „Man Ham Che Gevera Hastam“ [I ja sam Če Gevera, 1969], „Khatere-haje parakande“ [Razbačana sećanja, 1994], „Adat-haje gharib aghaye Alef“ [Čudne navike gospodina Alefa], „Đaji digar“ [Neko drugo mesto, 2001], „Forsat-e dobare“ [Ponovna prilika, 2014]; romani: „Khab-e zemestani“ [Zimski san, 1973], „E'tefagh“ [Do- gađaj, 2014].

Masume je ridala prateći majku u stopu od ostave do sobe i od sobe do dvorišta. Htela je da odveže majčin zavežljaj, skine joj maramu i kaže joj da zauvek može da ostane u ovoj kući. Da joj kaže: „Ovo je tvoj dom. Moja je obaveza da ti budem podrška i pod stare dane.” Želela je da joj kaže: „Staraću se o tebi do poslednjeg daha, nemoj da se brineš.” I još da joj kaže... Masume je sedela na ulazu i gledala u nebo, ne želeći da se spusti preko zida.

Do nje je dopirao bat majčinih koraka, koja se vukla uz stepenice. Pela se, a zatim spuštala, zastajkujući da bi došla do daha, a zatim bi ponovo krenula, kao da je nešto izgubila.

Verovatno ni šest meseci nije prošlo. Masume je otišla kući svog brata da dovede majku. Majka je mirno i strpljivo spakovala svoje stvari. Pela se i silazila niz stepenice. Prebledela Masume je čekala ispred kuće. Nožem da je ubodeš ni kap krvi se ne bi prolila. Od komšija je čula da ju je Parvane nekoliko puta izbacivala iz kuće. Komšije su je odvele svojoj kući. Mislila je da majka još uvek nije klonula i da izgleda otmeno, te da je bila uzdržana prema komšijama. Uvek je govorila da otmen čovek ne sme prema svakom da bude otvoren.

Majka se tada isto tako pela i silazila niz stepenice, a Masume je stajala pored vrata. Parvane je otišla u sobu i odatle se nije promaljala. Tog dana Masume je urlala: „Pljujem ja na ponos svog brata! Da je muško ne bi njegova majka klečala pred jednom vešticom, koja ne zna za boga, kao što si ti. Kakvu jadnicu je oženio!”

Kazala je bratu i snaji sve što joj je bilo na duši. Zatim su tako jako zalupili vrata da je zadrhtala. Kasnije je u kupatilu videla modrice na telu svoje majke. Starica je mrmrljala: „Loša vremena su došla.” Masume je tri meseca bila u svađi sa snagom i nije kročila u bratovu kuću. Ali na proslavi povodom predstojećeg snajinog porođaja pogledi su im se sreli. Isprva su se jedva pozdravili, a do popodneva je sve bilo zaboravljeno.

Sada je majka ponovo odlazila u tu kuću. Masume nije imala drugog rešenja. Srce joj je obuzela tuga. Znala je da majka više ne može tamo da ostane. Iste večeri kada ju dovela, videla je da joj je muž namrgođen. Strepela je od onoga što može da se desi. Spremila je omiljeno jelo svog muža. Kao i obično, donela mu je peškir. Sipala mu je čaj i okačila odeću na čiviluk. Pod noge mu je prostrla ćebence i otišla da zgotovi večeru. Ovo sve je radila sa takvom poniznošću da je čovek postao još tvrdoglaviji. Muž joj je bio loše volje, pa postupci Masume nisu ostavili nikakav utisak na njega. Majka joj je sedela u uglu sobe i rukama hranila unuke kolačima. Muž je krajičkom oka posmatrao njene umrljane prste. Masume je znala da joj se muž neće smiriti dok ne istera svoje. Pomislila je da će ponavljanje molitve „Aman johib”¹ pet puta zapušiti usta njenog muža.

1 „Aman johib” – molitva iz Kurana, koja se izgovara u želji da Bog umilostivi nasilnika.

„Daj Bože da sve bude dobro. Bože, učini nešto i obuzdaj njegov gnev.”

Počela je da se moli. Triput se pomolila, a kada je počela i četvrti put iz Ahmadove šake iskliznu čaša sa vodom. Masume je videla potočić vode kako klizi ka tanjiru njenog muža. Muškarac je podigao ruku i jako udario Ahmada po ruci. Ahmad je vrisnuo. Masume je pogledala u majku. Ahmad joj je bio kao zenica oka. Masume se uplašila da će se njena majka umešati. Majka je ustala, uzela Ahmada za ruku i odvušla ga do sofre.

„Dete ne treba da ljuti svog oca nestašlucima. Ustani i jedi za sofrom. Ako nećeš, večeras nema ništa od priče pre spavanja.”

Ahmad mrzovoljno sede pored svoje bake. Baka ponovo napuni čašu vodom i pruži mu je.

„Drži čvrsto da ti ne ispadne. Đavo zaposedne svakog ko se izmotava za stolom.”

Muž ni reč nije rekao, već je samo počeo da jede. On nije bio loš čovek, ali, kada bi pobesneo, pretukao bi Masume ili decu. Nakon toga bi se pokajao i čuteći bi se šćucurio u ćošku. Sutradan bi se vratio kući noseći gajbe sa voćem. Ali, otkako se starica doselila njegov bes je postao još jači. Razlog za batine više nisu bili ni bes, ni umor, niti nestašluci deteta. Bez ikakvog izgovora je tukao decu. Ako bi mu Masume prišla i ona bi dobila batine. Kao da je želeo da napakosti njenoj majci. Kao da je želeo da joj poruči: „Sve si upropastila otkako si nam kročila u kuću”.

Kad bi bio smireniji kritikovao je ono što radi. Sinoć je posle rasprave skočio: „Zašto nam se ona meša u život? Znam ja i sam kako da vaspitavam svoje dete. Toliko ih je razmazila da ništa ne može da im se kaže. Ne može ništa da im se zabrani. Ne želim da sutra Ahmad postane nezgrapan. Da je ona znala kako se deca vaspitavaju ne bi sada njen sin maltretirao svoju ženu.”

Masume je sa mužem otišla u njihovu sobu gde je on nastavio da viče. Masume je briznula u plač i jecala ispod jorgana kojeg je navukla preko glave. Muž je zapalio cigaretu i hodao po sobi grdeći njenog brata i majku: „Jesam li ja ubica? Njen sin može volu rep da iščupa i ni prstom nije mrdnuo, a ja sada treba da se brinem o njegovoj majci.”

Masume mu je odgovorila: „Dobro, i ja sam joj kćerka. Godinama se brinuo o njoj. Sad je na nas red.”

Muž je urlao.

„Kad si se udala za mene nisi mi rekla da dovodiš i starog psa sa sobom. Nije li tako bilo, a?”

Suze su se slivale niz Masumino lice.

„Nije to stari pas, to je moja majka. Nemoj tako, za ime Boga.”

„Ona je majka onog lenjivca i raspikuće. Ona je njegova obaveza, a ne moja. To je čovek koji je svoju majku, bez igde ičega, izbacio na ulicu i nama je natovarao na vrat.”

„Nije moj brat kriv. Znaš i sam da je sve to zakuvala ona njegova okrutna žena.”

„Šta to ima veze? Otkako je ovde vreme prolazi, a on ni jednom da dođe da vidi da li mu je majka živa. Tada će ova baba više ceniti njegovu nezahvalnost.”

„On je stariji. Nisam imala više od šesnaest godina kada sam napustila kuću. Ceo svoj život je provela sa njim.”

„A sada mi je doveo ovu senilnu ženu. Pa kad joj je toliko drag neka ide kod njega, pa da je sutra taj njen dragi sin pripremi za ukop kad umre. Nezahvalna baba, moj hleb jede, a njemu drži stranu.”

Masume pade pred muževe noge.

Flora Milanizade, bez naslova

Morteza Katuzijan, Starica

Kada je nakon jutarnjeg ezana Masume ustala da se pomoli videla je svoju majku kako sedi glave oslonjene na koleno. Kao da cele noći nije spavala. Masume je pretpostavila da je čula ceo razgovor. Znala je da, nakon sinočnjeg incidenta, majka više neće sedeti za sofrom pored svog zeta i da će mirno otići. Ujutru, kada je muž otišao, njena majka je obavljala svakodnevne poslove. Masume ju je posmatrala. Kao da se od sinoć još više pogurila, a lice da joj je bilo više izborano. Pogledi su im se sreli, ali im se putevi nisu ukrstili. Masume je bila zauzeta u kuhinji, ali joj je majka bila u mislima. Majka se pela i silazila niz stepenice. Svojim bolnim nogama koračala je do lavaboja da opere ruke. Zatim bi opet ustajala i išla do stepeništa. Znala je treba da ode i zato se vukla. Kao da je želela da joj Masume priđe i kaže da će se starati o njoj, ma šta da se desi. Naposljetku je otišla u jedan ugao dvorišta. Sedela je na suncu i raspletala pleteni-

ce svoje sede kose. Drveni češalj je kvasila vodom iz činije, koje je stajala pored njene ruke. Sunčeva svetlost joj se razlila po licu.

Masumin muž je rekao da će otići u prodavnicu njenog brata. Hteo je da majka bude spremna dok brat ne dođe. Ali, majka kao da nije ni pomišljala na odlazak. Niti je spakovala stvoje stvari, niti je zavezala svoj zavežljaj. Iz kuhinje je posmatrala tu vreću kostiju, sede kose i ruku iscrtanih kanom. Nakon smrti njenog oca majka je ceo svoj život posvetila gajenju njenog brata i nje.

„Kako se moja majka promenila. Mnogo se izmenila“, prođe joj kroz glavu.

Nije imala više strpljenja da ostane u kuhinji. Izašla je u dvorište i sela naspram nje.

„Majko.“

Starica je ustala i pogledala ćerku u oči dok je provlačila češalj kroz kosu. Masume je bila uznemirena. Ne, to više nije bila ona majka.

„Majko, htela sam da kažem...“

Glas joj se prekinuo. U istom trenutku ju je majka pogledala. Zatim je sklonila pogleda sa njenog lica i rekla:

„Moja Sepide je danima sama. Idem da je vidim još jednom.“

Masume je spustila glavu.

„Samo na neko vreme. Vratću se sama kad se smiri.“

Jecaji su postali glasniji. Majka je ponovo isplela jednu pletenicu od kose koju je očešljala, a drugu pletenicu nije dirala. Oko glave je obavila maramu. Ustala je i počela da sakuplja svoje stvari. Pokušavala je da ne gleda u Masume i da ne obraća pažnju na njenu uznemirenost. U maramu je uvezala novčanicu od deset tomana¹, koju joj je Masume dala, i rekla: „Parvane nije toliko loša devojka. Ako uveče operem sudove i ne ostavim ih za ujutru... Ček', da ne zaboravim, daj mi da ponesem onaj sirup za pluća. Noću kašljem pomalo. Kada kašljem onda Parvane...“

„Sirup je popijen“, reče Masume. „Sledeće nedelje ću doći da te vodim kod lekara. Možda će ti dati nešto bolje za pluća.“

„Jao ne, prošle godine mi je dao neki lek gorak kao otrov. Sve sam iz pluća iskašljala. Ni Parvane ga ne voli. Ovaj sirup je dobar. Kupi mi taj.“

„U redu, mama.“

Začulo se zvono na vratima. Bio je to Reza. Masume se pomerila sa ulaza kako bi brat ušao.

„Zdravo brate. Dobro došao. Uđi.“

„Pomagaj, sestro. Upravo sam se posvađao sa Parvane. Naljutila se i otišla kod svoje majke. Sepide je ostala kod mene. Smestio sam je kod komšija. Hajde razmisli. Ako bi majka ostala kod tebe još koju sedmicu mogao bih da odobrovoljim Parvane.“

„Brate, tako mi Fatime Zahre², da sam mogla starala bih se o njoj. Akbar je rekao da će podneti zahtev za razvod, ako zatekne majku kad se bude vratio. Znaš i sam kako je zadrž.“

„Kaži šta da činim? Jedno vreme sam se ja brinuo o njoj. Tvoj muž i ti niste uspeli ni šest meseci to da uradite.“

„Brate, ja ne mogu sama da odlučujem. Vodi je ili će Akbar da podivlja. Odgovorna sam za to. Ne brini se za Parvane. I ona će se jednog dana starati o svojoj majci.“

1 Toman (tur.) – nezvanična novčana jedinica u Iranu u vrednosti od deset riala. Prim. prev.

2 Fatima Zahra – kćerka poslanika Muhameda. Prim. prev.

Kamelija Sabahi, Baka

Brat sede na stepenište i više ne prozbori ni reč.

„Hajdemo u sobu. Nije dobro da tu sediš.”

„Ne, dobro mi je ovde. Hoću da idem. Sto muka me je spopalo. Otišao sam sa posla da bih bio ovde.”

Masume ode i vrati se sa činijom punom slatkiša. Ahmad i Marjam priđoše ujaku. On ih poljubi u obraz, uze kolač iz činije i zagriže ga.

„Ujko, došao si da odvedeš baku?”, upita ga Ahmad.

Sa vrata se začu majčin glas:

„Hvala Bogu! Dobro da si stigao. Već sam sam htela da krenem.”

„Zdravo majko. Spremila si se?”

„Zdravo da si, sunce moje, pojedi nešto. Zasladi se.”

„Gde žuriš sada? Molim te, pojedi nešto brate”, reče mu Masume.

Brat uze jedan kolač i ustade.

„Hajde, idemo majko.”

Majka sa mukom ustade. Gegala se na bolnim nogama. Masume je uhvatila pod mišku i prihvatila njen zavežljaj. Masume je stala na kapiji i gledala kako se udaljavaju niz sokak, sve dok više nije mogla da ih vidi.

„I na kraju nam nije završila priču o devojci mesečevog lica.”

Marjam uze dopola pojeđen kolač, prinese ga ustima, pa ga izvadi. Zatim pogleda u činiju sa kolačima i reče: „Da, valjda će neke druge noći.”

*Preveo s persijskog
Miloš Delić*

Uramljeni život

Ali Moazani

Tišina u učionici nije bila uobičajena. Okrenula se ka deci, gledajući ih ispitivačkim pogledom, i rekla im: „Čitajte!”

Deca su čitala naglas: „San.”

„San.”

„Koliko delova?”

„Jedan deo.”

„Podelite.”

Pokretima ruke ih je usmeravala: „San.”

Videla je da deca krišom gledaju u Tamanaija.

„Šta se tamo dešava? U šta gledaš, Hoseini?”, upitala je.

Hoseini očima pokaza na Tamanaija, koji je glavu spustio na sto.

„Sedi kako treba, Tamanai”, reče mu.

„On plače”, objasnio je Hoseini.

„Uznemiravao si ga?”

„Nisam. Samo je odjednom počeo da govori: ‘Uhu, uhu, uhu’”, odgovori Hoseini.

Deca počеше da se smeju. Osmehnula se.

„Tamanai, podigni glavu da vidim”, reče mu.

Tamanaijevo lice je bilo raskvašeno suzama. Nešto je držao u naručju.

„Šta se dogodilo? Šta ti je to?”

„Slika njegove majke”, odgovori Hoseini.

„Nisam tebe pitala. Stvarno? Daj da vidim.”

Uzela je ram. Na slici se videla Tamanijeva majka, ali kako nosi maramu. Kosa joj je padala do ramena. Oči su joj izgledale krupnije.

„Zašto si ovo doneo?”

„Umrla je.”

„Kad je umrla?”

„Moja mama.”

„Umr!a! Kada?”

„Sinoć”, odgovori je Tamanai. Pružio je ruku, uzeo ram i, jecajući, spustio lice na njega.

„Oooo, dođi ovamo.”

Uzela je Tamanaija za ruku i izvela pored stola, do sebe. Sela je na stolicu.

„Lepo mi objasni šta se dogodilo”, reče mu.

„Sinoć.”

„Ali, kako se to dogodilo?”

„U bolnici.”

„Do pre nekoliko dana joj nije bilo ništa. I ti si tamo bio?”

„Aha.”

„Ko je još bio tamo.”

„Tata.”

„Zašto si došao u školu?”

„Nikoga nije bilo kod kuće.”

„Gde ti je tata?”

„Otišao je da sahrani mamu.”

„O Bože! Zašto te nije ostavio kod nekoga?”

Pogledala je na sat. Za četvrt časa će se začuti zvono.

„Deco, večeras dvaput prepišite lekciju i rešite zadatke. Tamanai i ja idemo u kancelariju. Rusuli, stani ovde i ako neko bude pravio galamu pošalji ga u kancelariju”, rekla im je.

Uzela je Tamanaija za ruku. Izašli su u hodnik.

„Trebalo je da te ostavi kod nekog, kod neke tetke, strine. Sigurno imaš nekoga, a?”

„Aha.”

Privila ga je uz sebe.

„Gospođo, ako bih molio Boga, da li bi mi vratio mamu?”, upita Tamanai.

„Ne znam.”

Ugrizla se za usnu. Milovala je Tamanaija po kosi.

„Hoću svoju mamu”, zavapi Tamanai, glave prikovane uza zid, dok mu je srce udaralo u grudima. Savijao se i dizao.

„Ne sekiraj se. Dođi.”

Sišli su niz stepenice. Tamanai je skliznuo prema gelenderu. Sada je samo jecao. Ram slike nije odvajao od grudi. Ispred kancelarije je stajala gospođa Šams.

„Zašto si se mučila da dođeš, gospođo Soheili? Mogao je dežurni da ga dovede”, dobaci ona izdaleka.

„Tamanai i ja idemo u dvorište da se malo prošetamo. Majka mu je preminula.”

„Oh. Stvarno, Tamanai?”

Tamanai klimnu glavom.

„Uđite u kancelariju”, reče im gospođa Šams.

„Ne, idemo u dvorište. Pozovite njegovu kuću i vidite šta se tamo dešava. Tata ga je samog ostavio kući i otišao”, odgovorila je.

Nemo, samo mičući usnama, izgovori: „Behešte Zahra¹.”

Gospođa Šams klimnu glavom i reče: „Tamanai, znaš li svoj kućni broj telefona?”

„Jok.”

„Imate li telefon uopšte?”

Tamanai sklopi oči dajući potvrđan odgovor. Gospođa Šams ode u kancelariju.

„Trebalo bi da ga ima u njegovom kartonu”, začu se njen glas.

„Da li si doručkovao?”

„Jok.”

¹ Behešte Zahra – groblje u Teheranu. Prim. prev.

Šakiba, bez naslova

Šakiba, bez naslova

„Sačekaj.”

Ušla je u kancelariju. Gospođa Šejhi je vadila kartone iz kartoteke. Videvši je rekla je: „Bogami umreću.”

Uzela je torbu iz garderobera i rekla: „Nije ništa ni jeo.”

„To nije ništa u odnosu na to šta ga je snašlo”, odgovori gospođa Šams.

„Ime mu je Šapur?”, upita gospođa Šejhi.

„Da”, reče i iz torbe izvadi nešto malo hleba, sira i krastavaca. Gospođa Šejhi spusti karton na sto gospođe Šams i ode ka izlazu.

„Kako je Kami?”, upita gospođa Šams.

„Maltretira me, kao i uvek.”

Je l' zadovoljan obdaništem?”

„Više nego onim prethodnim. Trebalo je to videti.”

„Ovaj koja stoji ispred?”, promoli glavu gospođa Šejhi.

„Jeste.”

„Kako je samo lepo dete.”

„Ko mu beše majka? A, stalno dobijam signal da je zauzeto”, upita gospođa Šams i ponovo okrenu broj.

„Osećam se nemoćno.”

„Vala, imaš pravo. Na kraju, šta je ovaj svet?”, reče gospođa Šejhi.

„Javi mi kasnije šta si uradila.”

Izašla je iz kancelarije. Oslonjen na zid, Tamanai je posmatrao sliku svoje majke. Suze su mu se slivale.

„Mislim da je tvoj tata stigao kući. Telefon daje signal da je zauzet.”

Dade mu ono malo hrane. Pođeše u dvorište.

„Jedi”, ponudi ga i pomilova ga po čelu.

„Imaš i temperaturu.”

„Sada je uplašena tamo pod zemljom.”

„Jedi.”

Sa druge strane dvorišta nastavnik fizičkog je nešto govorio okupljenoj deci. Sunčeva svetlost je bila blaga. Tamanai je odlomio parče hleba i stavio ga u usta.

„Sada ne može ništa da jede tamo pod zemljom.”

„Ne misli na takve stvari.”

„Plaši se buba.”

„Mnogi ih se plaše.”

„Pod zemljom sve vrvi od buba.”

„Bube su u rupama.”

„Pod zemljom ima rupa, zar ne?”

„Aha.”

„Izvinite, ne mogu da jedem.”

„Ništa nisi pojeo.”

„Nisam gladan.”

Videvši Tamanaijeve suze priđe mu bliže.

„O čemu sve razmišljaš?”, upita ga i pređe mu rukom po glavi.

„Da se nisam uspavao ne bih dopustio da tata sahrani mamu.”

„Umrle treba sahraniti.”

„Pod zemljom ima i škorpija i zmija.”

„Tata će je čuvati.”

„Neće ostati pored nje.”

„Ostaće. I tvoj tata i tetke i ujaci. Svi. Toliko će ostati kraj nje da će se navići na to mesto i više se neće plašiti. Ne brini o tome.”

„Tata se svađao sa njom i govorio da se bube ne plaše.”

„Više se neće svađati.”

„Udarao se.”

„Ko?”

„Tata.”

„Zašto?”

„Zbog mame. Vikao je: ‘Soraja, Soraja!’”

„U bolnici?”

„Ne, u taksiju.”

„Aha, na putu do bolnice.”

„Ne, kad smo bili pored maminog uzglavlja. Mama mi je rekla: ‘Šapure, dušo, skloni ruku sa mog čela.’”

Morteza Katouzian, Portret

„Tvoj tata ima taksi?“

„Ne. On ima banku.“

„To znači da radi u banci.“

„On je vlasnik.“

„Banke?“

„Aha.“

„Aha.“

„Tata sada ide da nađe ženu.“

„A, otkud ti to znaš?“

„Tata je čekao da mama umre da bi otišao po neku ženu.“

„Ko ti je to rekao?“

„Mama.“

„Šalila se.“

„Mama nije dozvoljavala da tata puši. Nije ga puštala da izlazi sa prijateljima.“

„Hajde pregrizi nešto.“

„Tata mi je tiho govorio da joj kažem da hoću sestru. Mama mi je govorila da sam joj ja više nego dovoljan.“

„Nemaš maramicu?“

„Ja sam kriv što je ona umrla“, reče Tamanai i otrča ka ulazu u školu.

„Kuda ćeš, Tamanai? Stani.“

Tamanai stade. Izvuče ram i jasno se ukaza mamina slika. Spustila je ruku na Tamanaijevo rame. Svetlost se prelamala na staklu tako da je izgledalo da usne na slici žele da kažu: „Dušo.“

„Zašto trčiš?“

„Hoću da ostarim i da umrem.“

„Vidi, Tamanai, kada neko umre više ništa ne može da se uradi za njega.“

„Može li Bog?“

„Boga samo možemo da molimo da ga odvede u raj.“

„Mama mi je rekla da će umreti kad sklonim ruku sa njenog čela.“

„Dobro, ona je samo htela da joj ostaneš u sećanju. Kako da ti kažem? Tvoja ruka na njoj.“

„Da nisam sklonio ruku...“

„Ne, dušo, budi siguran da nije tvoja krivica.“

„Mamice.“

„Dušo.“

Privila ga je uza sebe. Mirisao je isto kao Kami. Sa razglasa se začuo glas gospođe Šams: „Gospođo Soheili, dođite. Sami, molim Vas.“

„Ostani ovde dok se ne vratim.“

„Dobro.“

„Nemoj da trčiš.“

„Jok.“

„Neka ovo bude kod tebe. Jedi. Budi siguran da bi tvojoj mami bilo drago.“

„Zar ona može da me vidi?“

„Ona može sve da vidi.”

„Da li vidi da plačem?”

„Naravno da vidi.”

Osmehnula se i poljubila Tamanaija u obraz. Otišla je. Popevši se uz stepenice osvrnula se da pogleda Tamanaija. Tada se okrete ka zidu i ugrize za usnu. Otrla je suze. Ispred kancelarije je stajala gospođa Šams.

„Ne plačite uzalud. Slagao nas je da mu je mama iznenada umrla”, reče ona.

„Šta kažeš?!”

„Razgovarala sam sa njegovom majkom.”

„Živa je?”

„Jeste. Sinoć je imala trovanje i odveli su je u ambulantu. Sin joj je bio pospan. Uđi. Otac joj je bio malo u ambulanti, malo u kući.”

Ugledavši je gospođa Šejhi se zaceni od smeha: „Ono derište se rugalo sa nama.”

Sela je na stolicu. Duboko je uzdahnula. Osmehnula se i rekla: „Oh.”

„Njegova majka je počela da plače. Rekla je da ne zna šta da radi sa svojim sinom”, reče gospođa Šams i pritisnu zvonice.

„Sada će tata doći po njega”, reče ona i izađe iz kancelarije.

„Kako izreka kaže: Sin jedinac ili postane glup ili poludi”, reče gospođa Šejhi.

„Sve je to do dece!”, reče i sede za sto. Uze telefon i okrenu broj, posmatrajući Tamanaija kroz prozor.

„Gospođa Rahmani? Dobar dan. Ovde gospođa Soheili. Hvala. Na mom trudu? U pravu ste. Imam jednu poruku u vezi sa Kamranom. Znam da ste mnogo zauzeti. Ne, molim Vas. Recite mu da ću mu kupiti avion. Zna on. Ne bih da Vas zadržavam više. U redu. Svakako. Hvala vam puno.”

Spustila je slušalicu. Osmehnula se i klimnula glavom. Nastavnici su ulazili jedan za drugim.

„Zdravo.”

„Zdravo.”

„Šta se desilo?”

„Šta ti je?”

„Ništa.”

„Kao da ti je neko umro.”

„Ma nije, ne pomerila se sa mesta.”

„Sačekajte da svi dođu, pa da vam ispričam šta se dogodilo”, reče im gospođa Šejhi.

Izašla je iz kancelarije i otišla u dvorište i sa stepenica dala znak Tamanaiju da priđe. Polako je došao. Ruke su mu bile u džepovima kaputa. Gledao je ispred svojih nogu. Ili bi apatično zverao unaokolo. Kao da je to bio nekoliko godina stariji Tamanai. Ili je izgledao tako ponosito, jer je mislio da ga majka posmatra i da će je Bog nagraditi, jer je on njen sin. Izvadio je ruke.

„Gospođa Šams je razgovarala preko telefona sa tvojom majkom. Majka ti je poručila da te mnogo voli.”

„Nije umrla?“

„Nije. Rekla je da ne bi mogla da ode na onaj svet zbog tolike divote koju joj ti pružaš na ovom svetu.“

„Aha.“

„Rekla je da će ti kupiti šta god poželiš i da će te odvesti kuda god budeš hteo.“

„Tako je rekla?“

„Naravno da je tako rekla. Idi sad da se igraš.“

„Izvinite, da li biste mogli da mi pričuvate ovaj ram?“

Preveo s persijskog

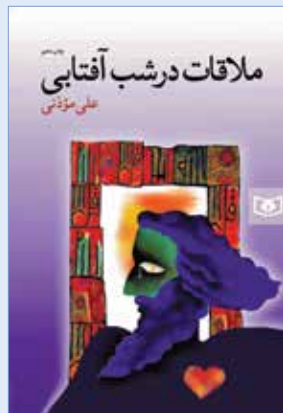
Miloš Delić

ALI MOAZANI (1958), je diplomirao scenske umetnosti, piše kratke i duge priče, romane i scenarija za film i pozorišne komade. Dela su mu prihvaćena ne samo od strane čitalaštva, već i od kritike, zbog čega spada u red pisaca sa velikim brojem nagrada. Romani „Molaqat dar šabe aftabi“ [Sastanak u sunčanoj noći] i „Zuhur“ [Ispoljavanje], osvojili su prestižne književne nagrade, „Knjiga godine“, 1997. i 1999. Roman „Ertebate irani“ [Iranska veza, 2011], pohvaljen je od strane

Asocijacije ruskih pisaca, dok je priča „Delaviztar az sabz“ [Prijatnije od zelenila], proglašena za najbolju priču u poslednje dve decenije. Zbirke: „Kolahi az gisuje man“ [Kapa od moje kose, 2007], „Delaviztar az sabz“ [Prijatnije od zelenila, 2010], „Huzur“ [Prisustvo, 2007], „Qasedak“ [Maslačak, 2010], „Še’r be entezare to“ [Pesma u očekivanju tebe, 2014]; priče: „Kešti be revajate tufan“ [Lađa po predanju

oluje, 1999], „Dusti“ [Prijateljstvo, 2010], „Safare šešom“ [Šesto putovanje, 1994], „Bešarat“ [Objava, 1994]; romani, sem navedenih: „Nušdaru“ [Lek za sve, 1991], „Na abi, na khaki“ [Ni plavo, ni prašnjavo], „Ma’mur“ [Agent, 1999], „Khušnešin“ [Dobrodošao, 2013], „Davazdahom“ [Dvanaesti, 2014], „Aptmanne rubaz“ [Aptman na otvorenom, 2016].

Naš tihi otac

Madžid Kejsari

Tražimo čoveka visine metar i sedamdeset santimetara, crne kose i smeđih očiju. On je zdrav, ali je u poslednje vreme bio isuviše pričljiv. Odjednom bi zbog nekog neobjašnjivog bola u kičmi počeo da se trese, toliko da bi pao na zemlju i iz jednog kraja njegovih usana počela bi da izlazi bela pena. Posle toga bi morao oko sat vremena da odspava na leđima na zemlji kako bi se povratio.

Ovo je drugo pismo koje pišemo u vezi sa njim. U prvoj molbi majka je tražila posao za njega. Tražila je miran i tih posao, bez stranaka i sa zadovoljavajućom platom. Da bude na otvorenom gde može da vidi plavetnilo neba. Otac je verovao da je razlog za njegovo loše stanje plafon iznad njegove glave, a ne geler iza njegovog srca. I sam je govorio da je to stanje u vezi sa ratnim danima. Pod plafonom bi imao napade gušenja i uvek bi očekivao da mu se desi neka nesreća. Majka je napisala sve njegove zahteve, čak i njegov poslednji uslov da na radnom mestu umesto stola ima bunker, bunker bez krova.

Ovaj uslov je značio da on nije imao nameru da radi. Kivni i razočarani poslali smo pismo. Sledeće nedelje pozvali su nas iz šumarske uprave našeg grada. Primili su ga. Nismo mogli da poverujemo, ali bilo je istina. Zaposlili su ga i pored svih uslova. Postao je šumar.

Jednom smo otišle da ga posetimo. Bilo je kao da smo išle u posetu nekom nepoznatom bolesniku, odnele smo mu kompot. Prepoznale smo ga izdaleka. Na glavi je imao kapu koju je bio spustio do obrva tako da su mu se samo oči videle. Našle smo ga na kraju šume, na jednom brežuljku pored starog platana među pločama škrljca. Dok smo stigle do njega ostale smo bez daha od umora. Čučao je u bunkeru, oko njega je bila neka vojnička ćebad puna zakrpa, jedan pocrneli čajnik izvan bunkera, a oko vrata imao je obešenu zelenu zviždaljku. Posao mu je bio da sedi u rovu i neprestano posmatra bujnu opštinsku šumu. Bez stranaka, baš onako kako je želeo. Dok smo bili tamo, posetio ga je neki čovek sa crvenom fasciklom pod pazuhom.

Pitao ga je: „Da li se skoro nešto desilo?”

Otac je odgovorio: „Ništa.”

„Onda pišemo da na istoku nema plamena?”

„Da.”

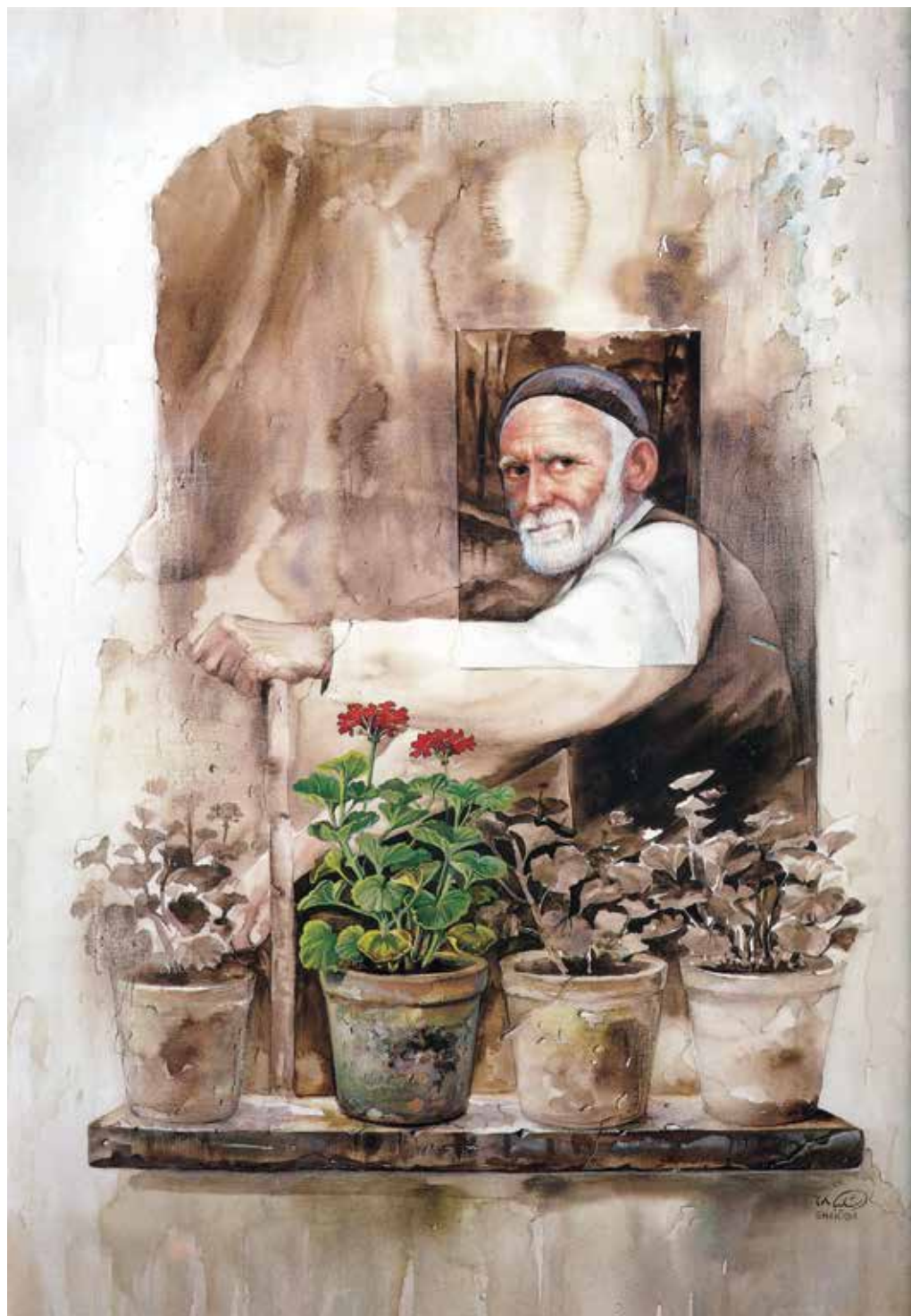
Čovek je pogledao na sat i rekao:

„Sada je sedam i dvadeset i pet minuta.”

Stavio je belešku u svoju crvenu fasciklu i sišao sa brežuljka hramljući na levu nogu. Pošto je otišao pitala sam oca:

„Zašto nas nisi predstavio?”

Nije odgovorio, u mislima nije bio sa nama, videla sam to i u njegovim očima. Mislio je na šumu, da, ne daj Bože, neke porodice nepažnjom ne zapale vatru i da onda on,

Šakiba, bez naslova

kada vidi beli dim bude prinuđen da zviždući ode u šumu. To mu je bio posao, gašenje plamena.

Bile smo zadovoljne, i on takođe. Prošli su dani i meseci. Odjednom smo primetile da nam u kući nešto nedostaje. Kuća je postala nekako pusta. Satima smo razmišljale u toj samoći. Na kraju smo zaključile isto. Jedno mesto među nama bilo je prazno. Nedostajao nam je neko da puno priča, ima drhtavicu i da nama njegovim ćerkama bude žao. Dolazi uveče po mraku, a odlazi u cik zore. Vidimo samo njegovu senku. Ponekad ostajemo do kasno u noć da bismo čule kako okreće ključ u bravi, izuva čizme, kači kaput i umiva lice i glavu hladnom vodom kako bi oprao čađ. Već tri godine njegova postelja leži spremljena pod prozorom, loše oprana jastučnica na jastuku i dalje pokazuje uleglo mesto gde je bila njegova glava, a na dušek u se i dalje ocrtavaju obrisi tela čoveka bez glave. Zaboravile smo njegov glas. Na jesen i zimi miris izgorelog drveta, a na proleće i leti miris pupoljaka i zemlje na trenutak uđu u kuću. Kao da nam neko šalje ove mirise dok spavamo.

Majka se ne slaže sa pisanjem ove molbe. Mi ipak pišemo. Imamo samo jednu molbu. Vratite nam našeg oca.

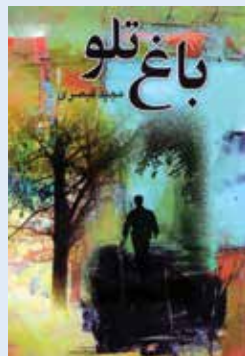
Iz zbirke *Tri devojčice sa cvećem*, izdavač: Sure Mehr, šesto izdanje.

Preveo s persijskog
Petar Janačković

MADŽID KEJSARI (1966), pisanjem ozbiljno počeo da se bavi sredinom 90-ih godina i postao poznat kao pisac kratkih priča i romana sa ratnom tematikom. Većina Kejsarijevih kratkih priča, zapravo, predstavlja umetničko svedočanstvo pisca o ranama i sećanjima na ratne godine koje je kao tinejdžer proveo u rovu i u kojima se ne zadovoljava samo prenošenjem ratnih uspomena,

već pripoveda o ljudskim emocijama, koje su u prvom planu, nastojeći da stvori nezaboravne priče. Zbirke priča: „Solh“ [Mir], „Ta'mebarut“ [Miris baruta], „Nafare sevvom az semte ćap“ [Treći s leva], „Se dokhtar golforuš“ [Tri prodavačice cveća, 2005], „Khakriziha“ [Iskopine]; romani: „Zijafat be sarfe gelule“ [Večera sa kuršumima, 2001], „Bag-e talu“ [Visoka bašta], „Gusale sargardan“ [Začudeno tele], „Šamas Šami“ [Šamas iz Sirije], „Digar esmet ra avaz nakon“ [Više ne menjaj ime], „Tanabkeši“ [Nadvlačenje konopca].

Ja sam pogrešio

Džafar Modares Sadeki

U jednom restoranu iznad grada pronašao sam posao. Zapravo, našao mi ga je moj prijatelj čiji je stric bio vlasnik restorana. Sa stricem mog prijatelja razgovarao sam ne više od dva minuta. Bio je to druželjubiv i razdragan čovek. Neusiljeno me je uzeo za ruku, poveo do stolova koje je trebalo da opslužujem i rekao da počnem. Bio sam zadužen za osam stolova. Obukao sam uniformu koju je nosio prethodni kelner i očistio već čiste stolnjake. Poređao sam stolice koje su već bile na svom mestu, a onda začuh šefa restorana, koji mi je stojao nad glavom i posmatrao me, kako prekorno reče: „Prethodnog kelnera su isterali zato što je bio nabusit. Prema gostima se nije ophodio onako kako treba, nekoliko puta je vraćao posuđe sa hranom, a najgore od svega je to što je od gostiju tražio bakšiš. Dobro, neki su mu davali, ali bio je toliko drzak da je na silu sam uzimao od onih koji mu nisu davali; više je naplaćivao, a višak stavljao sebi u džep i bio je lopov.”

Ja sam se nasmejao i rekao da sam igrom slučaja veoma dobra osoba i da se uopšte ne pronalazim u njegovim rečima, što ću, ako Bog da, i dokazati. Šef restorana mi dade svežanj računa, pokaza na jelovnik okačen na zidu restorana i reče: „Baš da vidimo.”

Prvi u restoran ušao je oniži starac bele kose i crvenog lica. Ja sam mu se naklonio i uputio ga u svoj deo. Drugi kelneri nisu primetili i još uvek nisu bili spremni, i vodeći starca ka stolu opazio sam kako me kradom posmatraju i streljaju očima. Kao da su hteli da kažu „gledajte ovog malog, još se nije ni presvukao, a već nam je preoteo masno i slasno parče”. Bilo je očigledno da sam se dopao starcu. Videlo se da je i ranije ovde dolazio, jer je bio veoma smiren i gledao je samo u mene. Doneo sam escajg. Lepo sam ga uslužio. Starac je bio obuzet svom tom mojom prefinjenošću i ukusom. Uopšte nije očekivao da iz prvog pogleda na mom licu ugleda nešto vanredno i shvati da sam potpuno obučen, i da je razlika između mene i drugih kelnera kao između neba i zemlje.

Nakon što je pogledao jelovnik, doneo sam mu posebnu vrstu supe. Pomogao sam mu da zaveže portiklu, i staloženo i spuštene glave, toplim i ljubaznim glasom, za koji ni sam nisam znao odakle dolazi, pitao: „Šta želite da naručite?”

Pogled mu je bio zakovan za mene, i dok je primicao ustima prvu kašiku supe, zastao mu je negde na pola puta. Uzbudeno je upitao: „Vi ste novi ovde?”

„Da, vama na raspolaganju.”

Videlo se da je imućan. Iz spokojstva kojim je odisao, smirenih pokreta kašikom dok je jeo supu ne prosipajući ni kap, i iz njegovih rumenih usana bilo je jasno da je imućan. Uzeo je kašiku i dok ju je primicao ustima, ona se ne bi ni pomerila. Nije bilo jasno kako su se otvorila i kako je kašika ušla i izašla iz njih; zato što mu se usta nisu pomerala i kašika kao da je sama ulazila i izlazila iz njih. Onda je rekao: „Ražnjiće.”

I ponovo je napunio kašiku. Kašika je bila napunjena tačno onoliko treba – u slučaju da mu zadrhti ruka, supa u njoj bi se uzburkala, ali se ne bi prosula. Više me nije gledao, već je odmahnuo glavom što je moglo da znači „odlično“, „tako znači“, „svako dobro“, i ja sam se s naklonom udaljio, preneo narudžbinu kuhinji i stao odmah pored vrata jednim okom gledajući u starca, da mogu da poletim u slučaju da da znak, a drugim u vrata, kako bih preuzeo novog gosta ukoliko se pojavi.

Kada je hrana bila gotova, u najveličanstvenijem maniru sam je odneo na sto i sasvim lagano i odmereno, bez toga da oborim posuđe ili napravim i najmanju buku, na stolu napravio mesto za tanjir sa ražnjićem i stavio ga na sredinu stola, uzeo tanjir sa supom koju više nije jeo, približio ražnjić, ponovo sve stvari na stolu postavio uredno u odnosu na tanjir sa hranom, i sada je bio trenutak da pitam da li želi još nešto, i pitao sam – tiho, kako bih dokazao da sam veoma pažljiv konobar.

Rekao je da će me zvati ako bude želeo još nešto, i dok sam odlazio, podigao je ruku u kojoj je držao viljušku dajući mi znak da priđem i upitao: „Kako se zoveš?“ Rekao sam. „Odakle si?“ Rekao sam. Više nije pitao, samo je rekao: „Bravo!“, čije značenje mi je ostalo nejasno. Možda je hteo da kaže „bravo“ za to što si počeo da radiš u cvetu mladosti umesto da lutaš ulicama i nisi se prepustio dangubljenju i traćenju vremena. Možda je hteo da kaže nešto od onoga što govore stari ljudi, i tada skoro uvek spomenu i jedno 'bravo'. Šta je on znao – kad pritisne oskudica, bio bih spreman da do kraja života lutam ulicama i da mi bude svejedno. Zar nije bilo žalosno da se cvet mladosti protraći u poslu?

Ponovo sam otišao do vrata. Stajao sam oslonjen o zid, s jednim okom na starcu a drugim ka vratima, potpuno usplahiren. Mislio sam da od ovoga ne može biti bolje. Već na prvi pogled oduševio sam starca. Pronašao sam vernu mušteriju. Pitao sam se koliko mogu da uzmem od njega. Ja to uopšte nisam pokazivao. Nije ni trebalo da pokazujem. On sam bi sigurno dao. Zato što je bilo očigledno da je bio zadovoljan mojom uslugom, ali čak i ako danas ne da, znao sam da mi je sutra u kandžama i da sutra mogu da očekujem da od njega dobijem dobru napojnicu. A šta je sa računom? Zar bi starac umeo da pročita brojke na račun? Od starčevog stola do kase, pokraj vrata, bilo je tačno deset koraka, i na toj razdaljini višak novca – ukoliko ga starac da – mogao je da se stavi u džep. Ili kusura, ako bi novac koji da, imao kusur. Manje bih mu vratio. Više nisam išao brzo. Zamislio sam se. Danas je bio tek prvi dan. Tek prvi, a ja sam već postao iskrena i poverljiva osoba. Ili, u najmanju ruku, sada je trebalo da budem iskren i poverljiv. Zapravo, ako bi starčeve oči funkcionisale onako dobro kao ruke i usta, onda bih bio gotov. Setio sam se kako je primicao kašiku ustima, a da mu ruka ni za tren ne promaši usta, i vadio je iz njih, a da u kašici ne ostane ni jedna kapljica supe. Zadrhtao sam. Shvatio sam da mi šansa koja mi se ukazala polagano izmiče. Moram prema njemu da budem prijatan i poverljiv i učinim da bude zadovoljan. Isto kao do sada, moram i nadalje da mu titram, da bi on i meni titrao. Možda će se kasnije ovaj starac toliko sprijateljiti sa mnom i pronaći mi neki posao koji je bolji od ovoga. No, s druge strane, ja ne treba mnogo da mu se približim. U najmanju ruku, pred konobarima ne bi trebalo da pokazujem da smo prijatelji. Jer bi oni možda pozavideli i to bi pokvarilo moje odnose s njima. Na primer, ako bi izvoljevaio da sednem za njegov sto – ne. To nikako ne bi trebalo da prihvatim. To bi iznerviralo šefa sale, jer bi to bilo previše za jednog konobara. Treba samo da ga držim u svojim kandžama i ne ispuštam.

Moheeb-Ali Mehrdad, Grad

Šakiba, bez naslova

Tako sam oprezno stajao kraj vrata uronjen u slične misli da uopšte nisam primetio nekoliko gostiju koji su ušli u restoran, a koje su poslužili drugi konobari. Prvo sam se obeshrabrio, ali sam posle uvideo – šta ima veze ako je moj deo prazan, jer ja sam imao starca, a to je bilo sasvim dovoljno. Došlo je nekoliko ljudi i selo za jedan od stolova u mom delu. Doneo sam im escajg. U kuhinji sam naručio hranu i ponovo stao kraj starog mesta pokraj vrata. Tada sam opazio da mi starac pokazuje da mu donesem račun; odvezao sam mu portiklu koja nije bila umrljana hranom, već čista kao da je tek oprana. Doneo sam račun.

Iznosio je 135 tumana. Ali, pošto sam hteo da sve izgleda prirodno, iz džepa sam izvadio blok sa računima, i na prvom listiću sabrao cene dodavši i stvari kao što su usluga i grickalice. Papirić sam stavio u prazan tanjir, a prazan tanjir stavio ispred starca.

Pogledao je račun ispod oka. Iz džepa je izvadio novčanik u kome je bio svežanj novih presavijenih i poređanih novčanica. Sve novčanice su bile zelene, ljubičaste i nekoliko smeđih unutar ljubičastih, od kojih je izdvojio dve i stavio na tanjir. Dve novčanice od po sto tomara. Naklonio sam se, uzeo novčanice zajedno sa računom, i odneo ih za sto sa kasom. Tamo je sedeo šef sale. Stavio je račun u kasu i vratio ostatak novca. Vraćajući se prema stolu starca, čuo sam kako me dozivaju gosti sa drugog stola koji se već naručili hranu. Čekali su da im stigne porudžbina. Pokazao sam da stižem, i stavio kusur na tanjir ispred starca, kad sam video da je bilo dvadesetpet tumara. Rekao sam: „Izvinjavam se, izgleda da je došlo do greške.“ Vratio sam se kod šefa sale koji me je zureći posmatrao. Tako me je gledao dok sam stajao pored stola sa kasom. Rekoh: „Izgleda da je došlo do greške.“ To sam rekao glasno, oba puta, glasom višim od uobičajenog. Šef sale reče: „Ne, nema nikakve greške.“ Ponovo sam otišao do stola za kojim je sedeo starac. Putem sam računao u sebi: „Dvesta tomara manje sto trideset pet tomara jednako je šezdeset pet tomara.“ Stao sam iznad starčevog stola sa novcem u ruci, a i dalje sam računao – jer mi je račun bio slaba tačka još od detinjstva i nikad u njega nisam bio siguran. Još nekoliko puta sam oduzeo trideset pet od sto, šezdeset pet sam oduzeo od sto, sabrao šezdeset pet sa trideset pet, stotridaset pet sabrao sa šezdeset pet, šezdeset pet sa sto trideset pet i video – ne, ne grešim. Starac me je gledao čekajući da ostatak njegovog novca stavim u tanjir. Ali, opet rekoh: „Mislim, odnosno uveren sam – da je došlo greške.“ I vratio sam se do stola sa kasom. Šef sale reče: „Šta je s tobom?“ „Siguran sam da je u pitanju greška“, rekoh. Uzeo sam olovku sa njegovog stola i na poledini bloka sa računima koji sam držao u ruci napisao: $200 - 135 = 65$ i pokazao mu da sam tačno oduzeo i da je sto posto posredi greška.

Šef sale je okrenuo glavu i pogledao prema gostima koji su i dalje čekali i gledali u mene, zatim u starca koji je počeo da gubi strpljenje i gledao me dajući mi znak, a onda je opet upiljio u mene, i sada su svi gledali u mene. Kao i konobari. Dao mi je dve novčanice od po dvadeset tomara i kusur je sada iznosio šezdeset pet tomara. Zatim tiho, da ga samo ja čujem, reče: „Sada je u redu; jesi li ti njuškalo?“

Jezik mi se svezao. Nisam mogao da kažem „da“. Shvatio sam kakvu veliku grešku sam napravio. Ja sam bio pogrešio. Nisam mogao čak ni da kažem da je greška bila moja. Dok sam išao ka stolu starca, video sam da me svi i dalje gledaju. Gosti, konobari, čak i starac. Ruka mi je drhtala. Stavio sam novac na tanjir. Nisam se naklonio, ni glavom ni telom. Udrvenio sam se. Otišao sam korak nazad i stao uspravno kao sveća.

Čak nisam mogao ni da kažem „u zdravlje“. Znao sam da više nema vajde. Shvatio sam iz pogleda šefa sale, konobara i svih gostiju. Starac je ostavio pet tomata u tanjir. Šef sale je ustao sa stola. Naklonio mu se i rekao „u zdravlje“. Jedan od konobara mu je otvorio vrata da izađe napolje. Ja sam ostao ukopan u mestu. Ni ruka čak nije mogla da se pomeri i uzme pet tumana. Šef sale je istom konobaru koji je starcu otvorio vrata dao znak da odnese gostima iz mog dela odnese hranu koja je bila spremna. Zatim je došao do mene, uzeo iz tanjira pet tomata, stavio mi ih u dlan i rekao da što pre svučem uniformu ranijeg konobara, manje se trudim i da se ubuduće ne mešam u stvari koje nemaju veze sa mnom.

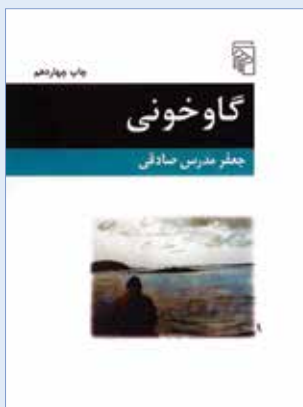
Sutradan sam otišao kod prijatelja da ga obavestim o ovom što se desilo, a on čak nije ni dozvolio da otvorim usta. Reče: „Svaka ti čast! Okaljao si nam obraz! Ti si bio lopov, a da mi nismo znali? Ili si u najmanju ruku hteo malo da sačekaš i pritajiš se. Ali baš prvog dana?“

Preveo s persijskog
Aleksandar Dragović

DŽAFAR MODARES-SADEKI (1954), pisac i prevodilac, završio je engleski jezik i književnost, autor je 18 romana i 6 zbirki priča. Romani: *Gavkhuni* [Gavkhuni, 1983], *Balone Mahta* [Mahtin balon, 1989], *Safare Kasra* [Kasrino putovanje, 1989], *Nakoda-abad* [Nigde, 1990], *Kalleje Asb* [Kravlja glava, 1991], *Bižan i maniže* [Bižan i Maniža, 2008], *Tupe šabane* [Noćni top, 2009], *Khaterate ordibehešt* [Majska sećanja, 2014], *Ruznamenevis* [Žurnalista, 2014], *Kafe i kenare Aab* [Kafe na plaži, 2015], *Behešt o duzakh* [Raj i pakao, 2016]; zbirka priča: *Bacheha bazi nemikonand* [Deca se ne igraju, 1977], *Ghesmate digaran va*

dastanhaje digar [Tuđe sudbine i druge priče, 1985], *Davazdah dastan* [Dvanaest priča, 1991], *Kenare darrija, morakhasi va azadi* [Obala, odmor i sloboda, 1998], *An tarafe khijaban* [S one strane ulice, 2002], *Vaghaye'e Ettefaghyyeh* [Nešto se desilo, 2007]. Neka njegova dela (*Gavkhuni* i *Kalleje Asb*), prevedena su na engleski jezik.

Priča o mojim naočarima

Rasul Parvizi

Ovaj događaj je toliko živ u mom pamćenju da poput dnevne svetlosti i zrakova sunca obasjava mrak mog sećanja. Kao da se dogodio pre sat vremena, tako jasno sam ga zapamtio.

Do osmog razreda, mislio sam da su naočari poput kravate i štapa, zapadnjačke stvari koje kulturniji ljudi stavljaju na oči kao ukras. Moj ujak Mirza Golamreza koji je puno držao do sebe, oblačio pantalone se uskim nogavicama, uvezio kravate iz Pariza i do te mere preterivao sa novotarijama i modom da su mu ljudi u našem gradu dali nadimak „Misje“, bio je prvi čovek koga sam video da nosi naočari. Ujakovo interesovanje za glancanje cipela i korišćenje noža i viljuške kao i druge evropske navike utvrdile su kod mene tu misao. Mogao sam u sve da se kladim da su naočari nešto moderno što ljudi nose kako bi lepše izgledali. Sada kada to znate, možemo da svratimo časkom do škole u kojoj sam učio. Uvek sam bio visok za svoje godine. Mama, neka je Bog čuva, uvek je kukala kada je kupovala odeću za mene i mog brata. U šali bi nam govorila: „Dva brata kao bandere, visoki visoki, možete kišu sa neba da skinete.“ Sa druge strane, oči su mi bile slabe i nisam dobro video. Kako tada nisam znao da loše vidim, a nikada nisam mogao dobro da vidim tablu, i ne obraćajući pažnju, na svim časovima sedeo sam u nekoj klupi u prvom redu. Svi ste vi išli u školu i znate da je prvi red rezervisan za nisku decu. Tako su na času izbijale svađe i uvek sam sa niskom decom bio na ratnoj nozi, a kako sam i sam imao u sebi pomalo zloće, moji niski vršnjaci i buckasta deca iz mog razreda plašeći se onoga što ih čeka van učionice od zadirkivanja i... jednostavno su se mirili sa sudbinom. Ali, ni to nije bio kraj. Jednog dana jedan sebičan i umišljen učitelj opalio mi je tako jaku šamarčinu da je zvuk stigao do pola školskog dvorišta. Sva deca koja su tada bila u dvorištu čula su udarac. Uhvatio sam se za uvo, a od jačine bola pred očima su mi igrale zvezdice. Gospodin učitelj me je počastio sa dve-tri kočijaške psovke i rekao: „Je l' si ti slep? Da ti nije Otulhan Rašti¹ tata? Vidiš ljude na ulici, a nećeš ni zdravo da kažeš!“

Ispostavilo se da je gospodin učitelj juče koračao na drugoj strani ulice, a da ga ja nisam video i zbog toga ga nisam ni pozdravio. To je on pripisao mojoj umišljenosti i buntovništvu pa se sada osvetio i vaspitao me.

Ni kod kuće nisam ostajao bez batina. Mnogo puta dok bih ustajao sa ručka ili večere, noga bi mi udarila u čašu sa vodom, tanjir ili bokal. Ili bi se voda prosula ili bi se nešto slomilo. Tada su se ljutili na mene i ne znajući da ja slabo vidim. Otac bi potegao svoje psovke a majka bi me ukorila i rekla da ličim na razuzdanu kamilu.

Tako si trapav i smotan, uopšte ne gledaš ispred sebe. Zamisli da je ispred tebe bio bunar pa da upadneš. Nažalost, ni sam nisam znao da sam poluslep. Mislio sam da svi ljudi tako vide! Zato sam trpeo psovke i korio sebe da treba pažljivije da se krećem. U

¹ Emir Gilana iz XVIII veka poznat po svojoj aroganciji. – Prim. prev.

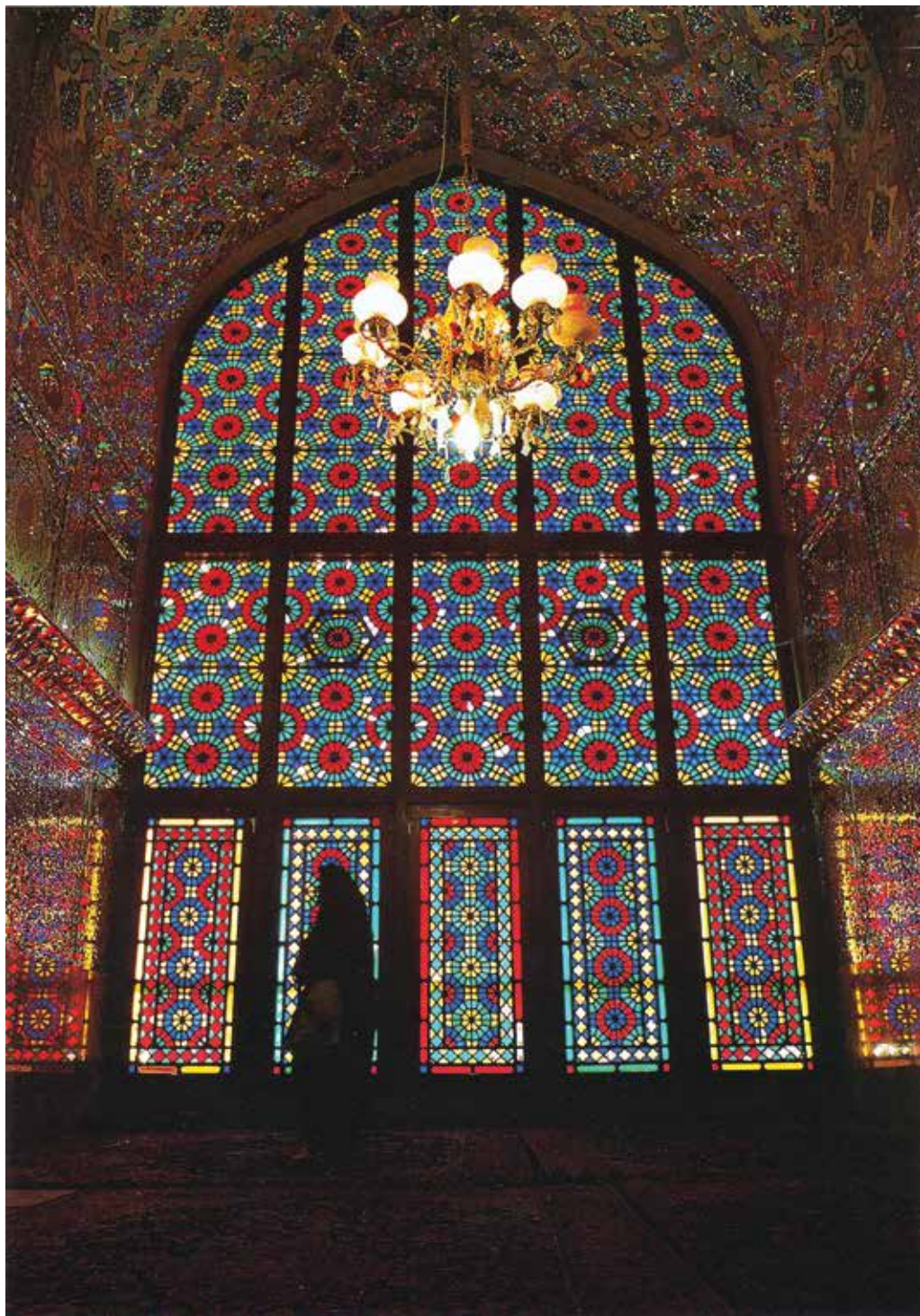
sebi sam govorio: „Kako to tako, noga ti većito udara u nešto pa nastane kaos.“ Dešavale su se i druge stvari, u fudbalu nikako nisam napredovao. Kao i druga deca, podigao bih nogu za šut i nišanio za udarac, ali noga nije udarala loptu. Ja sam se stideo, a deca su se smejala. To je rušilo moj ponos. Najbolnija scena dogodila se jedne večeri za vreme predstave. Jedan izvođač poput mađioničara Golamhosejna došao je u Širaz. Grupe muškaraca, žena i dece pohrlile su na predstavu kako bi videli njegove trikove. Sve se to dešavalo u holu škole Šapur. Direktor škole mi je dao besplatnu kartu koju su dobijali svaki prvi i drugi đak u razredu. Bio sam van sebe od radosti. Uveče sam otišao tamo i našao svoje mesto na kraju sale. Prikovao sam pogled za scenu i pažljivo pratio šta se događa. Mađioničar je izašao na scenu i počeo da izvodi trikove, predstava je počela. Svi oko mene bili su opčinjeni njegovim izvođenjem. Na momente su bili zbunjeni ili uplašeni ili su se smejali i pljeskali rukama. Ali ja, koliko god da sam se naprezao i sebe terao da bolje vidim, nisam mogao. Do mene su dopirali obrisi i senke, ali nisam mogao da razaznam šta je šta, ni ko je ko, ni šta radi. Mučio sam se da pratim šta se dešava na sceni, zapitkivao sam ljude koji su sedeli pored mene šta sada radi. Ili ne bih razumeo odgovor, ili bi me pitali jesi li slep pa ne vidiš? Te večeri sam osetio da nisam kao druga deca, samo nisam znao šta to nije u redu sa mnom. Jedino sam osećao da imam neki nedostatak i zbog tog osećaja obuzela me je velika tuga.

Nažalost, nikada se nije desilo da mi neko pomogne i svi su tu moju nepažnju, koja je u stvari bila slabovidost, pripisivali mojoj nespretnosti i nemaru. I ja sam isto tako razmišljao.

Iako je tada već prošlo nekoliko godina otkako smo se preselili u grad, naša porodica i dalje čuvala svoje običaje sa sela. Isto kao što bi nam, dok smo živeli u luci, odjednom u goste došlo deset-dvanaest gostiju iz pustinje i sa svojim konjima, kamilama i magarcima usidrili se kod nas i ostali u našoj kući po nekoliko dana, isto to su radili i u Širazu. Otac više nije bio imućan kao pre, ali nije prestao da dočekuje goste. I kuća i nameštaj su bili založeni, ali našem gostoprimstvu nije bilo kraja. Svaki nesrećnik koji je putovao sa juga, svratio bi kod nas. Bog da mu dušu prosti, moj otac je stvarno bio širokogrud. U nemaštini je postupao kraljevski. Jednom je prodao svoj sat kako bi dočekao goste. Među ovim gostima bila je i jedna starica iz Karzuna. Bila je narikača na ženskim sahranama. Čitala je propovedi, a za vreme praznika Omar Košan recitovala je zbrda-zdola sastavljene pesme i bila je inače jako pričljiva i znatiželjna. Zapravo, bila je slatkorečiva i znala je da priča priče. Mi deca smo je baš voleli, uživali smo svaki put kada bi došla, uveče bi sedela sa nama i pričala bi nam priče. Ponekad je pevala pesme i svi u kući su pljeskali rukama. Pošto u razgovoru sa ljudima nije obraćala pažnju na formalnosti i bila je vrlo direktna, svima je njihove nedostatke govorila u oči. Mama ju je jako volela.

Prvo, obe su bile iz Kazruna, a Kazrunci se drže zajedno. Drugo, bila je na maminoj strani i zbog nje je uvek oštro kritikovala mog oca zato što se ponovo oženio i doveo drugu ženu pored moje majke. Sve u svemu, bila je dragi gost. Naravno, Zad al-Ma'ad¹ i druge molitvenike i sve knjige za žalosti i tužbalice nosila je sa sobom. Sve ove knjige nosila bi u jednom zavežljaju – bošči, a sa knjigama je nosila i jedan par naočari. Te naočari su bile stare, od one vrste sa ovalnim okvirom. Bile su jako stare, toliko stare da su drške bile polomljene. Međutim, starica je umesto desne drške zalepila neku žicu, a parče konopca je zavezala za drugi kraj naočara i onda bi taj konopac nekoliko puta obmotala oko levog uva. Ja sam vrebao priliku i jednog dana kada starica nije bila tu

1 Knjiga Muhameda Bakira Al-Madžlisija, poznatog šiitskog učenjaka o verskim praksama koje se preporučuju vernicima. – Prim. prev.

Unutrašnjost mauzoleja Šehčeraĝ, Širaz

otišao sam do njenog zavežljaja. Prvo sam razbacao knjige, onda mi je iz obesti palo na pamet da izvadim pomenute naočari iz kutije, stavio sam ih na oči sa namerom da u tako smešnom izdanju svratim kod sestre i izmotavam se.

Ah, to nikada neću zaboraviti!

Bio je to za mene čudesan i veličanstven trenutak! Čim su moje oči pogledale kroz staklo za mene se svet odjednom promenio. Sve je postalo drugačije.

Sećam se da se to dogodilo jednog jesenjeg popodneva.

Izbledelo žuto sunce sijalo je sa neba. Poput pogođenih vojnika, jedan po jedan listovi su sa drveća padali na zemlju. Do tog dana ja na drveću nisam razaznavao ništa osim mnoštva gusto spojenih listova. Odjednom sam sada video kako je svaki list odvojen od drugog. Video sam i zid nasuprot naše sobe za koji sam mislio da je jednoličan i ravan i da su cigle pomešane pa se nastavljaju jedna na drugu, sada sam u crvenilu sunca mogao da razaznam svaku ciglu odvojeno od cigle do nje i prostor koji ih je razdvajao. Ne znate koliko je to zadovoljstvo bilo. Kao da su mi poklonili ceo svet.

Taj minut i to zadovoljstvo se nikada nisu ponovili. Ništa više nije moglo da mi zameni tih nekoliko trenutaka. Toliko sam bio srećan da sam se okretao oko sebe od radosti, pucketao prstima i skako. Osećao sam kao da sam se tek rodio i da svet za mene sada ima neko novo značenje. Toliko sam bio srećan da mi je glas zastao u grlu.

Skinuo sam naočari i pred mojim očima ponovo se pojavio mutni svet, ali ovoga puta sam bio siguran i srećan. Sklopio sam ih i stavio u kutiju. Majci ništa nisam rekao, pomislio sam da će mi uzeti naočari i da ću dobiti batine cevkom od nargile ako budem progovorio i jednu jedinu reč. Znao sam da se starica neće vratiti još nekoliko dana. Stavio sam limenu kutiju u džep i opijen novim viđenjem sveta otišao u školu.

Bilo je poslepodne, imali smo čas u lepoj prostoriji sa velikim svetlarnikom. Zgrada škole nekada je pripadala starim viđenijim porodicama u gradu. Kuća je imala i voćnjak narandže. Sobe u toj kući su mahom imale čitave zidove prekrivene sitnim delićima ogleдалa. Naša učionica je bila najlepša prostorija u kući. Nije imala prozor već, kao i ostale sobe takve vrste, čitav zid od raznobojnog stakla u drvenim okvirima sa vratancima. Popodnevno sunce osvetljavalo je učionicu. Nevina lica mojih školskih drugova bila su lepa i jasna poput dragog kamena na skupocenom prstenu.

Prvi čas toga dana bio je iz arapske gramatike. Učitelj arapskog je bio šaljiv čovek i voleo je da priča viceve. Bio je oko vek i po star. Svi moji vršnjaci koji su u Širazu išli u školu poznavali su ga. Uveren u svoj vid, ovog puta se nisam trudio da sednem u prvu klupu. Otišao sam pozadi i seo u zadnji red. Opremljen naočarima želeo sam da ispitam svoj vid.

Deca viđenijih ljudi su išla u našu školu, koja se nalazila se u sirotinjskom kraju. Zbog toga, u našoj školi u srednjim razredima nije bilo puno učenika. Poput useva pogođenih štetočinama, broj učenika se svake godine smanjivao zato što su đaci bežali iz škole i pripremanje hleba sangaka¹ birali radije nego čitanje istorije i književnosti. Zapravo, njih je život terao da napuste školu. U našem odeljenju nije bilo puno đaka, kada bi svi bili prisutni sedeli bi u šest redova. Tada je u učionici bilo deset redova klupa i ja sam, da bih isprobao naočari, izabrao deseti red. Znajući za moje prethodne nestašluke, stari učitelj je od samog početka bio podozriv. Primetio sam kako me krivo gleda.

Pomislio je u sebi šta bi to moglo da bude pa je ovaj vrag od đaka sada odlučio da sedne čak na kraj učionice, a ne u prvi red kao i uvek. Mora da se nešto krije iza toga.

¹ Vrsta iranskog hleba koji se priprema na sitnim kamenčićima. – Prim. prev.

I ostala deca su se manje-više začudila.

Naročito oni koji su me bolje poznavali. Znali su da sam godinama ratovao za mesto u prvom redu. Bilo kako bilo, čas je počeo. Učitelj je na tabli napisao rečenicu na arapskom, a zatim je nacrtao tabelu. U prvu kolonu tabele napisao je jednu arapsku reč, a onda je pored nje napisao njenu morfološku analizu. Tada sam ugrabio priliku i izvadio limenu kutiju.

Iz kutije sam pažljivo izvadio naočari i stavio ih na oči. Žičanu dršku stavio sam na desno uvo, a oko levog sam nekoliko puta obmotao konopac i zavezao ga. Trebalo me je videti tada: moju veliku glavu, široko lice, moj izbočeni i dugi orlovski nos... Ništa od toga nije išlo uz ovalne naočari sa malim staklom. Da zlo bude gore, naočari su umesto dve drške imale žicu i uže. Smejao bi se i svaki nevoljnik kome je otac umro da me je video, a kamoli đaci koji se smeju na svaku sitnicu.

Bilo, ne ponovilo se... Kada je naš veliki učitelj napisao prvi red na tabli i okrenuo se prema đacima kako bi na njihovim licima video da li su shvatili ili ne, njegov pogled je iznenada pao na mene.

Bacio je kreu iz ruke i skoro čitav minut zbunjeno posmatrao moje lice i naočari.

Ja nisam shvatio šta se dešava, toliko sam uživao da sam se potpuno izgubio u trenutku. Dok sam sedeo u prvom redu sa hiljadu muka sam čitao reči na tabli, a sada sam iz desetog reda sve kristalno jasno video. Bio sam očaran svojom idejom.

Nikako nisam obraćao pažnju na to što je počelo da se događa u učionici. To što na njegove poglede nisam obraćao pažnju i nisam pokazao nikakvu uznemirenost ojačalo je kod učitelja uverenje da sam ja izmislio neku novu smicalicu sa ciljem da ga ismejem.

Odjednom, besan kao ris, krenuo je ka meni. Ovaj učitelj je imao težak širaski naglasak i insistirao je na tome da vrlo narodski govori. Dok se približavao rekao je sa posebnim naglaskom:

„Vidi vidi! Magarac! Stavio si masku kao glumac. A je l' su ovde postavili scenu?”

Dok učitelj nije progovorio razred je bio miran i deca su gledala u tablu, međutim kada mi se učitelj obratio đaci su počeli da se okreću kako bi videli o čemu se radi. A čim su me ugledali sa naočarima, i onakvog kako sam se opisao, kao da je počeo zemljotres ili kao da se planina srušila.

Strašan zvuk njihovog smeha zatresao je učionicu i celu školu. Svi đaci su se grohotom smejali što je još više iznerviralo učitelja. On je umislio da sam ja sve to isplani-
rao kako bih ga ismejao. Smeh druge dece i učiteljev napad učinili su da se povratim. Osetio sam da je postalo opasno, hteo sam smesta da skinem naočari, ali tek što sam ih rukom dotakao, učitelj je viknuo:

„Da ih nisi pipnuo! Tako ću te ja pred direktora, sa sve maskom. Dete, ti treba da radiš kao đubretar. Knjige, škola i učenje nisu za tebe. Idi bre! Idi pa se kockaj na krovu hamama.”

Sada se razred potpuno predao smehu, ja, nesrećnik, nisam osećao ni ruke ni noge. Zanemio sam, nisam znao šta da kažem. Tako izgubljen sa tim naočarima na očima stojim i pogubljeno gledam u učitelja. On se naglo pomerio sa mesta gde je stajao i došao pored moje klupe. Jednu ruku je držao pozadi na leđima, a drugu je pripremio za udarac. Istovremeno je govorio: „Ustaj i gubi se! O Bože! Ustaj više i gubi se!” Ja, siromah, ustao sam sa naočarima na očima dok je ceo razred i dalje pucao od smeha. Malo sam se sklonio ne bih li izbegao već spremljen udarac, da me bar ne udari po licu. Po-
kušao sam hitro da pobegnem od učitelja kada sam osetio udarac. Polomio je žicu od

naočara i naočari su ostale da vise. Izgledao sam smešno. Dok sam pokušavao da sredim naočari, osetio sam dva jaka šuta po zadnjici. Nisam imao vremena ni da jauknem skočio sam i pobeo iz učionice.

Gospodin direktor i nadzornik škole, zajedno sa učiteljem arapskog održali su sastanak. Posle mnogo natezanja odlučili su da me izbace iz škole. Kada su hteli da me o tome obaveste ja sam im ispričao o tome da sam zapravo poluslep. Isprva mi nisu poverovali, ali moje reči su bile toliko iskrene da bi i kamen mogle da smeškaju.

Kada su se uverili da govorim istinu, prešli su preko svega što se dogodilo, a kako je učitelj arapskog morao da bude u svakoj čorbi mirođija i stručnjak za sve i svašta, rekao je onim svojim naglaskom:

„Dete, trebalo je ranije da kažeš. Živ ti bio majci, što nisi odma' rek'o? Sutra posle škole dođi do hrama Šah Čerag, ispred radnje Mirze Solejmana optičara.” Sutradan, posle čitavog života mučenja i jučerašnje sramote, kada se škola završila, otišao sam do platoa ispred Šahčeraga i ušao u radnju Mirze Solejmana optičara. Došao je i učitelj arapskog i uzimao jedan po jedan par naočari od Mirze i stavljao ih meni na oči. Rekao mi je da gledam u veliki sat Šahčeraga i obratim pažnju da li vidim malu kazaljku ili ne. Ja sam probavao naočari jedne za drugim dok nisam došao do para kojim sam mogao da vidim i malu kazaljku.

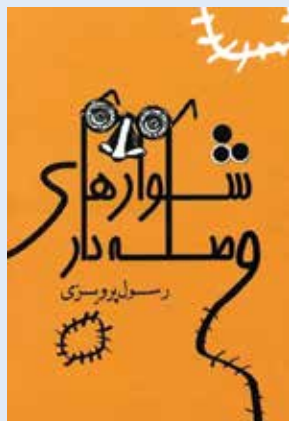
Kupio sam ih od Mirze Solejmana za petanaest kerana. Stavio sam ih na oči i tako sam počeo da nosim naočari.

*Preveo s persijskog
Petar Janačković*

RASUL PARVIZI (1919–1977), pisac kratkih priča, javio se pre islamske revolucije, između 40-ih i 50-ih godina prošlog veka, i bio je jedan od glavnih protagonista Džamalzadevog stila književne fikcije. Parvizijeve priče odražavaju tradicionalne običaje i kulturu naroda sa juga Irana i pokušavaju objektivno da izlože kontradikcije koje se javljaju u društvu dolaskom modernizma i, samo naizgled, modernih zakona. Iako Parvizovim pričama u strukturalnom smislu nedostaje tehnička upečatljivost i izražajnost, opisi ljudskih

stanja, stvaranje dramatičnih situacija i upotreba satire i originalnih i kreativnih izraza i kompozicija u realističnom miljeu, njegove priče približavaju delima sa antropološkim karakteristikama i snažnom društvenom kritikom. Čitav njegov opus sadržan je u nekoliko zbirki kratkih priča – „Šalvarha-je vasledar” [Zakrpljene pantalone, 1957], „Qese-haje Rasul” [Rasulove priče], „Loli sarmaste” [Pijani lola, 1967].

Tuđinsko dete

Džalal Ale Ahmad

Recite mi, šta sam mogla da uradim? Moj suprug jednostavno nije bio spreman da me zadrži sa detetom. Dete nije bilo njegovo. Bilo je mog bivšeg muža koji se razveo od mene i odbio da uzme dete. Šta bi učinio neko drugi da je bio na mom mestu? I ja sam isto trebala da živim. Šta da i moj drugi muž odluči da se razvede od mene?

Bila sam prinuđena da se nekako oslobodim deteta. Šta je jednoj bezvrednoj ženi poput mene moglo drugo da padne na pamet? Nisam imala nigde da odem, niti sam imala neko drugo rešenje.

Znala sam da se dete moglo ostaviti u nekom sirotištu ili odvesti u neko drugo proketo mesto. Ali kako sam mogla da znam da bi moje dete primili tamo? Kako sam mogla da budem sigurna da me ne bi zadržali i ponizili i mene i dete i nazvali svakakvim ružnim imenima? Kako? Nisam htela da se to tako okonča.

Iste noći kada sam došla kući nakon što sam uradila ono što sam morala, ispričala sam majci i nekolicini komšinica šta se desilo. Jedna od njih, ne znam koja, odgovorila mi je: „Ženo, sigurno si mogla da ga odvedeš u sirotište ili ... ne znam gde“, rekla je. Moja majka ju je ućutkala: „Misliš da bi je pustili da uđe unutra? Uh!“ Iako sam i sama počela da razmišljam da to uradim, kada je ova komšinica to izgovorila, u dubini srca sam jauknula i rekla sama sebi: „Ženo, jesi li negde probala da odeš, pa da znaš da li bi te primili ili ne?“ Onda, okrenuvši se majci, rekoh: „Kamo sreće da sam to uradila!“ Neuka osoba poput mene! Nisam mogla da budem sigurna u njihovo prihvatanje.

Tada je već bilo kasno. Reči te žene unele su tugu u moje srce. Prisetih se svog deteta i njegovog slatkog govora. Više nisam mogla da izdržim. Pred svima sam briznula plač. Kako je bilo užasno to što čujem da jedna od njih mrmlja: „Još i plače! Nije je stid!“ Majka mi je opet prišla da me uteši. Bila je u pravu – i dalje sam mlada, zašto onda da toliko tugujem za jednim detetom, onim koje moj muž ne želi da prihvati?

Sada ispred sebe imam puno vremena da mu rodim troje, možda četvoro. Istina, to mi je prvo dete, i nije trebalo da tako postupim prema njemu. Ali, šta je tu je – sada je sve gotovo i više nema svrhe baviti se time. Ja sama nisam imala petlju da odem i obavim to. Moj muž je bio taj koji je insistirao. I bio je u pravu kada je govorio da ne želi da za sofrom vidi neželjenog potomka nekog tamo magarca. Da sam ja mogla da sudim, dala bih mu za pravo. Da li bih sama bila spremna da volim decu svog muža kao što volim svoju? Da li bih ih gledala kao životni teret? Zar mi ona ne bi bila višak za muževljevom sofrom? I on je sigurno osećao isto. I on je imao pravo da odbaci moje dete, ne baš moje, već kao što sam kaže, dete nekog tamo magarca.

U ova dva dana koliko sam bila u njegovoj kući samo se pričalo o detetu. Poslednje noći dugo smo razgovarali. Odnosno, on je govorio, a ja sam slušala. Naposljetku sam upitala: „Dobro, šta kažeš da radim?“ Ništa nije rekao. Malo je razmislio, a onda reče: „Ne znam šta ćeš da radiš. Uradi ono što misliš da treba da uradiš. Ja samo ne želim za

svojom sofrom da gledam potomka tamo nekog magarca." Nije ponudio rešenje. Te noći nije spavao pored mene. Bio je ljut. To je bila treća noć našeg zajedničkog života, i već se naljutio na mene! Znala sam da želi da se naljuti na mene kako bih što pre okončala ovo sa detetom. „Kada se u podne vratim, neću ovde da vidim dete, razumeš!“, rekao je ujutro izlazeći iz kuće. I od tada sam znala šta mi je činiti.

Ali to više nije bilo u mojoj moći. Prebacila sam čador preko glave, uzela dete i izašla iz kuće. Detetu je bilo blizu tri godine i mogao je sam da ide. Loše je bilo to što sam potrošila tri godine života starajući se o njemu. To me je užasavalo. Sve glavobolje su prestale, sve neprespavane noći sada su prošle i sada je na pomolu bio lakši deo. Ali, ja sam bila prinuđena da uradim ono što je trebalo da uradim. Koračala sam s njim do autobuske stanice. Obula sam mu najlepše cipele i obukla mu najlepšu odeću, fino malo plavo odelo koje mu je malo pre našeg razvoda kupio moj bivši muž. Dok sam ga oblačila, pitala sam se: „Ženo, zašto mu oblačiš novo odelo?“ Međutim, nisam mogla da se nateram da ne činim to. Šta bih inače radila sa tom odećom? Ako ponovo budem imala dete, neka mu moj muž kupi odelo. Obukla sam mu odelo i očeshljala kosu.

Kako je bio sladak! Uzela sam ga za ruku držeći drugom rukom čador oko pojasa. Koračala sam polako. To je bio poslednji put da ga držim za ruku i izvodim napolje. Više nije bilo potrebno da se ljutim što ide sporo. Nekoliko puta je tražio da mu kupim slatkiš. „Prvo da uđemo u autobus, a posle ću da ti kupim slatkiš“, rekla sam. Sećam se da mi je tog dana, kao i obično, postavljao mnoga pitanja. Jedan konj je nogom upao u brazdu i okolo se okupila gomila. Navaljivao je da ga podignem da bi video šta se dešava. Podigla sam ga. Video je povređenu prednju nogu konja koja je krvarila. Kada sam ga spustila na zemlju, rekao je: „Mama, konj je dobio bocu.“ „Da, maleni, konj nije slušao majku, pa je dobio bocu.“ Išli smo polako ka autobuskoj stanici.

Još uvek je bilo rano i autobusi su bili prepuni ljudi. Morali smo da čekamo skoro pola sata pre nego smo se ukrcali. Dete se dosađivalo, a ja sam malaksavala. Trebalo je da se izborim sa njegovim beskrajnim pitanjima. „Mama, autobus nije dosao, ajmo da kupimo skatkis“, nekoliko puta je rekao. „Sad će da dođe“, odgovarala sam, „onda ću da ti kupim slatkiš.“

Najzad, ušli smo u autobus broj 7 i sve do Šahovog trga gde smo sišli dete je i dalje pričalo i postavljalo pitanja. „Mama, gde idemo?“, pitao je. „Idemo kod tate“, rekoх nepromišljeno. Zagledavši se u moje lice pitao je: „Kog tate?“ Izgubivši strpljenje rekoх: „Maleni, ako ne prestaneš da pričaš neću ti kupiti slatkiš.“ Koliko sada patim kada se setim toga! Zašto sam mu tada u poslednjem trenutku slomila srce?! Kada smo izašli iz kuće u sebi sam se zarekla da do kraja ne smem da pobesnim, udarim i grdim ga. Da ću lepo da se ophodim prema njemu. A koliko mi je sada teško na srcu zbog toga! Zašto sam ga tako učutkala? Jadno dete više nije reklo ni reč. Pomoćnik šofera je zabavljao dečaka tako što je pravio smešne face i pričao s njim. Ali ja sam ignorisala i pomoćnika i svoje dete koje se okretalo ka meni. Kada smo izašli na Šahovom trgu on se i dalje smejao.

Trg je bio prepun ljudi i automobila, ja sam se i dalje bojala onoga što treba da uradim. Neko vreme, oko pola sata, sam šetala. Bilo je manje autobusa. Stojeći pored trga iz džepa sam izvadila novčić od deset šahija i dala ga mom detetu. Zbunjeno me je pogledao. Nije znao kako se rukuje novcem. Nisam znala kako da mu to objasnim. Na drugom kraju trga čuo se ulični prodavac semenki. Pokazala sam prstom na njega: „Uzmi ovo i idi da kupiš slatkiš. Hoću da vidim možeš li sam da kupiš.“ Moje dete pogleda u novac, zatim se okrenu ka meni i reče: „Mama, ajde i ti sa mnom.“ Ne, ja ću

Arezu Katuzijan, Majko, ne idi

da ostanem ovde i da te gledam. Ti idi tamo da vidim da li umeš sam da kupiš." Ponovo je pogledao u novčić kao da se dvoumi. Nije znao kako da kupi nešto, nikad pre nije to uradio, a ni ja ga nisam naučila. Gledao me je netremice. Kakav je to bio pogled! U tom trenutku obuzeo me je očaj.

Bilo mi je jako teško, bila sam na pola puta da se predomislim. Kasnije, kada je dete otišlo kod prodavca slatkiša a ja pobegla, pa sve do sada, čak ni kada sam uveče pred komšijama briznula u plač, nisam se osećala tako užasno i očajno. Malo je falilo da podlegnem.

Kakav je to bio pogled! Moj sin je bio tako zbunjen i činilo se kao da želi još nešto da me pita. Nije mi jasno kako sam ostala prisebna. Još jednom sam mu pokazala na uličnog prodavca rekavši: „Idi maleni, daj mu ovaj novac i kaži da ti da semenke. Idi dečake moj!" Zagledao se u prodavca i glasom kako da će da zaplače rekao: „Mama, ja necu semenke, hocu sulo glozde".

Postajala sam očajna. Da je i najmanje oklevao, zasigurno bi odustala od svega. Da se samo malčice zaplakao, predomislila bih se. Ali nije se zaplakao. Iznervirala sam se i izgubila strpljenje. Razdrala sam se: „Ima i suvo grožđe! Idi i uzmi šta hoćeš, samo idi!" I podigla sam ga sa trotoara i stavila na ulicu. Nežno sam ga pogurala: „Pođi! Ne gubi vreme!" Ulica je bila pusta. Na oba njena kraja nije bilo ni autobusa ni konjskih zaprega. Pošao je nekoliko koraka napred, onda se zaustavio i okrenuo. „Mama, ima i sulo glozde?", upitao je. „Ima, maleni, traži da ti da za deset šahija." I otišao je. Moj sin je stigao do sredine ulice kada je jedan automobil iznenada zatrubeo, a mene su od straha prošli žmarci. Instinktivno sam se bacila na ulicu, uzela dete u naručje i otrčala na trotoar sakrivši se u gužvu.

Znoj me je celu oblio. Nisam mogla da dođem do daha. „Sta se desilo, mama?", upita. „Ništa, mlađani, išao si sporo preko ulice pa zamalo da te udare kola", rekoh. Dok sam ovo izgovarala zamalo sam briznula u plač. I dalje u mom naručju, reče: „Doblo mama, spusti me dole. Ovaj put cu da idem blže." Da nije ovo rekao, verovatno bih zaboravila zašto sam došla ovamo. Međutim, njegove reči su me bacile u promišljanje. Dok sam brisala suze iz očiju prisetila sam se zbog čega sam došla ovde i muža kako se ljuti na mene. Poslednji put sam poljubila svoje dete u lice. Spustila sam ga na zemlju i šapnula mu na uvo: „Trči, maleni moj, pobedi automobil!" Ulica je ponovo bila pusta i moje dete je hodalo brže. Svojim malim koracima žurno je koračao ka drugoj strani ulice i nekoliko puta sam se uplašila da se ne saplete i padne.

Stigavši na drugu stranu ulice, okrenuo se i pogledao me. Skupila sam krajeve čadora pod pazuh i pošla. Kada se dete okrenulo i pogledalo ka meni, sledila sam se u mestu. Jeste da nisam htela da shvati da odlazim, ali nisam se sledila zbog toga. Bila sam poput lopova koji je uhvaćen na delu. Ruke su mi bile ispod pazuha. Ukočila sam se isto kao onda kada me je bivši muž uhvatio da mu preturam po džepovima. Celu me je oblio znoj. Pognula sam glavu i kada sam je u agoniji ponovo podigla, moje dete je koračalo i bilo blizu mestu gde je stajao ulični prodavac.

Gotovo je. Bezbedno je stigao na drugu stranu ulice. U tom trenutku mi se učinilo kao da nemam dete. Gledajući svoje dete u tom poslednjem trenutku osećala sam se kao da gledam nečije tuđe dete. Kao da posmatram slatko tek prohodalo dete nekog tuđinca. I isto kao što se posmatranje deteta nekog tuđinca tek tako prekine, i ja sam prestala da ga gledam. Hitro sam se utopila u masu prolaznika. Onda sam se još jednom prestravila i umalo sledila na mestu. Uplašila sam se da me neko ne uhvati. Od te pomisli sam se

Madžid Arvari, Usamljeno dete

Madžid Arvari, bez naslova (detalj)

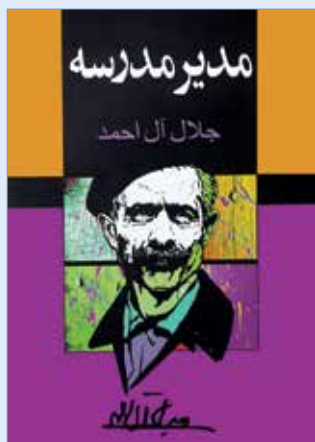
naježila i ubrzala korake. Dve ulice niže pomislila sam da uđem u poprečnu ulicu i pobegnem. Tada se iza mene škripeći zaustavio taksí. Pomislila sam da me je na raskršću video policajac koji je ušao u taksí, pratio me i sada se zaustavio iza mene da me uhapsi. Ne znam kako sam uspela da se osvrnem i opustim. Putnici iz taksija su platili i sada su odlazili. Udahnula sam s olakšanjem i javila mi se jedna misao. Uletela sam u taksí bez ideje gde da pođem i snažno zalupila vrata. Šofer je nešto promrljao i krenuo. Moj čador se zaglavio u vratima. Kada se taksí dovoljno udaljio i kada sam se osetila bezbednom, polako sam otvorila vrata, povukla čador i ponovo ih zatvorila. Naslonjena na zadnje sedište udahnula sam s olakšanjem. A uveče od muža neću moći da izvučem novac za taksí.

Preveo s persijskog Aleksandar Dragović

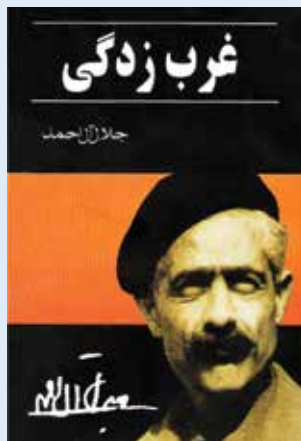
DŽALAL ALE AHMAD (1923–1969), mislilac, pisac i društveni i politički kritičar, izvršio je veliki uticaj na intelektualne i književne tokove Irana pre islamske revolucije i autore poput Nadera Ebrahimija i Golamhuseina Sa'adija. U svom najpoznatijem delu, „Garbzadegi“ [Vesternizacija, 1962], razvio je žestoku kritiku prema Zapadu i zapadnim vrednostima. Ale Ahmad je koristio kolokvijalni stil u prozi i bio je sledbenik avangardnih persijskih pisaca kao što je Mohamad-Ali Džamalzade. Budući da je koristio obične kulturne, društvene i po-

litičke teme, u njegovom delima (romani, eseji, putopisi i etnografske monografije), su redovni pratioci simboličke predstave i sarkastični izrazi. Specifičnost njegovog stila je iskren pogled na stvari, bez obzira na moguće reakcije iz političkih, društvenih ili verskih krugova. Sem pomenutog, njegova dela su: „Panđ dastan“ [Pet priča, 1971], „Na-

frine zamin“ [Prokletstvo zemlje, 1967], „Arzjabi šetabzade“ [Prevremena procena, 1964], „Sangi bar guri“ [Nadgrobni kamen, napisana 1963, objavljena 1981], „Nun va kalam“ [Hleb i pero, 1961], „Modire madrese“ [Direktor škole, 1958], „Sargozašte kanduha“ [Priča o košnici, 1958], „Zane zijadi“ [Žena koja je višak, 1952], „Setar“ [Setar, 1948], „Az randi ke mibarim“ [Patnja koju trpimo, 1947], „Did va bazdid“ [Poseta, 1945], „Dar khedmat va khijanate rušanfekran“ [Usluge i izdaje intelektualaca, objavljeno posthumno]; posebno, monografije: „Ov-

razan“ [Ovrazan, 1954], „Tatnešinhaje boluk Zahra“ [Tati žitelji regije Buin-Zahra, 1358], „Dazireje Khark, darre jatim khalide fars“ [Ostrvo Hark, jedinstveni biser Persijskog zaliva, 1960]; putopisi: „Khesi dar Miqat“ [Slamka na Mikatu, 1966], „Safar be velajate Ezrail“ [Putovanje u zemlju Izraela], „Safar be Rus“ [Putovanje u Rusiju], „Safar be Amrika“ [Putovanje u Ameriku].

Književnost za decu i mlade u Iranu

Farhad Hasanzade

Savremena književna fikcija u Iranu

Muhamed Kešavarz

Tokovi savremene književne fikcije u Iranu

Mustafa Mastur

Od dečijeg do ratnog pisca

Muhamed Reza Bajrami

Književnost za decu i mlade u Iranu

Farhad Hasanzade

N*ekada davno...* Ovom magičnim frazom obično počinju sve pripovetke i priče. To su priče koju povezuju svu decu, bez obzira na razlike u jeziku, nacionalnosti, veroispovesti ili boji kože. Decu koja su žedna da saznaju i otkriju svet oko sebe. A baš je dobro da deca, sa svim svojim finesama i lepotom, i koja su uzrok radosti u svetu, i nas pisce pozivaju u njihov svet, u svet njihove lepote. Uzimaju naše ruke i odnose ih sa sobom, kako ne bi zaboravili na dobrotu, nežnost i mir.

Neki smatraju da je lako pisati za decu. Ipak, to nije tako, jer stupanje u dečiji svet donosi svoje komplikacije. Od mene je traženo, a i sam to volim, da vas upoznam sa dečijom književnošću u Iranu.

Književnost za decu u Iranu u modernom obliku stara je oko sto godina. Međutim, ovo drvo koje danas vidimo, ima korenje koje je staro nekoliko hiljada godina. Iran je zemlja duge istorije koja je imala svoje uspone i padove, sa legendama i mitovima, čiji se ostaci još uvek mogu pronaći uklesani na planinskim liticama, u ravninama... To su opipljivi spomenici koji se mogu videti. Međutim, šta je sa spomenicima koji nisu opipljivi i ne mogu se videti? Ja smatram da je današnja iranska književnost voz koji točkovima „struže“ po šinama stare književnosti i kreće se napred. Neki pisci i pesnici su adaptirali jedan broj drevnih legendi i priča u formi knjige.

Svet je u poslednja dva veka bio svedok mnogih promena. Desile su se stvari koje su dovele do procvata i zamaha književnosti. Iako sa određenim zakašnjenjem,

i mi u Iranu smo ih doživeli. Neke od tih stvari su razvoj industrije štamparstva, medicine, a posebno psihijatrije, zvanično prepoznavanje perioda detinjstva kao perioda koji ima sopstveni identitet, i koji nije samo faza prelaska u zrelo doba. Sledeći ovaj razvoj, škole i opismenjavanje dece, došlo se i do promena u književnosti i humanističkim naukama.

Pre stotinak godina, u Iranu se desila ustavna revolucija. Narod je zahtevao formiranje zakonodavne skupštine i jake vlade, vlade koja može da se bori protiv nepravde, nasilja i haosa u zemlji i žiteljima donese slobodu i prosperitet. Početkom ustavne revolucije, Iran koji je zbog uticaja drugih država i neprestanih ratova bio slab i nemoćan, dobio je novi život. Počeli su da izlaze mnogobrojni dnevni listovi, osnovane su škole sa novim sistemom obrazovanja, književna fikcija i poezija su se promenile, a osim autorskih knjiga, napredovalo je i prevodilaštvo i intelektualci su mogli da se upoznaju i sa drugim književnim oblicima – kratkom pričom i romanom, u njihovoj modernoj formi.

Nakon toga, oni čija su srca kucala za decu, došli su na ideju da iskoriste usmenu književnost i da u formi knjige i dramskog komada napišu priče za decu. A takođe, i da na persijski jezik prevedu literaturu za decu. Jedan od takvih brižnih i mislećih ljudi, bio je Džabir Bagčeban, vlasnik dečijeg vrtića.

Malo po malo, razvojem tehnologije i njenim dolaskom u Iran, radio je ušao u iranske domove. Veliki je broj starijih koji

se i dalje sećaju toplog glasa jednog vodi-
telja. Zvao se Sobhi Mahtadi i čitao je pri-
če za decu. On je tražio od slušalaca da
mu pošalju priče iz njihovih krajeva i sela.
Mahtadi je sakupljeni materijal objavio u
više od deset tomova. Neki iranski stru-
čnjaci su Sobhijevo zalaganje u Iranu upo-
ređivali sa naporima Šarla Peroa u Evropi.

Abas Jamini-Šarif je drugi pionir u ovoj
oblasti. On je književnu fikciju i poeziju
spojio sa zvaničnim obrazovanjem u ško-
lama. Pod njegovim nadzorom bilo je
mnogo onih koji su pisali knjige i udžbe-
nike, kako bi deca mogla da se opismene
i obrazuju čitanjem priča.

Trideset godina kasnije, nakon držav-
nog udara 1953. godine, koji je bio važan
politički događaj u našoj zemlji, na dečiju
književnost su uticala dva ključna toka.
Prvi je nastojao da promoviše obrazovnu
književnost. To je pravac čiji akteri su na-
stojali da pišu poučna štiva koja su služi-
la za usmeravanje i vaspitanje dece. Drugi
trend je delovao u pravcu prevođenja knji-
ga sa drugih jezika na persijski. Deset go-
dina kasnije, pojavio se i treći trend, koji
je imao kreativni pogled na književnost.

Najpre je osnovan „Savet za dečiju knji-
gu“ koji je oko sebe okupio ljubitelje de-
čije književnosti, kako bi pomogli u šire-
nju kulture čitanja kod dece. To je bila
nevladina organizacija čiji su članovi bili
volonteri i intelektualci. Nakon nekoliko
godina, formiran je „Centar za intelektu-
alni razvoj dece i mladih“. Pod pokrovitelj-
stvom države, Centar je bio progresivna
ustanova sa značajnim autoritetom. Cen-
tar je tokom nekoliko godina objavio knji-
ge vrhunskog kvaliteta u pogledu teksta i
ilustracije. To nije bila samo izdavačka or-
ganizacija, već je Centar ubrzo osnovao
niz biblioteka širom zemlje, koje nisu bile
namenjene samo deci. To su biblioteke sa
posebnom arhitekturom, usred parkova i
javnog prostora, obojenim zidovima, po-
licama koje odgovaraju visini dece i obu-

čenim osobljem. Potpuno besplatne, za-
poslavale su iskusne i kreativne predava-
če u cilju upoznavanja i unapređenja knji-
ževnih i umetničkih talenata dece, bez
toga da imaju nastavni karakter. Ovde bih
dodao da sam i sam jedno od dece koja su
otkrivena u ovom Centru.

Osnivanje Centra nije bila samo pre-
kretnica za književnost za decu i mlade
Irana. Ova ustanova je pozvala istaknute
književnike da stvaraju dela namenjena
deci. Ličnosti kao što su Ahmad Šamlu,
Nima Jušid, Golamhusein Saedi, Ahmad-
reza Ahmadi... Iako ovi pisci nisu imali
iskustvo pisanja za decu, oni su, ipak, u
datim, novim okolnostima, napisali dela
koja su postala merilo za pisanje dečije
književnosti. To su knjige čija svrha nisu
bili obrazovanje, savetovanje i pouke. To
je bilo štivo koje je sledilo misao i spo-
znaju. Isto je bilo i u pogledu ilustrovanja
knjiga. Centar se u svom radu oslanjao na
umetnike koji su svoju kreativnost izra-
žavali izvan uobičajenih klišeja. Sa novim
idejama i svežim tehnikama. Faršid Me-
skali je jedan primer koji je za svoj rad na
ilustrovanju knjiga dobio nekoliko među-
narodnih nagrada, među kojima je i pre-
stižna nagrada „Andersen“.

Osim objavljivanja knjiga za decu i osni-
vanja oko 500 biblioteka u raznim grado-
vima, Centar se bavio i drugim aktivnosti-
ma koje su dovele do dinamike u dečijem
razvoju. Među njima su produkcija filmo-
va i animacija i podrška umetnicima iz ove
oblasti, objavljivanje muzičkih i kaseti sa
poezijom i pričama. Tu su i lutkarske pred-
stave i slično tome, kao i osnivanje posebnih
pozorišta za njihovo izvođenje; osni-
vanje mobilnih seoskih biblioteka za dopre-
manje knjiga do udaljenih mesta; edukacije
dece u bibliotečkim centrima u oblastima
kao što su slikarstvo, vajarstvo, kinemato-
grafija, pisanje i književna kritika.

Godine 1979. izbila je islamska revolu-
cija i ovaj događaj je u velikoj meri uticao

na književnost, a posebno na dečiju. Revolucionarne promene i kasnije osmogodišnji rat sa Irakom otvorili su jedna, a zatvorili neka druga vrata. Revolucija je uticala na to da se ispune pravedne potrebe ljudi za književnim delima, pa čak i dečije. To je bila simbolička i literatura ispunjena parolama i scenama borbe protiv nasilja i nepravde. I rat je uticao na književnost. Književnost koja je uglavnom obrađivala epsku stranu i junaštvo, od otpora prema invaziji do mučeništva na putu ponosne pobede nad neprijateljem.

Završetkom osmogodišnjeg rata, država je započela obnovu. Kada su parole nestale sa zidova kuća i ulica, tako se i rat odvojio od književnosti. pisci su se ponovo prepoznali i nastojali da pišu o deci i njihovim brigama. Međutim, iskustva pisanja nisu bila takva da su mogla da zadovolje svu decu. U viđenju onih koji se starali o knjigama bila je dominantna edukativna briga, a to je sputavalo pisce i pesnike.

Postepeno, tokom jedne decenije, na scenu su stupili novi pisci sa različitim idejama i saznanjima, i dali novi smer. S druge strane, faktori poput književne kritike i stručni časopisi za dečiju literaturu, mnogobrojne nagrade, osnivanje ustanova povezanih sa književnošću za decu, prevođenje odabranih svetskih knjiga na persijski jezik... doveli su do promena u našoj pisanoj reči. U nastavku ćemo ukratko osvetliti komponente koje danas čine književnosti za decu i mlade.

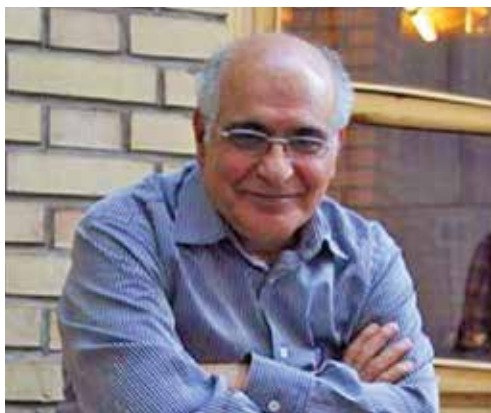
Knjige

U proseku, svake godine objavi se 3–4 hiljade knjiga za decu i mlade raznih žanrova i tematike.

Roman i zbirke priča

Roman je veoma popularna i atraktivna forma u korpusu dečije književnosti.

Čitanjem romana deca se identifikuju sa njegovim junacima i zakoraćuju u jedan potpuno novi svet u koji je nemoguće da se stupi u realnosti. Stvaranje ove vrste literature u Iranu bilo je smanjeno, ali mu je u poslednjih nekoliko godina posvećena posebna pažnja. Milje većine iranskih romana kreće se u prostoru realnosti i autori se manje opredeljuju za žanrove kao što su fantastika, horor ili kriminalistički roman. U romanima koji su namenjeni ovoj starosnoj grupi glavni likovi su deca i pisac je zaokupljen decom ili su odrasli upleteni u događaje, kojima su i deca, protiv svoje volje, takođe, obuhvaćena. Pisanje romana, po mim mišljenju, zahteva rastećenje, spokojstvo i posebnu usredsređenost. Ovoj vrsti posla mogu da se posvete samo profesionalni pisci. Nažalost, zbog malog tiraža knjiga, pisci ovim putem ne mogu da obezbede sredstva za život, pa su prinuđeni da pored pisanja rade i neki drugi posao, što utiče na umanjenje kvaliteta nekih knjiga.

*Hošang Moradi Kermani,
istaknuti autor za mladu populaciju*

U odnosu na roman, kratka priča je manje zastupljena i manje omiljena među čitalaštvom. Hošang Moradi Kermani, Džamšid Hanijan, Muh amedreza Bajrami spadaju u red autora čija su dela konstantno predmet pažnje čitalaca.

Ovu veliku grupu čine kratke priče koje obiluju magijom, čudima i avanturama i čija se radnja dešava uz intervenciju natprirodnih sila, protivno logici i nauci. Ovaj žanr je više povezan sa folklorom. Neke od tih priča su zapisane u prošlosti. Neke su i dalje utisnute u pamćenju baka i deka i potrebno ih je sakupiti i urediti.

Iranska pisana i drevna književnost prepuna je ovih priča. *Šahnama* (Knjiga o krajevima), koju je napisao Ferdusi pre hiljadu godina, obiluje pričama i mitovima. Osim *Šahname*, iz prošlosti su nam ostala i druga dela, koja, zbog ograničenog prostora, ovde nećemo spominjati.

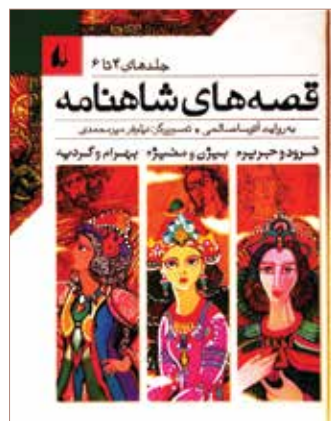
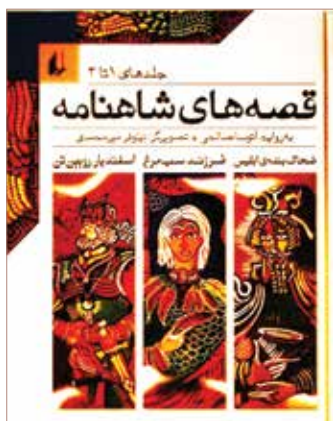
Takođe, danas veoma popularan žanr unutar dečije književnosti jeste onaj koji se bavi adaptacijom starih dela u modernoj formi. Mehdi Azar Jazdi bio je jedan od najplodnijih autora u ovoj oblasti. On je pre oko šezdeset godina osetio da deca imaju potrebu za čitanjem starih priča, koje su bile napisane teškim jezikom. Iako nije imao školsko obrazovanje i radio je u štampariji, uspeo je da adaptira više od deset starih, klasičnih knjiga, od kazivanja iz Kur'ana do poučnih priča. Azar Jazdi je umro pre nekoliko godina i godišnjica njegove smrti u Iranu je proglašena za na-

Mehdi Azar Jazdi (1921–2009)
jedan od pionira dečije književnosti Irana

cionalni dan književnosti za decu i mlade. Po njemu je ustanovljena i nacionalna nagrada u oblasti prerade i adaptacije koja se dodeljuje najboljim autorima ovog žanra.

Osim adaptacije, mladi autori su se posvetili i ponovnom kreativnom pisanju starih priča. Među njima je Atusa Salehi, koja je priču iz *Šahname* napisala u dopadljivom proznom obliku. Jedan od autora koji je kombinovanjem iranskih mitova sa realnim događajima i današnjim junacima napisao dela u žanru fantazije je Arman Arin. On je do sada objavio skoro

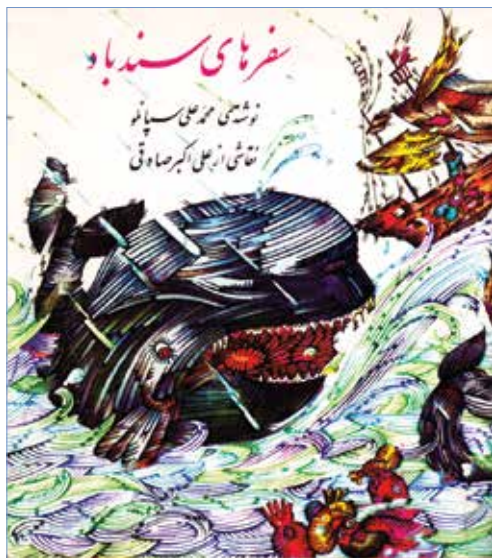

Priče iz *Šahname* koje je u proznom obliku prepričala Atusa Salehi

Arman Arin, zapaženi autor žanra dečije fikcije i fantastike mlade generacije

deset takvih romana, i mlada iranska populacija, koja nastoji da upozna svoju prošlost i nacionalni identitet, pozdravila je objavljivanje ovih knjiga.

Muḥamed Ali Sepanlu, Sindbadova putovanja, ilustracije Ali Akbar Sadeghi

Na isti način, danas vidimo da su se mladi pisci, sa novim pristupom književnoj fantastici okrenuli stvaranju dela koja su nadahnuta iranskim vilinskim pričama. Oni polako unose svežu krv u vene iranske književnosti. Ustanovljenje nevladine nagrade pod nazivom „Spekulativna fikcija“ predstavlja korak ka podsticanju onih koji deluju u ovom žanru.

Ilustracija knjiga

Psiholozi smatraju da u procesu razvoja deteta vizuelne i slikovne percepcije prethode rečima. Deca uspostavljaju odnos sa slikama pre nego što nauče da čitaju i mogu da shvate njihova značenja. Ilustrovane knjige/slikovnice pomažu u razvoju emocija, darovitosti i mašte kod dece, one su za njih, kao svet koji ih okružuje, prepune raznih otkrića, novih iskustava, način upoznavanja sa kulturom i civilizacijom i podsticanja radoznalosti.

Džamšid Sepahi, Dugovrati jelen, ilustracije Juta Azargin

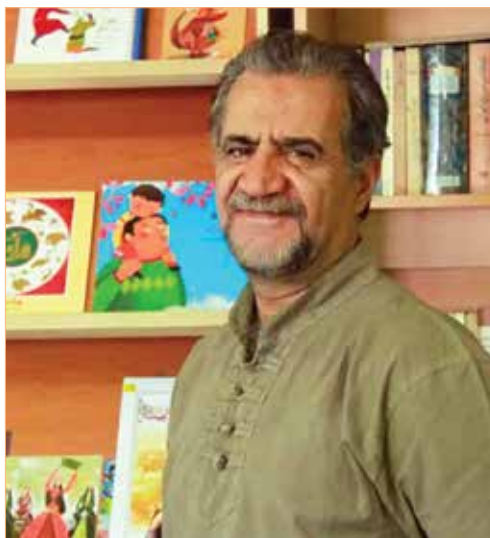
Naučne i obrazovne knjige

Činjenice se u naučnim knjigama izražavaju u formi naučnih kategorija i zakona. Ali, način saopštavanja ovih istina deci treba da uzme u obzir njihovu moć shvatanja i obim vokabulara. Korišćenje lika i ilustracija može da pomogne da deca bolje razumeju ovu temu. Ovaj opus obuhvata dela o naučnim saznanjima, socijalnim pitanjima, umetnosti, rasonodi, biografije i referentne knjige. U proteklim godinama sa drugih jezika na persijski su prevođene naučne knjige. Ovo se i dalje radi. Međutim, pored prevoda, postoje organizacije i pojedinci koji su nastojali da naučno-obrazovne knjige prilagode domaćem ukusu i potrebama. To su knjige bez suvišnih i nepotrebnih informacija. Savet za dečije knjige uz pomoć velike grupe stručnjaka i univerzitetskih profesora već nekoliko godina radi na projektu sakupljanja dečijeg rečnika. Rečnik je veoma opsežan, i do sada je objavljeno 15 toмова u luksuznoj opremi i punom koloru. Osim toga, izdavačka delatnost u školama pri Ministarstvu obrazovanja započela je projekat izdavanja dela koja će obuhvatiti sledeće teme: biografije slavnih iranskih ličnosti, predstavljanje iranske istorije, pokrajina i regiona ... koje koriste narativnu formu i napisane su jednostavnim jezikom.

Postoje i neki državni i privatni izdavači koji objavljuju knjige za decu stručnog i tematskog karaktera. U njima su zastupljene teme poput životne sredine, pitanja vezana za nacionalnost, životne veštine, satirični sadržaji. Izdavači su započeli ovaj projekat imajući u vidu da preko književnosti mogu decu da upoznaju sa mnogim humanim gledištima i konceptima, tj. da se deca u najranijem dobu moraju podučiti načinu života i promeni običaja.

U prošlosti, u iranskoj književnosti bilo je malo knjiga koje su napisane u formi

saveta i pouka. To su dela, odnosno priče etičkog sadržaja. Nakon revolucije 1979. godine, ova vrsta književnosti je doživela značajan procvat. Jedna grupa pisaca je u cilju prenošenja revolucionarnih poruka stvorila veliki broj dela. Druga grupa je nastojala da adaptira predanja i kazivanja iz života poslanika i svetih imama i da utiče na način promišljanja i ponašanja mladih naraštaja. Islamska Republika Iran ovu vrstu književnosti podržava više nego druge. Iako se versko štivo najčešće zasniva na dokumentarnim izveštajima, (predanju), i u njemu je aspekt imaginacije manje prisutan, neki pisci su nastojali da stvore kreativna i neprolazna dela oslanjajući se na beletrističke elemente. U ove pisce spadaju Mustafa Rahmandust, Fariba Kolhar i Sejid Mahdi Šodžaji.

Mustafa Rahmandust

Poezija

Dečija poezija je žanr koji se oslanja na audio i muzičke karakteristike reči i njihovom ritmiku i korišćenjem imaginarnih elemenata i lepog i jednostavnog izražavanja odgovara potrebama dece, njihovoj

darovitosti i instinktu za igru. Ako prozno štivo fikcije u današnjoj formi predstavlja novu pojavu u persijskoj književnosti, poezija i ritmički govor su postojali oduvek i mnoge pripovesti ove zemlje ispevane su u poetskoj formi. Danas je poezija za decu i mlade više zastupljena. Omladina je više sklona poeziji za odrasle. Oni vole da budu stariji nego što jesu. Kao uspešne dečije pesnike možemo spomenuti Nasera Kešavarzija, Mustafu Rahmandusta i Afsanu Šaban-Nežad, a od pesnika koji pišu za omladinu Kejsara Aminpura i Bejhaka Malakija.

Satira

Satira je po svom jeziku i formi oduvek bila privlačna mlađim naraštajima. Osim što kod dece pobuđuju smeh i radost, satirična dela u njima, takođe, jačaju duh ispitivanja i kritike. Satira smanjuje duševnu ogrubelost i psihički pritisak. Naravno, pisanje dobre i rafinisane satire koja je daleko od poruge i šale predstavlja težak posao. Zbog toga se pisci ređe usuđuju da pišu satiru i malo je satiričnih knjiga. Neka dela u samoj suštini imaju satiru, a kod nekih drugih su tema i jezik

satirični. Od pisaca koji pišu satiru izdavaju se autori kao što su Šahram Šafii, Muhamed Rafi' Zijai, a autor teksta je i sam napisao neka od dela satiričnog sadržaja.

Štampa/publikacije

Publikacije za decu u Iranu postoje oko 60–70 godina. Jedan od najstarijih časopisa za decu je „Kejhan bačeha“ koji postoji već 55 godina. Do pre nekoliko godina sve publikacije koje su namenjene ovom uzrastu bile su povezane sa državnim ustanovama. Zbog nepostojanja konkurencije i pažnje prema etičkim i religijskim sadržajima, koja je ispod očekivane, ponekad se ova vrsta literature sauočavala sa smanjenim interesovanjem publike. Ali već nekoliko godina na štandovima u radnjama i u velikim knjižarama mogu se videti izdanja koja objavljuju privatni ili poluprivatni izdavači. Prodaja ovih publikacija varira, i one se trude da koriste dobre priloge i odgovarajuće ilustracije.

Tokom proteklih godina neke publikacije su izlazile kao besplatni dodaci časopisa ili dnevnih listova za odrasle. To su publikacije koje su posle nekog vremena postale samostalne. Jedna od njih,

Šahram Šafii

„Nabaat“, mesečnik za decu

Mesečnik za omladinu „Doçarhe“

po imenu *Aftabgardan* [Suncokret], u početku je izlazio kao dodatak tiražnog lista *Hamšahri*, da bi posle nekog vremena postao samostalan dnevni list za mlade. Dnevni list *Suncokret* koji je bio jedini takav list na Srednjem istoku, je zbog političkih sporova prestao da izlazi. Međutim, dnevni list *Hamšahri* i dalje objavljuje besplatan dodatak po imenu *Doçarhe* [Bicikl] koji izlazi već 15 godina i štampa se u tiražu od 500.000 primeraka. Autor teksta je, takođe, angažovan u radu na ovoj publikaciji.

Statistika govori da u ovom trenutku izlazi više od 30 publikacija koje su namenjene ovoj starosnoj grupi.

Civilne aktivnosti i unapređenje čitanja

Svuda gde je književnost u razvoju, postoji potrebu za institucijama koje se bave

ovom delatnošću. U mojoj zemlji aktivno je nekoliko institucija koje su u vezi sa književnošću ove starosne grupe. Jedna od takvih značajnih organizacija je „Savet za dečiju knjigu“, koji je osnovan pre više od 50 godina. Ova ustanova tokom godine organizuje obrazovne kurseve za đake, bibliotekare i studente koji se interesuju za dečiju književnost. Takođe, ona daje ocenu o knjigama koje su objavljene. Na taj način školske biblioteke i porodice koje nemaju dovoljno saznanja o knjigama mogu sa lakoćom da odaberu štivo. „Savet za dečiju knjigu“, je, takođe, predstavnik IBBY-ja u Iranu (Međunarodni odbor za knjige za mlade).

Trenutno, odsek za dečiju književnost postoji na nekoliko uglednih univerziteta, i svake godine se promovišu diplomirani studenti sa visokim obrazovanjem. Osim toga, na drugim odsecima za persijski jezik i književnost objavljuje se značajan broj teza o literaturi za decu. Trenutno, izlaze tri specijalizovana časopisa koji sadrže komentare, članke i istraživanja vezana za dečju književnost.

Pisci, pesnici, prevodioci knjiga za decu i mlade, takođe, u mojoj zemlji imaju svoje udruženje koje je, bez obzira na političke i ideološke sklonosti, sve njih okupilo ispod jednog kišobrana. Do sada se u Udruženje pisaca za decu i mlade učlanilo više od 400 ljudi. Neke od aktivnosti ovog Udruženja su promovisanje autorskih iskustava, uključujući sesije čitanja priča i poezije, edukativne radionice, predavanja i okrugle stolove, kolektivna putovanja, bavljenje pravnim i administrativnom pitanjima, osiguranje, jednom rečju, uzimanje u obzir svih potreba pisaca.

Aktivno je i nekoliko drugih institucija, kao što su Udruženje ilustratora dečijih knjiga, Udruženje dečijeg pozorišta i Institut za istraživanje.

Postoji najmanje pet institucija koje vrednuju i nagrađuju knjige objavljene

„Leteća kornjača”,
književni mesečnik za decu i tinejdžere

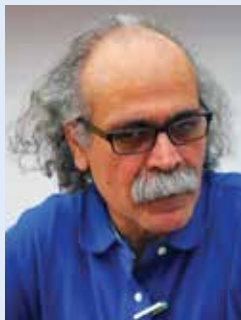
„Leteća kornjača”,
dečiji književni tromesečnik

tokom godine. Najvredniju nagradu dodeljuje Ministarstvo kulture, i takođe, daje podršku drugim institucijama u dodeljivanju nagrada. Nekoliko privatnih institucija, uključujući „Leteću kornjaču”, takođe, svake sezone ocenjuje knjige i na kraju godine najboljim delima dodeljuje nagradu „Zlatna” i „Srebrna kornjača”. Jedan značajan književni festival nazvan je po piscu koji je poginuo u vreme rata. Festival knjige „Šahid Ganipur” održava se svake godine u džamiji koja je nekada bila mesto na kome su se okupljali pisci

religijske literature, gde odabrani pisci dobijaju priznanja i nagrade koje im uručuju očevi onih koji su pali u ratu.

Da zaključim: dečija pisana reč u Iranu je u razvoju; to je književnost sa starim zaleđem, literatura koja se razvija svakodnevno, u kojoj generacija mladih napreduje rame uz rame sa iskusnim piscima i u svoje ruke polako preuzima upravljač ove ubrzane lokomotive.

*Preveo s persijskog
Aleksandar Dragović*

FARHAD HASANZADE (1962), uglavnom piše za decu i tinejdžere, dok njegova dela namenjena odraslim najčešće imaju satiričan pristup. Takođe, bavio se pozorišnom glumom, fotografijom i slikarstvom. Prve priče objavljuje u časopisima za decu i tinejdžere s kojima sarađuje od 1989. Godine 1991. objavljuje prvu knjigu „Mođaraje rubah va zanbur” [Avanture lisice i pčele], koju sam i ilustruje. Postepeno, njegove knjige nailaze na dobar prijem književne i čitalačke javnosti. Objavio je više od 80 naslova i dobio preko 30 književnih nagrada.

Savremena književna fikcija u Iranu

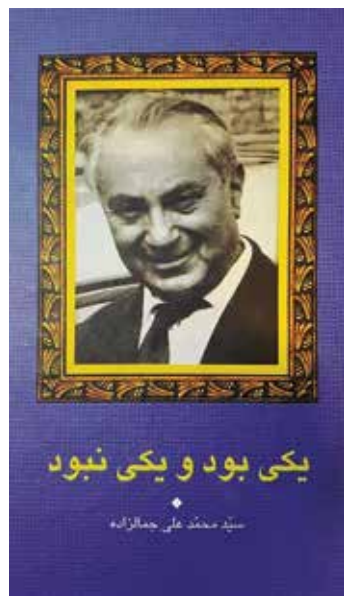
Muhamed Kešavarz

Kaže se da ja poezija nacionalna umetnost nas Iranaca. Ova tvrdnja, zbog uticaja poezije na književnu istoriju i prošlost naših ljudi, nije toliko bez osnova. Ljudi u svetu uglavnom poznaju našu klasičnu književnost preko pesnika kao što su Hafez, Sa'di, Hajjam i Mevlana, vekovima je književnost za naš narod sažimana u poeziju. Ja smatram da empatija našeg naroda prema poeziji leži u vezanosti za postojanje neke vrste naracije unutar poezije, pre nego što je reč o fascinaciji muzikom koju prati tekst. Odnosno vrsti naracije u čijoj se strukturi manifestuje određena gipkost. Ili, optimalna upotreba jednog elementa fikcije. Dakle, naša klasična poezija, uz očuvanje milozvučja i lepote reči, je na poseban način, takođe, i unapređivala posao pripovedanja. Ferdosijeva „Šahnama“ [Knjiga o kraljevima], remek delo naše epske poezije, stih po stih izlaže priče koje dolaze iz dubine kulture i istorije Irana. U svojoj čuvenoj knjizi „Golestan“ [Đulistan] Sa'di svaku pesmu ilustruje i potkrepljuje kraćom pričom što je po kompaktnosti, strukturi i lepoti i danas neprevaziđeno i u najboljim savremenim pričama. Mevlana izražava svoja gnostička razmišljanja kao zvučne narative u distisima što je poznati manir persijske poezije. Nezami, poput pripovedača koji vlada deskripcijom, u svom delu „Sedam princeza“, koristi poeziju kao veličanstvenu podlogu kako bi stvorio jednu od najlepših ljubavnih priča na svetu. Svakako, mi imamo i čuvena narativna dela u prozi, kao što su „Hiljadu i jedna noć“, „Sa-

mak-e ajjar“, „Olakšanje nakon muke“ [Faradž ba'd az šedat], „Amir Arslan“... i ovo bi bio samo jedan letimičan pogled na prošlost. Jasno je da se u ovako kratkom vremenu i u samo nekoliko redova može osvetliti samo manji deo hiljadugodišnje slavne iranske književnosti. Ovaj letimični osvrt se odnosi na tekstove koji obrazuju riznicu naše književnosti do perioda uoči ustavne revolucije, koja je označila početak buđenja Iranaca i čiji će sledbenici biti voljni i rešeni da njenim okončanjem oslobode naše društvo hiljadugodišnje tiranije. Ta nada i pogled na nove horizonte zahtevala je novi jezik i književnost. Vetrovi modernizma i savremenosti zapljusnuli su učmalo društvo naviknuto na despotizam. Pre toga, sredinom ka-džarske vlasti, u Tabrizu je počela sa radom prva litografska mašina. No, bile su potrebne decenije da počnu da se objavljuju prve novine za javnost. Publikacija prvih novina ukazala je na potrebu da se književnost približi narodnim masama. Ustavna revolucija je označila pomirenje ljudi sa pisanim tekstom. Dnevni listovi nisu mogli da se popune poezijom. Tako je pisanje proze, na jeziku koji svi mogu da razumeju, postalo potreba intelektualaca. Pisci su se prihvatili pera, i kao primer, kratki pripovedački tekstovi pisani perom Ali Akbar Dehkhoda-a objavljivani su u časopisu „Sure-je Esrafil“ [Israfilova truba]. Kada je došlo do povećanja broja novina i časopisa, i kada se povećala pismenost, porasla je i potreba za stvaranjem dela književne fikcije. Priče i

Ali Akbar Dehkhoda (1879–1956)

Muhamed Ali Džamalzade, „Nekada davno”

Naslovna strana dnevnog lista „Sure-je Esrafil”

romansirani pogledi na istoriju koji su objavljivani u dnevnim listovima su bili početak upoznavanja Iranaca sa modernim oblicima književnosti.

Nakon skoro jedne decenije Muhamed Ali Džamalzade objavio je prvu zbirku

kratkih priča pod naslovom *Nekada davno*, koji potiče iz usmene pripovedačke tradicije Irana. Delo Džamalzadea, shvaćeno i prihvaćeno od strane učenih ljudi njegovog vremena, u pogledu strukture je sličnije iranskim pričama i pripovestima pre nego priči u njenom konvencionalnom značenju. Možda se istoričari savremene iranske priče upravo zbog toga spore da li da Džamalzadea imenuju za pionira moderne književne fikcije u Iranu. No, kada je reč o piscu koji je nakon njega zablistao na književnoj sceni Irana, odnosno Sadeku Hedajatu, većina smatra da je upravo sa njegovom pojavom na scenu stupila savremena iranska priča. Iako ga je njegova intelektualna priroda udaljila od nje, a čitav svoj kratak život je posvetio stvaranju dela koja su proistekli iz teškog i prozaičnog života svetine, Hedajat je poticao iz aristokratije. Razmak između objavljivanja Džamalzadeove zbirke *Nekada davno* i nekih Hedajatovih dela [*Tri kapi krvi*, *Daš Akol*], bio je samo nekoliko godina, ali po formi i strukturi između ove dve vrste pisma postoji neobična razlika. Ova

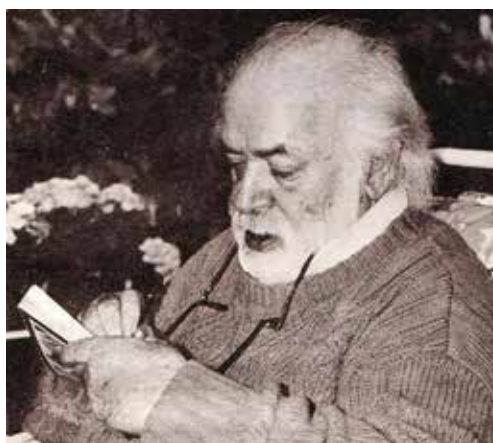
razlika veća je od brzog procvata persijske kratke priče u delima drugih pisaca koji su se pojavili na književnoj sceni Irana tih godina ili nešto kasnije. Sadek Čubak i Ebrahim Golestan su dva velika i uticajna imena iz ovog perioda. Ove tri poznate figure, sa dubokom percepcijom klasične persijske književnosti i poznavanjem evropske i američke savremene književnosti, zajedno sa drugim imenima kao što su Bozorg Alavi, Džalal Ale Ahmad i Simin Danešvar tokom tridesetogodišnjeg perioda, (1920–1950), oživeli su persijsku priču i roman koji su od slabe mladice prerasli u snažno razgranato stablo, pod čijim

su bogatim krošnjama mlađe generacije stvorile mnoga dela.

Iranska književna fikcija od ustavne revolucije pa nadalje je oduvek bila pod uti-

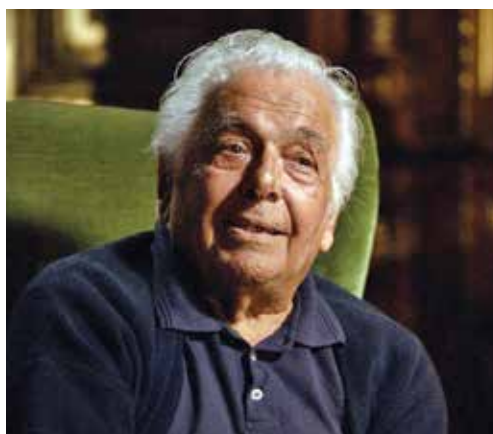
Bozorg Alavi (1904–1997)

Sadek Čubak (1916–1998)

Džalal Ale Ahmad (1923–1969)

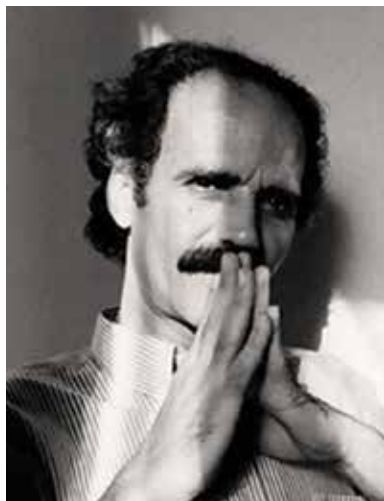
Ebrahim Golestan (1922–)

Simin Danešvar (1921–2012)

cajem društveno-političkih promena. Do pre šezdeset godina, oko sedamdeset procenata iranskog stanovništva bili su stanovnici gradova, a oko trideset procenata seoska populacija. Pismenost, u konvencionalnom smislu, bila je više rasprostranjena među gradskim stanovništvom, dok je seosko i dalje imalo tradicionalno obrazovanje u obliku mekteba. Socijalno-političke promene u ranim četrdesetim godinama, poput zemljišne reforme i formiranja štabova za opismenjavanje, signalizirale su nove promene u životima oko 70 odsto naših ljudi. Književna fikcija kod nas, koja je do tada više odražavala život ljudi u gradovima, dolaskom promena i povezivanjem obrazovanih mladih ljudi sa selom, pripremila se za to da odbaci svoju dotadašnju ljušturu i prihvati nove oblike. Mladi ljudi koji su odlazili u selo zbog nastave, svoja zapažanja su slali književnim časopisima i drugim publikacijama u formi putopisa, pripovesti i priča, što je nailazilo na dobar prijem među intelektualcima. To je vrsta književne fikcije koja nosi nove glasove većeg dela društva tog doba, koji su iz sela i udaljenih regiona stizali do iranskih političara i intelektualaca. Istovremeno se pojavila groznica vraćanja sopstvenom identitetu. Džalal Ahmad je objavio *Vesternizaciju* i mnogi su pisanje o selu i ruralnim odnosima shvatili kao jednu vrstu povratka sebi. Ne treba zaboraviti da je hegemonija socijalističke misli uticala na obrazovane delove našeg intelektualnog kruga. Uticaj čiji se neposredni odraz može opaziti u seljačkoj i radničkoj literaturi Irana krajem pedesetih godina prošlog veka. Tokom šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoleća bila je očigledna dominacija književnosti, poznate kao seoske, nad drugim oblicima fikcije. Realizam je postao dominantan stil u ovoj vrsti literature. pisci ovog stila su podržavali ponovno stvaranje koje je identično realnosti. Čini se da

se njihovo stvaralaštvo nije odnosilo na pisanje priča i romana kao umetničkih dela koja su bila izveštaj o događajima uočljivim sociolozima. Tokom ove decenije u neupadljivoj formi strujali su raznovrsni i moderni stilovi fikcije. To su bili tokovi udaljeni od politike i klasnih pogleda. Naglašavali su značaj suštine umetnosti više nego što su se pokazivali na nivou izveštavanja o raznim spoljašnjim ljudskim događajima. Iz dubine ovog toka

Hušang Golširi (1938–2000)

Bahram Sadeki (1937–1985)

iznedrile su se moćne grane iranske književne fikcije, i imena kao što su Hušang Golširi i Bahram Sadeki. Iako nisu bili indiferentni prema politici, oni su odbijali da se priklone svakoj ideologiji i u pisanju se okrenuli rudimentarnom stilu kako ne bi ostali ravnodušni prema socijalno-političkim promenama svog društva, i kako bi uzeli u obzir umetničke aspekte priče. Danas, mnoga dela, koja spadaju u tzv. „ruralnu književnost“ objavljena u 60-im godinama, više podsećaju na izveštaj o minulom periodu, nego na umetnička dela. Pisci su u njima manje koristili elemente književne fikcije.

Promene iz 60-ih godina nastavile su da utiču na proces književne fikcije. Industrijski razvoj i potreba za radnom snagom doveli su do migracije seljaka u gradove, u kojima milionima marginalizovanih, poreklom ruralnih stanovnika nije bila bliska urbana kultura. To je izazvalo kontroverze i sukobe koji se zapažaju i u književnoj fikciji tog perioda iranske istorije. Pražnjenjem sela i prilivom u gradove, populaciona piramida se veoma brzo promenila, i broj gradskih stanovnika se povećao u odnosu na one koji su ostali u selima.

Revolucija iz februara 1979. godine je imala dubok i neosporan uticaj na iransko društvo. Stanovništvo se početkom 60-ih godina izmestilo sa sela i naselilo u predgrađima. Potlačeni i obespravljani, predvođeni sveštenstvom i intelektualcima željnim pravde, započeli su opsežnu revoluciju, kako bi osvojili vlast i poremetili mnoge svetske jednačine i političke analitičare. Manje od dve godine nakon revolucije, našu zemlju je pogodio dugačak i razoran rat. Reakcija pisaca književne fikcije, naspram brzine i začudnosti ovih promena, bila je ćutanje i konfuzija. Ćutanje koje je trajalo skoro čitavu deceniju. Od 1979. do 1987. godine napisan je mali broj vrednih književnih dela. Revolucionarni i ratni događaji neprestano su se

dešavali i ponekad bili tako neverovatni i zapanjujući da je svaka priča koja je stvarana na tu temu gubila boju pred njima. Brzina promena otežavala je svaku vrstu pisanja o događajima tog perioda. U stvaranju neprolaznih dela o ovim dešavanjima činilo se da iranski pisci čekaju mir nakon oluje.

Od kraja 80-ih godina, a nakon osmogodišnjeg rata Irana sa Irakom, društvo kao da je imalo potrebu za osveženjem. Potrebu da miris baruta i ratni metež ustupe mesto životu i miru. Pokretanje nekoliko časopisa za kulturu ukazivalo je na nova kretanja. U istim godinama pojedini mladi iranski pisci objavili su je nekoliko zbirki priča. Među njima su knjiga *Osam priča* novih iranskih pisaca, koja je objavljena naporima Hušanga Golširija, ili priče koje su publikovane u *Adini* [Adine] i *Donj-aje sokhan* [Svet reči]. U ovim pričama više nije bilo ni traga od one ideologije i klasnih podela kao u prethodnoj deceniji.

Tromesečnik za književnu kritiku

Nakon urušavanja socijalističkog bloka, pisanje o ljudskim vrednostima i individualizmu ustupulo je mesto pohvali nižih slojeva društva. Vera u individualne vrednosti i ljudska prava pomogli su u širenju moderne priče u Iranu. To je vrsta literature koja se nije smatrala dužnom bilo kojoj ideologiji i istorijskom shvatanju klase. Nastojala je da sa književnosti iz 60-ih i 70-ih godina, poznate kao ruralne otrese prašinu i ujedno zauzme istančaniji pogled na svet. Ovaj period je poznat kao vreme ponovnog konstruktivnog uređivanja srednje klase u Iranu. Reč je o klasi čije su vrednosti marginalizovane od strane politike iz vremena rata i revolucije i koja je postepeno počela da se uspravlja kako bi svom identitetu darivala novi izgled, i bila naklonjenija novoj generaciji pisaca. Ova društvena grupa je po svojoj prirodi, sklonoj promenama, oduvek bila platforma za razvoj i napredak intelektualnih struja. Glavni korpus književnosti, koji je nastao od kraja 80-ih pa u dve naredne dve decenije, govorio je neposredno i u potpunosti o životima ljudi srednje klase. Književnost je pridavala značaj i formi i esteticu. Iako u oblasti romana, izuzev neznatnog broja, nije mogla da pruži svetska dela, ipak, usuđujem se da kažem da su mnoge kratke priče koje su napisali savremeni iranski pisci u rangu najboljih modernih priča u svetu. To su dela koja bi, ukoliko budu prevedena sa persijskog, pružila priliku ljubiteljima pisane reči svuda u svetu da se upoznaju sa novim glasovima i figurama naše zemlje.

Opšta tendencija iranskih pisaca da pišu o urbanoj srednjoj klasi dostigla je vrhunac tokom 90-ih i 2000-ih godina. Ljudi koncentrisani u velikim gradovima kao da su kroz romane i priče želeli više da saznaju o staništima u kojima su tek pre decenije-dve pronašli svoja utočišta. Oni su bili žedni priča i romana čija se radnja odvija u kafićima, restoranima, novootvo-

renim i luksuznim trgovačkim centrima. Ličnosti u njima više su imali lične brige i probleme, i sledeći ideju da je svaka soba centar sveta, ukupnila se vrsta književnosti koja je kasnije od strane mnogih kritičara postala poznata kao „literatura apartmana“. Seljaci, koji su tokom 60-ih bili glavne ličnosti književnosti koja je odražavala njihove živote i vreme, nakon toga, izuzev jednog ili dva manja slučaja, naprasno su bili uklonjeni sa književne scene. Tokom tri decenije, uprkos masovnim migracijama seljaka u velike gradove, više od 30 odsto njih se bavilo poljoprivredom u svojim rodnim mestima. No, više nisu imali nikakav glas u savremenoj persijskoj priči. To brisanje nije se odnosilo samo na njih. Ni radnička klasa do kraja osamdesetih godina, takođe, nije imala svoje mesto u našoj književnoj fikciji. Ako i jeste, ona nije bila naslovljena kao deo radničke klase koji se pojavljivao u priči ili romanu pojedinačno bez svoje klasne prirode. Stanovništvo iz predgrađa, od kojih su većinu činili doseljenici sa sela, tokom ove dve dekade, takođe, nije pronašlo mesto u književnoj fikciji. Posvećenost književne fikcije pitanjima srednje klase, a ponekad i imućne, i odsustvo ruralnih masa i ljudi sa margine, izazvalo je kritike u književnim krugovima. Postalo je očigledno da iranske priče i romani više ne predstavljaju glas različitih slojeva iranskog naroda. Zasićenost čitalaca temama koje se ponavljaju i odražavaju bezbrižan život uticala je na smanjenje tiraža. Ova zabrinutost je ponovo usmerila pažnju iranskih pisaca na zaboravljene delove društva.

Od početka prve decenije ovog veka, postepeno ponovo počinje da se piše o seljacima i ljudima sa margine. Na književnu scenu je stupila nova generacija pisaca koja je došla iz udaljenih oblasti, ili im je bio blizak način života ljudi sa gradskih margina, a kao da su i izdavači, počevši da objavljuju takva dela, takođe, osećali

potrebu da čuju udaljene glasove. U poslednjih nekoliko godina na ovom polju je objavljeno više zbirki priča i vrednih romana. Dela koja su uspela da vrate ravnotežu našoj savremenoj fikciji, kako bi ponovo bila svedoci odraza života i vremena nižih slojeva u iranskoj književnoj fikciji.

Da ne ostane neizrečeno, naša istorija je bila ista kao i istorija većine pomenutih istočnih društava. Do pre otprilike sto godina, žene nisu imale tolikog uticaja na kulturne sfere kao što je književnost. Međutim, nakon ustavne revolucije pa nadalje, u raznim oblastima društva prisustvo žena se povećalo postepeno, kako u broju tako i u kvalitetu. Razvoj u oblasti opismenjavanja i obrazovanja omogućio je iranskim ženama pristup pisanim tekstovima, uključujući knjige i novine. U godinama nakon ustavnog pokreta, pojavljuje se veliki broj žena pesnikinja, spisateljica, istraživača i novinara, a njihov položaj na književnoj sceni Irana svakodnevno postaje upečatljiviji. U poslednje dve decenije, one su, bez preterivanja, nadmašile svoje mu-

ške kolege u produkciji književnih dela. Izgleda kao da nastoje da podignu glas koji je vekovima bio zarobljen u grlu. Iranske žene u svojim romanima i pričama pišu o svom životu i vremenu i najčešće nailaze na dobar prijem među ljubiteljima književnosti. Nadam se da će kvantitet njihovog prisustva na književnoj sceni doprineti kvalitetu današnje književne fikcije u Iranu.

Književna fikcija u Iranu ima istoriju prevođenja na svetske jezike, međutim, poslednjih godina ovaj proces je u razvoju, i naši književnici posredstvom prevoda postaju dostupni ljubiteljima književnosti širom sveta.

Kao iranski autor, nadam se da će naša književna fikcija, savladavanjem unutrašnjih i spoljašnjih prepreka, moći da uspostavi sponu i poveže se sa svim narodima širom sveta, i težiti uspostavljanju mira i koegzistencije među svim narodima, bez obzira na rasnu ili versku pripadnost.

*Preveo s persijskog
Aleksandar Dragović*

ska lisica, 2015], koja je nagrađena prestižnom nagrade „Knjiga godine“. Od 1991. do sada, u časopisima za književnost i umetnost i u književnim dodacima dnevnih listova objavljuje niz kratkih priča i eseja.

MUHAMED KEŠAVARZ (1958), u iranskoj književnoj fikciji se javlja krajem osamdesetih godina prošlog veka kada počinje da objavljuje priče u književnim časopisima, da bi 1989. godine, sa još tri autora objavio tri priče u knjizi „Kroz južni prozor“. Zbirke priča: „Pajkubi“ [Veselje, 1995], „Bolbol-e halabi“ [Limeni slavuj, 2005], „Rubah-e šeni“ [Pustinja-

Tokovi savremene književne fikcije u Iranu

Mustafa Mastur

Istina je da književnost svakog društva predstavlja njegovu stvarnu istoriju i da nju treba potražiti u njenom pisanom stvaralaštvu, pre nego u zvaničnim istorijskim spisima, koji su skloni da ponekad ne iznose istinu, dok, s druge strane, književnost uglavnom ne može da laže. Dugačije rečeno, do istine o nekom društvu uvek je lakše doći iz njenih književnih dela, proznih ili poetskih, nego iz gomile protivurečnih istorijskih izveštaja. Srpska književnost je stvarna istorija Srbije, isto kao što iranska predstavlja stvarnu istoriju Irana.

Osvrt na tokove književne fikcije u Iranu

Priča, u njenom današnjem značenju, za razliku od poezije, ima dugačku istoriju u Iranu. Iako značajan deo klasičnih tekstova na persijskom čini priča, ili kako je uobičajenije, „pripovešt“, zbog modernizovanog shvatanja značenja „pisanja priča“ njena istorija u Iranu nije duža od jednog veka. Književna fikcija danas je isključivo ime koje se vezuje za proces stvaranja pripovedačkih dela, međutim, proza je ono što na neki način nastaje iz svesti samo jedne osobe, pisca, i čiji je koren u ličnosti samog autora, dok su stare pripovesti najčešće mešavina kolektivne imaginacije, koje su se oduvek i kroz različite vremenske periode, sa usponima i padovima, prenosile s kolena na koleno, i na taj način oblikovale. Zapravo, književna fikcija je proizvod modernog vremena,

potiče sa Zapada gde je nastala pre oko 4 stoleća. Na taj način, kao i mnoge druge stvari koje su u Iran došle sa Zapada, ovaj oblik je malo zakasnio, ali je, ipak, dočekan veoma toplo.

Sejed Muhamed Ali Džamalzade (1892–1997)

Istorijski gledano, a svakako i uz malu zadršku, *Tehrane makhuf* [Grozni Teheran, 1922], Morteze Mošafak Kazemija (1902–1977), može se uzeti za prvi iranski roman. Nešto pre toga, godine 1921, Muhamed Ali Džamalzade (1903–1997), napisao je prvu iransku modernu kratku priču, *Jeki bud, jeki nabud* [Nekada davno]. Književna fikcija u Iranu, i pored svih svojih uspona i padova, u poslednjih skoro sto

godina uglavnom se kretala uzlaznom linijom. Podudaranje prve i druge decenije početka pisanja književne fikcije sa zatvorenim političkom i socijalnom klimom u društvu, koja je tih godina bila bitno despotička, kao i stagnacija i ekonomska kriza 1921–1945. godine, nesumnjivo su imali značajan uticaj na razvoj moderne fikcije. Čini se da su sklonost ka skiciranju društveno–političkih stavova, s jedne, i istorijske frustracije, čiji je ishod bio jedna vrsta očaja, ništavila i filozofskog preispitivanja – i pored sve gorčine i mraka – stvorile uslove za pojavu dovoljne količine energije potrebne za razvoj književne fikcije, što je uvek dobra prilika za smanjenje mentalnih pritisaka.

Sadek Hedajat (1902–1951), *Bozorg Alavi* (1903–1996), *Sadek Čubak* (1916–1998), *Ebrahim Golestan* (1922–) i *Džalal Ale Ahmad* (1923–1969), uz *Džamalzadea*, i pored njihove očevide razlike u jeziku, interesovanjima i tehnici pisanja, kao pioniri moderne književne fikcije u Iranu, zacrtali su put ovog žanra koji su kasnije usavršili pisci kao što je *Ahmad Mahmud* (1931–2002), *Bahram Sadeki* (1936–1984), *Mahmud Doulatabadi* i *Hušang Golširi* (1937–1999).

Budući da je moderna književna fikcija u Iran uvezena iz inostranstva, poput nekih drugih umetnosti kao što su film, pozorište i fotografija, ona nije mogla da proklija i razvije se iz tradicionalnih tekstova, izvora i kulturnih preobražaja iranskog društva, pa je zbog toga kao „glavnu priču“ preuzela stilove i metode književne fikcije od njenih autora. Pojava žanrova kao što su naturalizam, realizam, nadrealizam, formalizam, magijski realizam, tok svesti, socrealizam i novi roman, bili su uvezani, pre nego što su bili proizvod društvene i kulturne transformacije ili se iskristalisali u dubinama same iranske sredine. Zapravo, susret iranskih pisaca sa književnim žanrovima i trendovima bio je selektivan. Ako je na Zapadu ro-

mantizam bio prirodna reakcija na nalete mašinstva, industrijalizacije i gubitak ljudske emocionalnosti, a realizam predstavljao težnju da se kritičkim okom preispita i ponovo pročitao smisao novog društva, dolazak ovih žanrova u Iran, od kojih je svaki bio podržan jasnom teorijskom osnovom, nikad nije mogao da zaobiđe istoriju. Međutim, izgleda da su se iranski pisci, svaki ponaosob, suočili sa žanrovima savremene književne fikcije oslanjajući se na vlastita uverenja, misao, iskustva i tumačenje umetnosti. Na taj način, iako relativno kratkog veka, za nešto manje od sto godina svoga postojanja, književna fikcija u Iranu pokazala je značajno žanrovisko–stilsko mnoštvo i raznovrsnost.

Tumačenje i klasifikacija ovih žanrova svakako predstavlja težak posao, međutim, mogli bi da probamo da damo jednu opštiju podelu i ukažemo na dva istaknuta trenda unutar čitavog spektra i današnjih žanrova. Jedan je trend okrenut sadržaju, a drugi formi. Trend koji je okrenut sadržaju nastoji da iskoristi priču kao sredstvo za prenošenje političkih, socijalnih i filozofskih koncepata ili ličnih i individualnih shvatanja, dok je kod formalističkog pravca osnovni cilj sama priča, a ne njene skrivene poruke. Karakteristike oba trenda mogu se uočiti u delima pionira iranske književne fikcije. Dok su autori kao Džamalzade, Čubak, Hedajat i Ale Ahmad – uprkos očiglednim međusobnim razlikama – u svojim delima izražavali vlastite političke, socijalne i filozofske preokupacije, dotle se Ebrahim Golestan – najznačajniji književnik formalizma – posvetio isticanju elemenata jezika.

I u sledećoj generaciji pisaca koju su bili više okrenuti sadržaju, a zastupali su je autori poput Mahmuda Doulatabadija i Ahmada Mahmuda, Hušang Golširi je na neki način ozbiljno i svesno sledio ruske formaliste, davši opšti značaj jeziku, strukturi i formi priče. Na taj način, tok knji-

ževne fikcije u Iranu razvio se u matrici ova dva trenda. Ako pogledamo preciznije, trend orijentisan na sadržaj – koji nastoji da iskoristi priču kao osnovu za misaoni plan, iskustva, uverenja i emocije pisca – može se podeliti u tri pravca; prvi, osnovni pravac je politički/socijalni, čiji su glavni protagonisti bili Džalal Ale Ahmad, Ahmad Mahmud, Sadek Čubak, Mahmud Doulat-Abadi, kasnije Esmail Fasih (1934–2009). Značajan deo njihovih dela na planu karakterizacije odvija se u okviru savremenog političkog/socijalnog konteksta, a težište glavne teme u radnji čine politički i socijalni događaji iz savremene istorije. Drugi pravac sledi plan filozofskih, psiholoških i apstraktnih promišljanja. Sadek Hedajat, kao najsnažniji i najupečatljiviji predstavnik ovog pravca u većini svojih dela za glavni princip pisanja uzima filozofski smisao, a posebno smisao smrti. Istome je kasnije težio Bahram Sadeki iznošenjem apstraktnih/mit-skih značenja u delu *Malakut*. Golamhusein Saedi (1935–1985), je još jedan autor iz ovog kruga, čija dela, možda ne sva, ali svakako značajan deo, prožimaju psihološki i filozofski nemiri.

Treći pravac sadržinski okrenutog toka, bila je ona vrsta književne fikcije čiji se temelji zasnivaju na pisanju o životu, ličnim iskustvima, promišljanju o posebnim ljudskim situacijama i stanjima i ličnim opsesijama. Dela poput *Bačej mar-dom* [Tuđinsko dete], *Goldaste-ha va falak* [Buket sveća i nebeski svod], i *Khaharam va ankabut* [Moja sestra i pauk] (Ale Ahmad), *Abdi hanom* [Gospođa sestra] i *Daš Akol* [Daš Akol] (Hedajat), *Ma'sum-e dov-vom* [Drugi bezgrešnik] i *Namazhanei ku-ček-e man* [Moja mala molitvena soba] (Golširi), primerci su ovog pravca. S druge strane, u formalističkom trendu, koji je u savremenoj književnoj fikciji nastao pregnućima Golširija, postoji jasno odsustvo komponenti kao što je uticaj na publiku i

Zoja Pirzad

misaoni plan – u najmanju ruku u značenju njihovih standarda – gde on zapravo nastoji da njihovo mesto popuni naglašavanjem jezika, reči, strukture priče, igre i vremena, razbijanjem linearnog pripovedanja, i uopšteno, elementima defamilijarizacije koji jezik pripovedanja udaljuju od uobičajenog jezika.

Iako su najviše dve priče Ebrahima Gojestanija (1922) stavljale akcenat na elemente jezika, zapravo je Golširi bio taj koji se svojski trudio da ustoliči jezik za jedan od glavnih stubova priče – ako ne i najvažniji. Njegov predlog je kod nekih drugih pisaca kasnije doveo do preterivanja u formalizmu i udaljavanja od prirod-

Ali Hodaji

Farhade Agaji

nog jezika, ali nije izgubio značaj, u najmanju ruku, zbog suštinske pažnje prema jeziku kao sredstvu i temi pripovedanja. Zbog svoje bliske povezanosti sa jezikom, koji ima dinamičnu i živu prirodu i veoma je transformativan, ovaj trend je svoju sudbinu isprepletao sa jezikom. Starenjem jezika i njegove konstrukcije, postoji mogućnost da sadržaj književnog dela postane zavisen od istrošenog jezika. Nasuprot tome, politički i socijalni koncepti, ukoliko nisu praćeni nepromenljivim ljudskim značenjima, uvek su izloženi slabljenju.

Mehdi Rabi

Savremena scena književne fikcije u Iranu, kao što pokazuju dela objavljena 1990, kao i stvaralaštvo s početka 21. veka, je u fazi obnove. Čini se kako će ovaj preobražaj biti okončan spajanjem dva elementa, jezika i sadržaja. Iako se već sada, donekle, mogu pretpostaviti njegove teškoće, to je put koji će, ipak, uroditi slatkim plodovima. Napori pisaca kao što su Zoja Pirzad, Fariba Vafi, Goli Taraki, Ali Hodaji, Farhade Agaji, i nekolicina drugih, mlađih, kao što je Mahdi Rabi i Nasim Mar'aši, moraju se vrednovati kao znamenja na ovom putu.

Nasim Mar'aši

I pored neznatnog napredovanja pisaca tokom poslednje dve decenije i relativno dobrog prijema književne fikcije kod iranske publike, dinamičnost objavljivanja dela književne fikcije i brojne književne nagrade su ohrabrujući pokazatelji za njen dalji razvoj. Strukturna slabost kategorije književne kritike, neupućenost književnih kritičara u književnu teoriju i duboki jaz koji deli univerzitete i akademske centre od savremenih pisaca, predstavljaju izazov koji bi mogao da uspori i zamagli kretanje i dinamizam savremene književne fikcije u Iranu.

Preveo s persijskog Aleksandar Dragović

Od dečijeg do ratnog pisca

Muhamed Reza Bajrami

Nisam teoretičar i istraživač, tako da ne mogu valjano da govorim o posebnostima savremene književne fikcije u Iranu. Kao iranski autor želim da govorim o svom književnom putu i vlastitom iskustvu sa fokusom na literaturu iz nekadašnjeg Istočnog bloka.

Književnost Istoka, posebno književnost koja se bavi odbranom i ratom, sada, i nakon prolaska mnogih godina i kolapsa bivšeg Sovjetskog Saveza, iznad svega kao da budi jedno nostalglično osećanje. Te književnosti se možemo prisećati sa žaljenjem i tugovati zbog njenih humanističkih i idealističkih aspekata, jer više vera u nju ne postoji, ili je nema toliko. Možemo biti ljuti zbog njene velike i dugogodišnje obmane. Zašto se o nečemu govori, zbog čega se nešto propagira i podstiče nas na ushićenje, a čini se da nema nikakvu autentičnost i utemeljenje? Kao da smo čitajući ova dela, i opijajući se njima, zapravo samo crtali po pesku i vezali se za nešto nestalno. Pravda, ravnopravnost, prijateljstvo, nesebična služba ljudima... koji su postojali u ovim delima, kao da sve to danas odiše nekom lažnom bojom. Čak i izgleda kao prevara! Kao da je svet poražen, a pravo je oduvek bilo na strani kapitalizma!

I ja, poput mnogih drugih pisaca, dugujem književnosti socijalističkog realizma, čak i u nekoj meri i njenim popularnim, jeftinim kopijama, naravno, više emocionalno. Ona nam je u teškim vremenima uglačavala životne muke i teškoće i činila da se zbog našeg siromaštva ne ose-

ćamo poniženo, već počastvovano. Naravno, možda je to bila glupo, ali šta da je nije bilo? Kako su se mogli izdržati ti dani, a da se ne poklekne i ne skrene?

Prvi suvenir iz sovjetske književne fikcije koji je došao do mene bila je zbirka pod naslovom „Deca i životinje“ koju sam iskreno zavoleo. Bilo je to štivo između uspomena i naracije u kojem se govorilo o prirodi i životinjama. Mesto zbivanja priča bila je Alma Ata za koju danas ne znam ni kojoj državi pripada. Kada sam otkrio ovu knjigu, bio sam osnovac. Bilo je više nego očigledno da ću se, kao neko sa sela i ljubitelj prirode, smesta zaljubiti u nju.

Knjige poput ove bile su istočnjačko nasleđe koje nam je obično stizalo preko „Progres“ i „Mira“, punilo nas energijom i smanjivalo nepodnošljive životne muke. S teškoćom smo opstajali, ali nismo bili ogorčeni. Zapravo, bili smo puni nade. Naša revolucija je tek trijumfovala i mi smo zamišljali da su nam se otvorila vrata raja. Bili smo više nego optimistični. Patnja je bila blago!

Bio sam tinejdžer i rat još nije bio počeo. S neopisivim zadovoljstvom sam pročitao trilogiju „Detinjstvo“, „Moji univerziteti“ i „Hleb ranih godina“ od Gorkog. Koliko sam bio radostan što je život Gorkog imao sličnosti sa mojim. Prva slika koju pruža, jeste ona o smrti oca. Trebalo je da odrastem i postanem pisac i jednog dana zapišem svoje uspomene. Nešto što sam zapravo već bio uradio. Tokom tri decenije, svakodnevno. Na hiljade stranica. No, tokom ovih poslednjih godina

sve sam spalio. Moje uspomene ničemu nisu vredele. Bile su potpuni neuspeh.

No, tada sam bio tinejdžer i prepun optimizma. „Zločin i kazna“, „Idiot“, „Zapisi iz podzemlja“ Dostojevskog pružali su svetost patnji i hvalili siromaštvo, i mi se više nismo stideli našeg stanja.

Odlučio sam da postanem pisac, vrlo optimističan i romantičan pisac. Uzor mi je bio Čingiz Ajtmatov. Bio sam opčinjen njim. Poetski pogled, neizmerna nada u teškim trenucima, slavljenje ravnica, polja i planina domovine, žrtava u najvećem stepenu i... rat tek što je počeo, a ja sam čitao „Ždralovi rano lete“. Pre toga, pročitao sam „Džamilu“, „Zbogom Golsari“, „Prvi učitelj“ i... [kasnije, naravno i „Dan koji traje kao vek“, kojeg sam se, bar po naslovu, prisetio u svom romanu „Mrtvi iz zelene bašte“]. „Ždralovi rano lete“ bila je priča o tinejdžerima koji su u odsustvu muškaraca otišli u rat, preuzeli odgovornost, pružali otpor. I ja sam bio tinejdžer, i u našoj zemlji je bio počeo rat. Bili smo opčinjeni borcima, ja sam bio oduševljen nastavnikom predmeta društvo koji je na čas dolazio sa štapom, i na sebi imao pantalone sa šest džepova i američku vindjaknu, tako da sam pomislio da je ratni veteran, ali sam kasnije shvatio da je u detinjstvu preležao dečiju paralizu. I kod nas je besneo rat, a mi smo bili tinejdžeri i mladi ljudi, ali ipak žedni da odemo na front. Negde oko nove 1982. godine, nekoliko dana nakon početka velike operacije „Fath ul-mubin“ (izvesna pobjeda), kockice su se sklopile i otišli smo na jug. Direktor naše škole, inače veoma čestit i omiljen čovek, posadio nas je u mini-bus i odvezao nas do centralne železničke stanice, i svima nam dao po jedan veliki, omiljeni sladoled. Nakon toga smo se uputili ka garnizonu „Dokuhe“ (u blizini grada Andimeška), koji se nalazio u ratnoj zoni. Ja sam bio tek napunio 16 godina i činilo se da s lakoćom mogu da obavljam takve

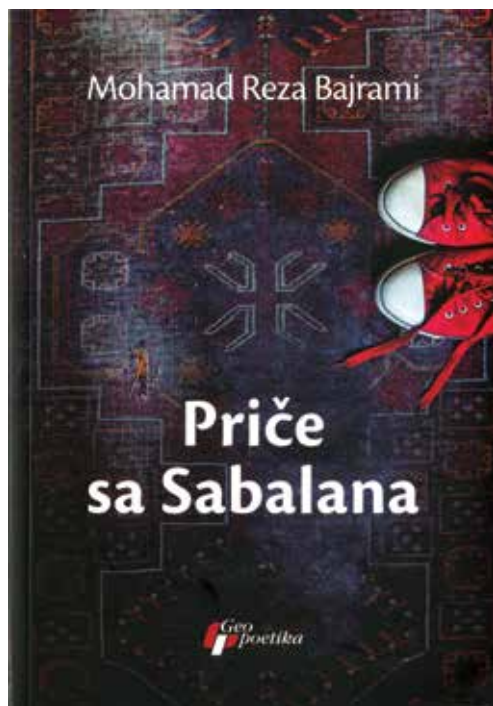
poslove. Naravno, nije trebalo da nosim pušku i pucam.

Zapravo, bili smo deo propagandnog bataljona i nosili smo vojnicima novogodišnje poklone. Tokom dana obilazili smo ratnu zonu i delili poklone. Bili smo zapanjeni širinom i žestinom operacije „Fath ul-mubin“ – brojem tenkova, letelica, kamiona i neeksploziviranih granata. Uveče bi se vraćali u garnizon na spavanje. Oblast je bila mirna nakon operacije, i svi smo maštali o tome da postanemo mučenici priželjkujući da se ne vratimo kućama, ali nismo bili te sreće, osim ako bi se puta došao neki neočekivani pucanj ili bi nagazili na neeksplodiviranu minu ili naišli na kakav zalutali metak. Koliko smo žudeli da zadobijemo bar jednu ogrebotinu i ne vratimo se bez ikakve uspomene!

Videli smo stvarnost, ali možda ne i istinu. Stvarnost nas je vodila ka nestajanju. Stvarnost su bili tinejdžeri koji ne samo da se nisu plašili smrti, već su joj išli u susret. Stvarnost duhovnosti stvorene na frontu bilo je nešto što je osvajalo um i dušu i pozivalo na nestajanje koje se shvata kao opstajanje, i zbog toga smo maksimalno priželjkivali smrt, a ne povratak. Koliko smo voleli da nas vrate na mrtvačkim nosilima, umesto da se vratimo na sopstvenim nogama!

No, nisam dugo ostao u takvom okruženju. Ljubav prema književnosti dovela je do razdora sa mojim komandirima i ja sam otišao sa fronta. Da sam ostao, možda bih pisao samo ratne priče, poput priče „Planina me dozivaše“ i „Na ivici provallije“. Vratio sam se i kasnije postao pisac za decu i tinejdžere.

Kako god, istočnjačko nasleđe je i dalje bilo sa mnom. Još uvek nisam postao toliki pesimista da ne bih uživao u čitanju romana kao što je „A zore su ovde tihe“ (Borisa Vasiljeva), gde, u trenutku kada fašisti napadaju pozadinu, nekoliko devojaka i jedan oficir ostaju u šumi kao

Roman „Priče sa Sabalana“ („Geopoetika“ 2017, prevod Miloš Delić), čine dve celine, priče – „Planina me dozivaše“ i „Na ivici provalije“. Glavni junak priče, smeštene na ruralnom planinskom masivu Sabalan, jeste dečak koji nakon smrti oca prerano odrasta i preuzima ulogu glave porodice.

odbrana i pružaju otpor kako bi narod i partizani dobili priliku da se povuku. Ipak, najznačajniji roman bivše sovjetske književnosti koji sam pročitao bio je „Tihi don“ Mihaila Šolohova. To se desilo kada sam imao 16 godina. Jednog kišnog dana, pored reke u mom kraju, u jednom mahu, pročitao sam sa uživanjem prvi tom romana „Tihi don“. Fascinantno! Kakvi opisi prirode! Činilo mi se da ako treba da postanem pisac, onda treba da postanem pisac poput Šolohova. Postati Dostojevski, ma koliko da sam to još uvek priželjkivao, činilo se kao nemoguća misija. Onu svetost koju je magično pero Dostojevskog davalo ljudskim patnjama, osim nje ga niko drugi nije mogao da opiše. Miškin u „Idiotu“, Raskoljnikov u „Zločinu i ka-

zni“... bili su ličnosti koje će, dok je sveta i veka, ostati neprevaziđene.

Dakle, nisam imao nadu u to da ću postati uzoran i istaknuti pisac u velikoj grupi književnika. Vreme je, svakako, uklonilo optimizam Ajtmatova kao i preterani interes za književnost komšija i mnogo drugih stvari. Žestina, brzina, i uticaj raznih događaja na našu zemlju bio je ogroman da su se pisci poput mene drastično udaljili od puta koji su sami sebi zacrtali. Godinama sam pisao za decu i omladinu i baš u vreme kada se činilo da sam dostigao vrhunac, tačnije, nakon prevoda i nagrade za „Priče sa Sabalana“ u Švajcarskoj, skoro sam bio prestao da pišem za decu i omladinu iako su moja dela i dalje bila nagrađivana najznačajnijim književnim nagradama u zemlji. Udaljio sam se od književnosti za decu i omladinu iz dva razloga; prvo je to što sam otkrio da je prosek te književnosti u zemlji i svetu donekle banalan i neknjiževan, i pisanje te vrste literature prosto nije zadovoljavalo moj duh. Drugo, i važnije, bilo je neželjeno iskustvo s kojim sam se susreo u ratu. Nakon onog tinejdžerskog neuspeha da kao dobrovoljac stupim u rat, sada sam bio vojnik stacioniran u jednoj od najopasnijih pograničnih oblasti. Osmogodošnji rat se primicao kraju, bili su to poslednji dani. Ja sam u našem bataljonu bio zadužen za naoružanje, kada je u jednoj našoj bazi iskršao problem vezan za broj komada oružja. U odsustvu vodnika odgovornost je pala na mene. Otišao sam u zabačeno selo u kome smo čuvali jedan deo naoružanja kako bih video o čemu se radi. Tamo sam shvatio da su dva komada naoružanja zavedena pod jednim brojem i da je greška bila u tome. Bila je noć kada sam završio svoj posao, i pošto je preda mnom bio dug put, nisam mogao da se vratim idući duž naše odbrambene linije. Bio sam prinuđen da tu noć provedem u selu. Sledećeg jutra, iračka armija je

započela opsežan napad probivši naše redove na nekoliko mesta. Oni su veoma brzo napredovali i nekoliko naših divizija se raspalo. Bili smo potpuno odsečeni. Čekali smo svoju sudbinu... Negde oko podneva, kada se neprijatelj još više primakao, nas nekoliko običnih vojnika bez komandira našlo se u neprijatnoj situaciji. Mojim drugovima i meni zarobljeništvo bi palo jako teško, zapravo nepodnošljivo. Počeli smo da se povlačimo kroz rovove rizikujući da budemo pogođeni. Iako pod stalnom vatrom neprijateljskih tenkova, uz neznatne povrede nekako smo uspeli da se izvučemo. Međutim, svi putevi koji su vodili do gradova bili su zatvoreni. Na temperaturi od 53 stepena lutali smo bezvodnim planinama i predelima kako bi pronašli put. Tu su nam se pridružili vojnici

sa raznih strana. Tumarali smo pešice nekoliko dana i noći. Samo mali broj je preživeo. Ja sam bio jedan od njih. Ovaj događaj je ponovo umnogome preusmerio pravac mog pisanja. Počeo sam da čitam ratna dela stranih autora sa više pažnje i interesovanja, posebno ona koja govore o dva svetska rata.

Skoro da sam prestao da pišem za mlade i o planinama, prirodi i selu i postao ratni pisac. U tome mi je pomoglo iskustvo koje sam stekao u ratu. Prvi događaj koji sam opisao bilo je probijanje opsade pod nazivom „Poslednjih sedam dana“, i dvadeset godina kasnije, pretvorio ga u roman „Vatra na raspolaganju“. Više nisam išao u rat. On je došao kod mene.

Preveo s persijskog Aleksandar Dragović

MUHAMED REZA BAJRAMI (1965) je autor oko 40 romana, kratkih i ostalih priča za decu, omladinu i odrasle. Pripada redu najistaknutijih savremenih iranskih pisaca i za svoje stvaralaštvo dobio je najznačajnije domaće nagrade, kao i dve međunarodne nagrade – „Zlatni medved“ i „Plava kobra“ iz Švajcarske. Dva puta je bio nominovan za nagradu *Astrid Lingren*. Pre nekoliko godina Udruženje pisaca za decu i omladinu uvrstilo ga je među pet najistaknutijih pisaca u Iranu. Pojedina njegova dela prevedena su na engleski, arapski i nemački jezik. Neka od njegovih dela: „Gorg-ha az barf nemitarsand“ [Vuci se ne boje snega], „Kuh mara seda zad“ [Planina me dozi-vaše], „Pole moalaq“ [Viseći most], „Seda-je đang“ [Zvuci rata], „Bar labe-je partgah“ [Na ivici provalije], „Dašt-e šaqajeq-ha“ [Polja maka], „Haft ruz-e akhar“ [Poslednjih sedam dana], „Mordegan-e bagh-e sabz“ [Mrtvi iz zelenog vrta], „Be kešti nešaste“ [Sedeći na brodu], „Dar jejlaq“ [Na odmoru], „Ubur az kavir“ [Prelazak preko pustinje].

Kobra Pendar, Selo

ADNAN GUREJFI
SEJED MAHDI ŠODŽAJI
MUSTAFA MASTUR
MOHSEN SOLEJMANI
AHMAD DEHKAN
GOLI TARAGI
ZAHRE HATAMI
ALI MOAZANI
MADŽID KEJSARI
DŽAFAR MODARES SADEKI
RASUL PARVIZI
DŽALAL ALE AHMED